

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**MEKANSAL VE TOPLUMSAL DEĞİŞME
BOMONTİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Duygu KILIÇ

**Şehir Ve Bölge Planlama Anabilim Dalı
Kentsel Planlama Programı**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Turgay GÖKÇEN

İSTANBUL-2008

Duygu KILIÇ tarafından hazırlanan MEKANSAL VE TOPLUMSAL DEĞİŞME:
BOMONTİ ÖRNEĞİ adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu
onaylarım.

Yrd.Doç.Dr.Turgay GÖKÇEN
Tez Yöneticisi

Bu çalışma; jürimiz tarafından Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında Yüksek
Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd.Doç.Dr.Turgay GÖKÇEN

Üye : Doç.Dr. Fatma ÜNSAL

Üye : Yrd.Doç.Dr. Çağlayan KOVANLIKAYA

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım
kurallarına uygundur.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET	iii
SUMMARY	iv
ÖNSÖZ	v
TABLO LİSTESİ	vi
HARİTALAR LİSTESİ	vii
FOTOĞRAF LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1

I.BÖLÜM: KENTSEL VE TOPLUMSAL YAPI

1.MODERN VE POSTMODERN DÖNEMDE KENTTE MEKANSAL VE TOPLUMSAL YAPI

1.1. Modern Dönem Kenti ve Kent Planlama Anlayışı.....	8
1.2. Modernizmin Toplumsal Yapıdaki Yansımaları.....	10
1.3. Postmodern Dönem Kent Planlama Anlayışı.....	12
1.4. Postmodernizmin Toplumsal Yapıdaki Yansımaları	16

2.SANAYİLEŞME SÜRECİNDE KENTTE MEKANSAL VE TOPLUMSAL YAPI

2.1. Sanayi Öncesi Kentin Mekansal Örgütlenmesi	19
2.2. Sanayi Öncesi Kentinin Sosyal Örgütlenmesi	22
2.3. Sanayi Kentinin Mekansal Örgütlenmesi	23
2.4. Sanayi Kentinin Sosyal Örgütlenmesi.....	26

II. BÖLÜM: İSTANBUL'DA SANAYİNİN YER DEĞİŞTİRMESİ SÜRECİNDE KENTSEL VE TOPLUMSAL DEĞİŞME

1. İSTANBUL'DA SANAYİNİN YERLEŞME VE YER DEĞİŞTİRME SÜRECİ

1.1. İstanbul'da Sanayinin Dağılımı ve Gelişimi.....	29
1.2. İstanbul'da Sanayinin Yer Değiştirme Sürecinin Kentsel Mekana Etkileri.....	31

2.İSTANBUL'DA SANAYİNİN YER DEĞİŞTİRME SÜRECİNDE TOPLUMSAL YAPI

2.1. Bilgi Toplumu Yapılanması.....	36
2.2. Bilgi Toplununun Mekansal Boyutu.....	39
2.3. Küresel İş Kavramı Ve Sorunları.....	41
2.4. Küresel Kimlik.....	45

III. BÖLÜM: BOMONTİ İNCELEMESİ

1-BOMONTİ YERİ-SINIRI-ÇEVRESİ-ULAŞIMI.....

2-BOMONTİ SANAYİ BÖLGESİ

2.1. Bomonti Sanayi Bölgesi'nin Oluşum Süreci.....	54
--	----

2.2. Bomonti Sanayi Bölgesi'nde Yer Alan Tesisler.....	56
3- KENTSEL PLANLAMA SÜRECİNDE BOMONTİ	60
4- BOMONTİ'DEN SANAYİNİN ÇIKMASI VE MEVCUT DURUM ANALİZİ	
4.1. Bomonti'de Ekonomik Yapı.....	64
4.1.1.Turizm, Kültür ve Eğitim.....	64
• <i>Bomonti Eski Bira Fabrikası</i>	
• <i>Prodüksiyon Şirketleri</i>	
• <i>Üniversite Kampüsü</i>	
4.1.2.Halk Pazarı.....	68
• <i>Ekolojik Tarım Pazarı</i>	
4.1.3.Sanayi İşlevleri.....	69
• <i>İlaç Fabrikası ve İplik Fabrikası</i>	
• <i>Tekstil Fabrikaları</i>	
4.1.4.Finans ve Ticaret.....	72
• <i>İş Merkezleri ve İş Hanları</i>	
4.2. Bomonti'de Toplumsal Yapı.....	75
4.2.1.Nüfus.....	75
4.2.2.Konut.....	79
4.2.3.Dini Tesis ve Eğitim Birimleri.....	82
4.3. Ulaşım Ağı.....	83
5- BOMONTİ'DE ARAZİ KULLANIMININ DEĞİŞİMİ.....	85
6- YAŞANAN DEĞİŞİME YÖNELİK TOPLUMSAL YAKLAŞIMLAR.....	100
SONUÇ	111
KAYNAKÇA	116
EKLER.....	119
ÖZGEÇMİŞ.....	120

ÖZET

İstanbul'da şehir içi sanayi bölgesinin gelişimini ve sonrasında ise bölgeden sanayi kuruluşlarını büyük oranda taşınmasının yarattığı mekansal ve toplumsal dönüşümü görmek için Bomonti örneği oldukça önemlidir.

Bomonti'de sanayi kuruluşlarının yerleşmeye başlaması ile bölge gecekonduların istilasına uğramıştır. Gecekonduların ve sanayinin büyümesi birbiri ile paralel gitmiştir. Sanayi faaliyetleri bölgede yerleştikçe, çıkan imar aflarıyla birlikte gecekondu da yıkılıp yerine apartmanlar inşa edilmiştir. Ancak sanayi kuruluşlarının hacimleri arttıkça, Bomonti'nin topografik yetersizliklerinden ve gecekonduların zamanla bölgeyi sıkıştırmalarından dolayı Bomonti onlar için yetersiz kalmıştır. Bu sebeple büyük sanayi kuruluşları bölgeyi terk etmiştir. Geride ise az sayıda küçük sanayi kuruluşları kalmıştır. Büyük sanayi faaliyetlerinin boşalttıkları yerlere ise, iş hanları ve iş merkezleri ile inşaatı devam eden üniversite kampüsü, otel ve kongre merkezi ve üst gelir grubuna hitap eden konutlar yerleşmektedir.

Bu durum bölgenin mekansal, ekonomik ve toplumsal durumunu etkilemiştir. Bir şehir içi sanayi bölgesi olarak kurulan ve gelişen Bomonti, üniversite kampüsü, otel ve kongre merkezi inşaatlarının bölgede başlamasıyla, iş hanları ve iş merkezlerinin yaygınlaşmasıyla kültürel, ekonomik, mekansal ve toplumsal açıdan kabuk değiştirerek merkezi iş alanı yönünde gelişme göstermeye başlamıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Bomonti, Sanayileşme, Sanayi Kuruluşları, Mekansal Değişime, Toplumsal Değişime

SUMMARY

Bomonti is an important model to see the industrial alteration which takes place inside of the city. It's also a good example to debate locational ve social change.

While the industrial establishment were growing in the location, slum houses were increasing. Slum houses' and industry's growment had gone-ahead parallely. Slum houses had been blasted and new aparments had been built. But when the industrial establishment's growth were increased,Bomonti's topographical negativities arised and by passage of time Slum houses reduced Bomonti's limit,Bomonti had become insufficient. Because of these reasons large industrial establishments had to leave the area. The smaller ones or business centres were established there instead of them.

This case affected the locational, economical ve social change of Bomonti. To be founded and developing as a urban inside industrial establishment; by constructing university campus, hotel and convention centre and by becoming widespread business centres locationaly, culturaly, economicaly and socialy Bomonti changes and build up as central business area.

KEYWORDS: Bomonti, Industrialization, Industrial Establishment, Locational Change, Social Change

ÖNSÖZ

Bomonti'nin mekansal ve sosyal değişimini ortaya koymaya çalıştığım yüksek lisans tez çalışmamın planlanması ve belli bir düzen içinde ilerlemesi konusunda benden desteğini ve iyi niyetini esirgemeyen tez danışmanım Yrd.DoçDr. Turgay GÖKÇEN hocama çok teşekkür ederim. Yüksek lisansa başladığım dönemden itibaren ve özellikle tezimin bütünlüklü bir hal almasını sağlamada bana ihtiyacım olan her an destek sağladığı için Doç.Dr. Fatma ÜNSAL hocama çok teşekkür ederim. Özellikle teze ait mülakatlara başlamadan önceki hazırlık ve değerlendirme aşamalarında bana tecrübelerini aktaran ve desteğini sağlayan Yrd.Doç.Dr. Çağlayan KOVANLIKAYA hocama çok teşekkür ederim. Ayrıca İstanbul Üniversitesi Coğrafya Anabilim Dalı'ndan Yrd. Doç. Dr. Hüsniye Doldur'a kaynak edinmemde bana yardımcı olduğu ve Bomonti Bölgesi hakkındaki bilgilerini benimle paylaştığı için teşekkür ederim. İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi kütüphanesinde yardımlarını esirgemeyen görevlilere ve bana veri bulmamda yardımcı olan Şişli Belediyesi Bilgi İşlem ve Şehircilik Müdürlükleri çalışanlarına teşekkür ederim.

Ağustos 2008

Duygu KILIÇ

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 3.1. İstanbul'da Hizmet kurumlarının Dağılışı.....	50
Tablo 3.2. İstanbul İlinde bulunan sanayi kuruluşlarının sektörlere göre dağılımı....	51
Tablo 3.3. İşçi miktarına göre tesis adedi.....	58
Tablo 3.4. Sanayi Kolları,Kuruluş ve İşçi Sayısı	60
Tablo 3.5. 1966 Sanayi Nazım Planı'nda sanayi için ayrılan alanlar.....	62
Tablo 3.6. Bölgedeki mahallelerin 1990, 2000, 2002 nüfusları.....	75
Tablo 3.7. Mahalle ölçeğinde bina bazında tesis sayısı.....	76
Tablo 3.8. Mahalle ölçeğinde kat bazında tesis sayısı.....	77
Tablo 3.9. İstanbul'a kongre turizmi ile gelen turist sayısı.....	92

HARİTALAR LİSTESİ

Sayfa No

Harita 1. 1993 yılı Bomonti Bölgesi ve çevresi.....	53
Harita 2. Cumhuriyet ve Merkez Mahalleleri Haritaları.....	78
Harita 3. Bomonti Yerleşme Haritası.....	87
Harita 4. Şişli Ulaşım Haritası.....	94
Harita 5. 2008 Yılı Bomonti Bölgesi ve Çevresi.....	98

FOTOĞRAF LİSTESİ

Sayfa No

Fotoğraf 1. Silahşörler Caddesi - Eski Tekel Bira Fabrikası.....	65
Fotoğraf 2. Silahşörler Caddesi - Otel İnşaat Alanı.....	65
Fotoğraf 3. Yeni Yol Sokak - Prodüksiyon Şti.....	66
Fotoğraf 4. Yeni Yol Sokak - Prodüksiyon Şti.....	66
Fotoğraf 5. Silahşörler Cad. MSGSÜ Kampus İnşaatı.....	67
Fotoğraf 6. MSGSÜ Kampus İnşaatı.....	67
Fotoğraf 7. Ekolojik Tarım Pazarı.....	68
Fotoğraf 8. Ekolojik Tarım Pazarı.....	68
Fotoğraf 9. Yeni Yol Sokak İlaç Fabrikası.....	69
Fotoğraf 10. Yeni Yol Sokak İplik Fabrikası.....	69
Fotoğraf 11. Güvenç Sokak-Atölye tipi sanayi.....	70
Fotoğraf.12. Güvenç Sokak-Atölye tipi sanayi.....	70
Fotoğraf.13. Birahane Sokağı -Tekstil Fabrikaları.....	71
Fotoğraf 14. Birahane Sokak - İş Merkezi.....	72
Fotoğraf 15. Kazım Orbay Caddesi- İş Merkezi.....	73
Fotoğraf 16. Kazım Orbay Caddesi- İş Hanı.....	73
Fotoğraf 17. Silahşörler Caddesi - İş Merkezi.....	74
Fotoğraf 18. Silahşörler Caddesi - İş Merkezi.....	74
Fotoğraf 19. Bomonti Bölgesi'nin batısının güney kesiminde yer alan yerleşim alanı.....	80
Fotoğraf 20. Bomonti Bölgesi'nin batısının kuzey kesiminde yer alan yerleşim alanı.....	80
Fotoğraf 21. Kazım Orbay Caddesi Konut.....	81
Fotoğraf 22. Konut-İş Yeri Karşılıklı.....	81
Fotoğraf 23. Lala Şahin Sokak Konut-İş Yeri.....	81
Fotoğraf 24. Feriköy Fırın Sokak-Lüks Apartman.....	82
Fotoğraf 25. Feriköy Fırın Sokak-Apartmanlar.....	82
Fotoğraf 26. Ortakır Sokak-Fransız Fakirhanesi.....	83
Fotoğraf 27. Şişli-Feriköy-Dereboyu Caddesi Bağlantı yolları ve ortak altyapı inşaat süreci.....	84

GİRİŞ

Kente dair araştırmalar oldukça geniş bir alana yayılmaktadır. Kent üzerine inceleme yapan araştırmacılar kimi zaman kendi alanları dahilinde konuya yaklaşırken kimi zaman da disiplinler arası bir bakışla inceleme alanlarını genişletmektedirler. Tek bir konunun diğer pek çok konu ile ilişkisi kurulabilmektedir. Kent ve kente ilişkin konular da tarih, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, planlama, siyaset,...gibi pek çok disiplinin konusu haline gelebilecek verimli bir kaynaktır. Böylesine geniş bir yelpazeye yayılan bir kavram elbette, tarihçiler, etnograflar, halkbilimciler ve sosyologlar başta olmak üzere pek çok araştırmacının inceleme konusu olmaktadır.

Kent sorunsalını irdelerken; her kentin farklı yapılanmasının ve oluşumunun, ideolojik, siyasi ve iktisadi düzeyde gerçekleşen bir sistemin karşılığı ve yansımaları olduğu açıkça görülmektedir. Dolayısıyla kentler birbirinden oldukça farklı gelişme göstermektedirler. Bu farklılıkların nedeni çok çeşitli olmaktadır. Mesela feodalizmin gerçek anlamda yaşanılmadığı, dolayısıyla krallığın bir siyasal yapı olarak var olmadığı kentler ile feodaliteden kopamayan kentler birbirlerinden farklı, değişik inanç sistemlerinin hakim olduğu kentler ise yine birbirinden farklı yapısal özellikler göstermektedir. Dolayısıyla kentler, dünya ölçeğinde gelişen küresel dalgaların etkisinin yanında tarihsel süreç içindeki değişimlerle, kendi birikimleri ve kendilerine özgü farklılıklarla değişmektedirler. Bu anlamda kentlerin, onları etkileyen küresel akımlar dışında kendi tarihsel süreçlerinde toplumsal, siyasal, kültürel, ekonomik, sosyal gibi unsurların etkisiyle kendi iç dinamikleri ekseninde değişebilecekleri de unutulmamalıdır. Her küresel akımdan veya gelişmeden her kentin etkilenme şekli ve o kent içinde doğuracağı sonuçlar farklılık göstermektedir. Bu noktada kentlerin tarihsel birikimleri, öznellikleri devreye girmektedir.

Kenti oluşturan yapıların ve kentsel çevresinin tasarımıyı yapan mimar ya da mühendisler pek çok belirleyici faktörün eğilim ve istemlerinin baskısı altında kalabilmektedir. Bu baskılar veya yönlendirmeler kentlerin kaderini değiştirmede önemli role sahiptirler. Bu baskıların veya yönlendirmelerin işaret ettiği hedef kimi zaman üretim tarzı veya siyasi iktidarın biçimi olurken kimi zaman da dinsel ve inanç kültürüne dayanan bir unsur veya coğrafi durum olabilmektedir. Tüm bu

sebeplerden ve daha fazlasından dolayı kentler kuruluş, gelişme ve sonrasındaki evrelerde birbirinden farklı özellikler göstermektedir.

İstanbul da Pagan, Hıristiyan ve Müslüman dönemlerinde farklı gelişim süreçleriyle tarihsel dönemler içinde hep gözde kent olma özelliğini taşımıştır. İstanbul 'un hem Türkiye tarihinde hem de dünya tarihinde önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Bu durumun pek çok sebebi bulunmaktadır. Bu sebepler arasında; özellikle Tanzimat'la ve daha sonra başka birçok etkenle gelen reformların ilk olarak İstanbul'da uygulanmaya başlanması(oradan Anadolu'ya yayılması) ve kalabalık kent yaşantısında bu yeniliklerin çok farklı kesimlerde nasıl uygulamaya geçildiğinin gözleme imkanının olması, tarih boyunca farklı medeniyetlerin ve farklı dine sahip olan toplumların İstanbul'da yaşamış olması ve bazılarının bugün bile izlerine rastlanması, kültürel çeşitliliğin olması gibi etkenler yer almaktadır. Bu durum pek çok araştırmacının yönünü de İstanbul'a çeviren nedenler olarak sayılabilmektedir.

Bu çalışma dahilinde incelenecek olan ve yakın zamana kadar İstanbul'un sanayi bölgelerinden biri konumunda yer alan Bomonti Bölgesi'nde yaşanan değişim de kendini ve yakın çevresini etkilemesi açısından benzer bir nitelik taşımaktadır. Bomonti'deki değişimin önemi, öncelikle bölgenin kaderini değiştirmesinden sonrasında ise İstanbul'un değişen kimliğini etkilemesinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple neden Bomonti'nin inceleme alanı olarak seçildiği sorusunun cevabı, bölgenin öncelikli olarak sanayi alanı olarak gelişmeye başlaması sonrasında ise sanayinin bölgeden çıkarılması ile merkezi iş alanı olarak gelişiminin başlaması evrelerinin gözleme imkanının Bomonti'de yakalanmış olmasıdır.

Çalışmanın sınırını çizmek çalışmanın alanını belirlemek açısından önem taşımaktadır. Bomonti'nin incelenmesi, hem toplumsal olanı hem de mekansal olanı kapsamaktadır. Bu anlamda Bomonti'nin tarihsel süreç içinde kendi iç dinamikleriyle veya küresel dalgaların etkileriyle değişiminde hem mekansal hem de toplumsal dönüşüm önem kazanmaktadır. Öyle ki bu iki kavram birbirlerinin karşıtı şeyler olmaktan çok birbirleriyle beraber düşünüldüğünde daha bütünlüklü bir anlam kazanmaktadır. Çünkü Bomonti'de yaşanan değişimler ne sadece kentsel sosyal yaşama ne de sadece mekansal olarak bölgenin fiziksel görünümüyle sınırlı kalmayacaktır.

Bu anlamda çalışmanın konusu; Bomonti Bölgesi'nin geçirdiği değişimin tarihsel süreçte mekansal ve toplumsal olarak incelenmesi olarak belirlenmektedir. Çalışmada; bir sanayi alanı olarak kurulan Bomonti Bölgesi'nde, sanayi kuruluşlarının bölgeyi terk etmesi ve gerisinde az miktarda ve daha küçük sanayi faaliyetlerinin kalması ve yeni iş hanlarının, iş merkezlerinin, pahalı konutların, üniversite kampüsünün, otel ve kongre merkezinin inşasına başlanmasıyla merkezi iş alanı olarak gelişme süreci mekansal ve toplumsal açıdan incelenmektedir.

Bu çalışmada ana sorunsalı Bomonti'de yaşanan mekansal ve toplumsal değişimin etraflıca analiz edilmesi oluşturmaktadır. Bu bağlamda sorulması gereken önemli sorular bulunmaktadır. Kent içi sanayi bölgesi olarak kurulan ve gelişme gösteren Bomonti bugün nasıl ticaret ve kültür merkezi haline gelmiştir? Bomonti, dış güçlerden mi etkilenerak yoksa kendi kimliğini kendi yaratarak, kendi iç dinamikleriyle mi bugünkü konumuna gelmiştir? Bu sürecin aşamaları nelerdir? Bomonti, tarihsel gelişme perspektifi içerisinde, dönüşüm süreçlerini zamanında yakalayıp, bunlara uyum sürecini tamamlayabilmiş midir? Bugünkü durum nedir ve gelecek nasıl değerlendirilmelidir? Bu sorulara verilecek cevaplar Bomonti'de hem mekansal hem de toplumsal değişim açısından değerlendirilmektedir.

Çalışmada izlenecek yöntem; öncelikle Bomonti'nin değişimini kavramada yararlı olacak bazı kavramların netleştirilmesi olmaktadır. Sonrasında ise Bomonti'nin geçirdiği evrimi kavrayabilmek için; Bomonti üzerine yapılmış daha önceki çalışmaları araştırıp literatür incelemesi yaparak, sayısal ve istatistiksel verileri inceleyerek, bölgenin kısımlarını veya çevresini içeren plan çalışmalarından yararlanmak gelmektedir. Bomonti'nin bugünkü mevcut durumunu analiz etmek ise, çekilen fotoğraflarla, çizilen haritalarla, orada yaşayan ve çalışanlarla yapılan mülakatlarla ve bölgedeki mevcut durumu mekansal ve toplumsal açıdan sorgulamakla sağlanmaktadır. Mülakatlar için öncelikle bir görüşme cetveli oluşturulmuştur. Bu görüşme cetveli çerçevesinde; Bomonti'deki değişimin kendileri üzerindeki yansımalarını sorgulayabilmek adına, en az on yıl veya daha uzun süreden beri bölgede oturmakta veya çalışmakta olma kriterine bağlı kalınarak yirmi görüşmeci seçilmiştir. Bomonti'de yaşanan değişimin farklı boyutlarını ortaya çıkarabilmek için; yirmi görüşmeci arasında, bölgede ikamet edenler veya çalışanlar

arasında ev/iş yeri sahibi olan veya ev/işyerinde kiracı olanlar yer almaktadır, çünkü bölgede iş yerinin/evin sahibi olmak ya da kiracısı olmak değişimden farklı etkilenmeleri beraberinde getirmektedir. Uzun yıllar bölgede oturan veya çalışanların, Bomonti bölgesini değişimden önce ve değişim aşamasında yakından tanıyan bireylerin görüşmeci olarak belirlenmesi, bize hem dönemsel bir kıyaslama imkanı hem de toplumsal etkileri daha etraflıca tartışma imkanı sağlamaktadır. Bomonti’de mülakat öncesi mevcut durum analiz edilirken ortaya çıkan konular daha çok; ekonomik etkilenmelerin, arazi kullanımının değişiminin etkilerinin, sosyal ilişkilerin değişmesinin, sosyal ve mekansal çevre sorunlarının ön planda olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla da mülakatlarda da ön planda olan konular arasında bu başlıklar yer almaktadır.

Çalışmanın genel tablosu oluşturulduktan sonra çalışmanın bölümlerinde incelenecek konulara bakabiliriz. Bölümlerde yer alan konuları açıklamaya başlamadan önce birinci bölüm içerisinde, incelen konunun alt yapısını oluşturacak ve konuyu bir çerçeve içine sokacak bazı temel kavramlara yer verildiğini belirtmekte fayda vardır. Kavramlar çoğu zaman gündelik dilde kullanıldıklarından daha farklı anlamlara gelebilmektedirler ya da herhangi farklı bir tarafta olanların kavramlara yükledikleri anlamlar değişebilmektedir. Bu sebeple kavramları da zihinlerde netleştirmek önemlidir.

Birinci bölümde; kentsel ve toplumsal yapı söylemleri yer almaktadır. Bu bölümde yer alan kavramların birbirleri ile olan bağlantılarını kurmak ve onları Bomonti Bölgesi dahilinde olan araştırmada kullanmak önem taşımaktadır. Bomonti Bölgesi’nin değişim sürecini incelerken karşımıza belli tarihsel dönemlere ait, kent mekanını ve toplumsal hayatını içeren bazı düşünsel çerçeveler çıkmaktadır. Bunlardan ilki modern dönem ve post-modern dönem planlama anlayışını ve bu iki dönemin toplumsal hayata getirilerini içermektedir. Bu bölümdeki konuya bakış açısı, daha çok düşünsel bir perspektif sunmaktadır. Bu düşünsel perspektif konunun zihinsel tartışmalarla şekillenmesini kapsamaktadır. Daha sonra değinilecek olan sanayi öncesi ve sanayi kentinin mekansal ve sosyal örgütlenmesi ise bu düşünsel perspektifin vücut bulmuş halini, kent mekanında ve toplumsal hayatında gözle görülür etkilerinin tartışılacağı bir bölümü içermektedir. Dolayısıyla bizim öncelikli

olarak üzerinde duracağımız konu, kentin mekansal ve toplumsal hayatına modern ve postmodern bakış açılarıyla felsefi bir çerçeveden bakmak olacaktır.

Modernitenin ve kapitalizmin insan yaşamında yarattığı temel dönüşümler; kırsal ilişkilere ve toprağa bağlı bir yaşam tarzına son vermesi, yaşamın kentlerde yoğunlaşması olarak kısaca tanımlanabilmektedir. Kentlere modernleşme sürecinde bakıldığında ise, kentsel mekanın kapitalizmin ilkeleri çerçevesinde yeniden şekillendirildiği görülmektedir. Sermayenin akışkanlığını kolaylaştırmak ve birikimini arttırmak yönündeki eğilim beraberinde yeni mekansal düzenlemeler getirmekte, eski çevreler sürekli olarak bir değişim döngüsü içine girmektedir. Buna paralel olarak da modernizmin toplumsal yapıdaki yansımaları ise daha parçalı bir toplumsal görünümü beraberinde getirmektedir. Bu parçalı görünümde birey de kaotik bir ortama sürüklenmektedir, çünkü modern zamanlarda bildiklerimizi, tecrübe ettiklerimizi devam ettirmenin garantisi mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla modern ortamlar, toplumsal hayata, bilineni yok etmekle tehdit eden bir tutumu beraberinde getirmektedir.

Postmodernizm ise hem kente hem toplumsal yapıya yeni bir soluk getirmektedir. Kent planlama açısından bakıldığında da postmodernizm, kente disiplin altına alınması imkansız, kent mekanının kendi başına anlamı olan bir öge olarak bakılmaktadır. Her soruna çözüm bulma iddiası değil, kentsel sorunlara parça parça çözüm arayışı içinde olma, dolayısıyla parçacı bir yaklaşım içerisinde olma durumu söz konusu olmaktadır. Toplumsal hayatta ise, kentli bireyciliğin gelişimi içinde bireyin suskunlaştığı, bedenini rahat ettiren teknolojilere bağlı hale geldiği dikkat çekmektedir. Teknolojinin gelişmesi ve iş sahasının farklılaşması ve uzmanlaşma da diğer dikkat çeken konulardan olmaktadır. Bireyin tüketim alışkanlıklarının değişmesi, çok fazla seçenek arasında her konuda seçim yapma konumunda olma durumu da postmodern getirilerin toplumsal hayat tarzına yansıttığı bir başka konuyu teşkil etmektedir.

Bir diğer önemli kavram öbeği de sanayileşme ile ilgili olan kısımdır. Bu bölümde yukarıda da ayırımından söz ettiğimiz gibi, konuya daha vücut bulmuş şekilde getirilen bakış açısı yer almakta, sanayi öncesi ve sanayi sonrası kentin mekansal ve sosyal örgütlenmesi konu edilmektedir. Sanayi öncesi dönemde kentlerin genel

görünümüne baktığımızda, kentlerin daha çok dinsel ve siyasal işlevleri üstlenen merkezler olduğu ve ticaretin ise henüz kent yaşamına hakim olmaya başlamadığı görülmektedir. Sanayi öncesi dönemde toplumsal hayata baktığımızda ise oldukça geleneksel bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Bu geleneksel tabloda, katı tabakalaşma sisteminin olduğu, ailenin, dinsel ve eğitim örgütlenmelerinin yoğun olarak görüldüğü ve güçlü sosyal kontrolün yaşandığı gözlenmektedir. Sanayileşme ile birlikte kapitalizm için kent mekanı daha somut olarak da kentsel taşınmazlar alınıp satılır bir meta olarak önem kazanmış halde ortaya çıkmaktadır. Sanayi kentinde amaç az malla çok şey üretmektir. Bir yandan kent topraklarının tüketilmesi diğer yandan küreselleşme etkileri, teknolojik gelişmeler, üretilen politikalarla gelen ekonomik değişiklikler bütün büyük kentlerde ciddi sosyal, ekonomik ve mekansal değişimlere yol açmaya başlamaktadır.

Sanayinin toplumsal hayata getirilerine baktığımızda ise tablo mekansal olana paralel şekilde seyretmektedir. Emek faktörü, üretim yöntemlerindeki farklılıkla beraber önemini nispeten kaybetmeye başlamaktadır. Fiziki emek ile çalışmanın yerine artık makine geçmektedir. Sanayi toplumunun ihtiyaçları da, daha çok fizyolojik ihtiyaçlar olmaktadır. Üretim buna göre yönlendirilirken, öne çıkan sektörler de çoğunlukla bu yönde gelişmektedir.

Buradan hareketle ikinci bölümde İstanbul'da sanayinin yerleşmesi ve yer değiştirme sürecinin mekansal ve toplumsal etkileri incelenmektedir. Bu anlamda öncelikle sanayinin İstanbul'da gelişimi alınan plan kararları dahilinde tarihsel bir süreç izlenerek incelenmektedir. Sonrasında ise İstanbul'da sanayinin mevcut sanayi alanlarından başka sanayi bölgelerine taşınma süreci üzerinde durulmaktadır. Bu noktada, yer değiştirme sürecinin İstanbul kentsel mekanına ve toplumsal yapısına olan etkileri değerlendirilmektedir. Burada öne çıkan hususlar arasında ise; sanayinin yer değiştirme sürecinin İstanbul'a etkileri, sanayinin İstanbul'un yakın çevresine yerleşmesi ve İstanbul'da boşalan yerlerin değerlendirilmesiyle ilgili konular yer almaktadır.

Bu durumun toplumsal yapı üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi hususunda ise; bilgi toplumu yapılanması, küresel iş ve küresel kimlik kavramları ön planda yer almaktadır. İstanbul artık bilgi toplumunda bilgi üreten ve dağıtan merkez haline

gelmektedir. Bilgi ve teknoloji toplumsal alanda dönüşüme neden olmaktadır. Küresel anlamda değişen zaman boyutu ve değişen iş anlayışı da insanın karakteri ile bu karakterin süre giden bir anlatıya dönüşmesini engelleyen bir zaman deneyimi arasında çatışma yaratmaktadır. Bireyselleşmenin ihtiyaçları ve normları şirketler tarafından belirlenmemekte ve yönlendirilmemektedir. Bu sürecin bireylerin kontrolü dışında işleyen bir yönü bulunmaktadır. Günümüzde büyük ölçüde teknolojik değişimlerden kaynaklanan ihtiyaçların çeşitlenip artması bireyin düzenleyiciliğini elinden almaktadır. Bu durum küresel iş kavramıyla da ilintilidir. İş kavramının ve niteliğinin değişmesi Bomonti Bölgesi'nde de değişen bir sürecin yaşanmakta olduğunun göstergesi olmaktadır.

Konuya bu şekilde gelişen bir çerçeveden baktıktan sonra üçüncü bölüm Bomonti Bölgesi'ne ayrılmaktadır. Bomonti Bölgesi'ne ait araştırma yapılırken yukarıda konusu geçen kavramların belirleyiciliğinde bir bakış açısı geliştirilmektedir, çünkü modernizm, postmodernizm, sanayileşme kavramları ve bu kavramların mekansal ve toplumsal hayata etkileri bizim için Bomonti'ye bakarken ve Bomonti'deki değişimi algılamaya çalışırken kılavuz görevi görmektedir. Bu noktadan hareketle öncelikli olarak incelemenin yapıldığı Bomonti Bölgesi'nin yeri, sınırları, ulaşım olanakları verilerek bölgenin İstanbul'daki fiziksel konumu belirlenmektedir. Bir sonraki aşamada ise Bomonti Bölgesi hakkında daha önceden yapılmış olan araştırmaların incelenmesi ve literatür taraması gelmektedir. Daha sonra ise bölgenin mekansal gelişmesini analiz edebilmek için planlama sürecinde Bomonti Bölgesi'nin gelişimi incelenmektedir. Böylesi bir inceleme Bomonti Bölgesi'nin tarihsel değişimi hakkında bize fikir vermenin yanı sıra bugünkü mevcut durumun daha iyi kavrayabilme olanağı tanımaktadır. Bu aşamadan sonra ise; Bomonti Bölgesi'nin bugünkü mevcut durumu, Bomonti'nin ekonomik yapısı, sosyal yapısı ve ulaşım ağı analiz edilmektedir. Bu analiz sonucunda arazi kullanımının değişimi üzerinde durularak Bomonti'deki mekanın kullanımının değişimi tartışılmaktadır. Son olarak da yapılan mülakatlar, Bomonti Bölgesi'nin toplumsal yapısının analiz edildiği bölümde değerlendirilmektedir.

I.BÖLÜM: KENTSEL VE TOPLUMSAL YAPI

1.MODERN VE POSTMODERN DÖNEMDE KENTTE MEKANSAL VE TOPLUMSAL YAPI

1.1.Modern Dönem Kenti ve Kent Planlama Anlayışı

Kentin tanımı, nüfusbilimsel, iktisadi, toplumsal ve yönetsel ölçütler kullanılarak yapılabilmektedir. Tarihe bakıldığında kentlerin toprağa yerleşme, tarımsal üretim yapma, araç-gereç kullanma, artı ürün elde etme süreçlerinde ortaya çıktığı bilinmektedir. Zaman içinde kentler morfolojik veya işlevsel özelliklerine göre yeniden adlandırılmakta, yeniden tanımlanmaktadır.

Tarihi gelişim sürecinde kentin kavramsal değişimi devam etmektedir. Daha önceki dönemlerde kent için kullanılan cite, polis, medine gibi az çok yakın anlamlarda kullanılan kavramların yerini, bugün bourg, city ve urban sözcükleri almaktadır. Öte yandan, sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak, kent kavramının içeriğinde de değişimler olmaktadır. İlkçağlarda insanoğlunun yerleşmesinde verimli toprak ve uygun doğa koşulları bulunan yerlerin tercih edildiği görülmektedir. Ortaçağa gelindiğinde kentlerin oluşumunda dini etkenler ön plana çıkmaktadır. Kentlerin gelişimine 10. yüzyıldan itibaren ise, ihracatla uğraşan tüccarların da katıldığı bilinmektedir. Modernizmin ise tam bir kentsel devrime sebep olduğu düşünülmektedir.

Modernitenin ve kapitalizmin insan yaşamında yarattığı temel dönüşümler; kırsal ilişkilere ve toprağa bağlı bir yaşam tarzına son vermesi, yaşamın kentlerde yoğunlaşması, kent ile kır arasındaki ilişkinin ters yüz edilmesi ve kentin toplumsal yaşamda merkez konuma gelmesi şeklin görülmektedir. Kapitalizm, üretimin kırsal bölgelerden koparak kentlerde yoğunlaşmasını kolaylaştıran bir ortamın oluşmasını

sağlamıştır. Böylece kent, daha önceki yüzyıllardan farklı bir yapılanma içinde öne çıkmış ve insan yaşamlarının mekansal olarak ana eksenini oluşturmaya başlamıştır.¹

Kentlere modernleşme sürecinde bakıldığında, kentsel mekanın kapitalizmin ilkeleri çerçevesinde yeniden şekillendirildiği görülmektedir. Sermayenin akışkanlığını kolaylaştırmak ve birikimini arttırmak yönündeki eğilim beraberinde yeni mekansal düzenlemeler getirmekte, eski çevreler sürekli olarak bir değişim döngüsü içine girmektedir. Mekanın, kapitalist ekonominin gereklilikleri doğrultusunda bir değişim geçirerek niceliksel değerlerinin ön plana çıkması, bulunduğu yer ve coğrafyayla arasındaki bağların gevşemesi modern zamanlara özgü bir mekan olgusu olarak kendisini göstermektedir. Mekansal süreksizliklerin yapısı sermaye tarafından belirlenmekte; sermaye, mekanın bu özelliğini kullanarak, kendi karlılığını arttıracak yeni düzenlemeler ve tanımlamalar yapmaktadır. Modern kent de bu düzenlemelerin etrafında şekillenmektedir. Bu anlamda modernizmin ve kapitalizmin etkilerini kent fizik mekanında ve toplumsal hayatında görmek kaçınılmazdır.

Modernizm, büyük ölçüde kentsel bir olgudur. Modernizm kent mekanında vücut bulmaktadır. Modern kültür ve modernizme ait olan olguları toplum kentsel hayat içinde yaşamaktadır. Kent toplumu dışında olanlara da modernizm ve modernizmin tüm getirirleri kentsel mekanlarda kırdan kente göç edenlere aktarılmaktadır. Göç edenlerin kentleşme süreçleri de bu aşamada kendine yer bulmaktadır. Ancak bu şekilde kente özgü değerler bütünü içinde hareket edilmektedir. Kültür, kentlerde öğrenilecek ve yeni kuşaklara iletilecektir. Kente her gelen bireyin bu heterojen ve yoğun ortamda kentli olacağı düşüncesi hakim olmaktadır.²

Modern kent planlama anlayışında ise; kentlerin düzenlenmesinde tek düzelik, homojenlik, ilkelere bağlılık egemendir. Kent kendi içinde; çalışma bölgeleri, oturma bölgeleri, kamusal alanlar şeklinde ayrılmaktadır. Modern mimari anlayışının öncülerinden biri olarak kabul edilen Amerikalı mimar Frank Lyord Wright'ın sözleri modern planlama anlayışını özetleyici bir niteliktedir. Wright'a göre modern

---

¹ Hakkı YIRTICI, **Çağdaş Kapitalizmin Mekansal Örgütlenmesi**, 83

² Rana ASLANOĞLU, **Kent Kimlik Küreselleşme**, 104

yapının eskiden olduğu gibi parçaların cansız bir varlık birbirleriyle çekişen bir sürü küçük şeyin bir koleksiyonu olmak yerine, tek büyük bir şeydir.³

Wright ayrıca, yapıları insana ve topluma en iyi hizmet verecek bir form içinde tasarlanmanın gereğinden söz etmektedir. Wright'ın altını çizdiği mimarlık ilkesi, amacı ve işlevi olmayan her şeyden kaçınmaktır. Her yapının insana yararlı bir amacı gerçekleştirilmesi söz konusudur ve yapı buna göre tasarlanmalı, amacı en etkin bir biçimde gerçekleştirecek yapı malzemeleri ve inşaat teknikleri kullanılmalıdır.⁴

Bu anlamda modernizm, kente ve kent yaşamına övgüdür; bir anlamda kutsanmasıdır kent yaşantısının. Modernizm için kent insanın, çevresini ve toplumsal ilişkilerini biçimleyebilme, örgütleyebilme gücünün ifadesidir. Bunun için kent, modernizm projesinin, aydınlanma rüyasının temel nesnesidir. Modernistlerin kente bakışları hep işlevsel olmuş ve modernist reformcular her zaman kenti kendi idealleri doğrultusunda, ihtiyaçlarına göre biçimleyebilecekleri bir mekan olarak görmüşlerdir.⁵ Dolayısıyla kentler bu çerçevede şekillenmeye başlamıştır. Sanayi devrimiyle de hızla büyüyen kentlerde bir taraftan pazarın işlerliğine dönük ve toplumsal hiyerarşiyi yansıtacak fiziksel düzenlemeler yapılmış, diğer taraftan da kent içinde yollar, köprüler, operalar, okullar, kütüphaneler, iş merkezleri, fabrikalar, tren istasyonları vb. türden yeni, kamusal işlevi olan büyük yapılar inşa edilmiştir.⁶

1.2.Modernizmin Toplumsal Yapıdaki Yansımaları

Modernite olgusunun toplumsal yapıdaki etkileri incelendiğinde, karşımıza karmaşık bir görüntü çıkmaktadır. Bu karışıklık zaman zaman geleneksel ile modernitenin farklı birliktelik şekillerinden olabileceği gibi, modernitenin kendi iç karmaşasından da kaynaklanabilir. Modernizmin vaat ettiklerinin bir bedeli olarak gelenekten kopmak, tarihi yıkmak gerekmektedir. Geleceği kurmak için ilk adım eskiyi yıkmaktır. Bu düşünce insanları zincirlerinden kurtarmak amacıyla. Bilginin ve toplumsal örgütlenmenin kabuğunu kırmayı hedefleyen seküler bir harekettir. Bu noktada temel bir öneme sahip olan yaratıcı yıkma kavramı ön plana çıkmaktadır.

³ Steven CONNOR, **Post-Modernist Kültür**, 109

⁴Gencay ŞAYLAN, **Postmodernizm**, 77

⁵ Oğuz IŞIK, “**Modernizm Kenti / Postmodernizm Kenti**”, 30

⁶ Gencay ŞAYLAN, agk., 77

Yaratıcı yıkım, modernitenin bünyesinde var olan çelişkilerden türemekte ve modernizmin temel felsefesi olan ilerleme fikrine, tarihten ve gelenekten kopuşa imkan tanımaktadır.

Marshall Berman'a göre; modern olmak, bizlere serüven, güç, coşku, gelişme, kendimizi ve dünyayı dönüştürme olanakları vaat ederken; bir yandan da kendimizi, sahip olduğumuz ve bildiğimiz her şeyi yok etmekle tehdit eden bir ortamda bulmaktır. Modern ortamlar ve deneyimlerin coğrafi ve etnik, sınıfsal ve ulusal, dinsel ve ideolojik sınırların ötesinde birleştiği söylenebilir. Ama paradoksal bir birlikteliktir bu, bölünmüşlüğün birlikteliğidir. Bizleri sürekli parçalanma ve yenilenmenin, mücadele ve çelişkinin, belirsizlik ve acının girdabına sürüklemektedir. Modern olmak, Marx'ın deyişiyle katı olan her şeyin buharlaşıp gittiği bir evrenin parçası olmaktadır.⁷

Buradan yola çıkarak Castells'in kent ve toplumsal ilişkiler arasındaki tariflemesine bakarsak kapitalizmle modern toplum ilişkisini görmüş oluruz. Castells'e göre; günümüzde kent, kapitalist toplumsal ilişkilerin bir yansıması değil, bu ilişkilerin kurucu öğelerinden birisi olmaktadır. Kapitalizm ortaya çıkışından bu yana sadece üretim süreçlerini değil, yeniden üretim süreçlerini de kendi mantığına uydurma çabasında olduğu görülmektedir. Diğer bir anlatımla, kapitalizm kendisini sadece üretim süreçleri aracılığı ile değil, aynı zamanda yeniden üretim süreçleri aracılığı ile de var edebilmiştir. Fabrikada çalışan bir işçi, işçi olarak sadece sekiz saatlik bir çalışma süresi içinde ortaya çıkmamaktadır. İş harici yaşamı, dışında da işçinin kendisini yeniden üretmesi gerekmektedir. Bir işçinin kendisini yeniden üretmesinde eğitimin, sağlık kurumlarının, ailenin önemli işlevleri bulunmaktadır. Bu çerçevede, kent bir üretim birimi olmanın yanında, konut, eğitim, sağlık, ulaşım ve benzeri birimlerin yoğunlaştığı bir alan, yeniden üretim mekanı olarak da anlam ve işlevsellik kazanmaktadır.⁸

---

⁷ Marshal BERMAN, **Katı Olan Herşey Buharlaşıyor**, 27

⁸ Manuel CASTELLS, **Urban Question**.dan aktaran Tarık ŞENGÜL, **“Kapitalist Kentleşme Dinamikleri ve Türkiye Kentleri”**

Modernizm dünyayı dönüştüren, etkileri toplumsal, kentsel, ekonomik, kültürel gibi pek çok alana yayılan bir değişim dalgası olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentler farklı işlevleri bünyesinde barındıran, insanların artan ihtiyaçlarına cevap verebilmek adına çok fonksiyonlu yerleşim alanları halini almıştır. Kent planlama anlayışı ise kentleri; insana ve topluma en iyi hizmeti verecek, insan için yararlı olanı gerçekleştirecek şekilde biçimlendirme çabasında olmuştur. Bu durum kent planlamaya bütüncül bir bakış açısı getirmiştir. Modernizmin toplumsal yapıdaki yansımaları ise daha parçalı bir tablo sergilemiştir. Bu parçalı tablo bireyi kaotik bir ortama sürüklemiştir, çünkü modern zamanlarda bildiklerimizi, tecrübe ettiklerimizi devam ettirmenin garantisi mümkün değildir. Modern ortamlar bilineni yok etmekle tehdit eden bir tutumu beraberinde getirmiştir.

Modernizmin, kente ve toplumsal hayata yansımalarını incelemek kent içi sanayi bölgesi olarak oluşan Bomonti'nin de gelişiminin düşünsel temellerini görmede faydası olacaktır. Dünya ölçeğinde kentleri etkisi altına almış olan modernizmin, Bomonti'de sanayinin bölgeye yerleşmesiyle oluşmaya başlayan kentsel ve toplumsal yapıdaki oluşumlarda düşünsel temellerini görmek, Bomonti'yi daha net bir şekilde anlamlandırmayı sağlayacaktır.

1.3.Postmodern Dönem Kent Planlama Anlayışı

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan dönüşümler kentsel mekan algılamalarında dolayısıyla kentsel mekanın biçimlenmesi anlayışında da etkilerini göstermektedirler. Sanayi devriminde kentlerin aldığı göçlerden farklı olarak, kentler iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki yaşanan gelişmelerle geçmiş dönemlere oranla daha fazla göç alır hale gelmektedirler. Teknolojik gelişmeler neticesinde mekansal engellerin çok daha rahat aşılır hale gelmiş olması ile kent, gerek ülke içinden gerekse ülke dışından yoğun bir insan akınıyla karşı karşıya kalmaktadır. Aldığı iç ve dış göçlerle birlikte hızlı büyüyen kentlerin nüfusları milyonları, on milyonları ve hatta yirmi milyonları bulabilmektedir.⁹ Bu yönüyle dünyanın hızlı bir biçimde kentleştiği söylenebilmektedir. 1950'de nüfusu bir milyonun üzerinde olan kent sayısı 78 iken, 1985'e gelindiğinde bu sayı 258'e çıkmaktadır. Birleşmiş Milletler'in

---

⁹ Elif KARAKURT, **Küreselleşme ve Küresel Yerel Süreçlerde Üst Gelir Grubu Konutu Örneği: Bursa – Bademli**, 14

tahminine göre 2010 yılında bir milyondan fazla insan barındıran kentlerin sayısı 500'den 2025'te ise 640'dan fazla olacaktır.¹⁰

Söz konusu göçlerle birlikte kentsel mekanın şekillenme süreçleri farklılaşmaya, kent yeniden şekillenmeye başlamaktadır. Aldıkları göçler nedeniyle kontrol edilmesi güçleşen kentlerde, mekanları biçimleme anlayışları da bu doğrultuda değişmektedir. Gelişen postmodern mimari anlayış doğrultusunda, hızla büyüyen kentleri tek biçim altına alarak ıslah etme ve onları düzenleme anlayışı ortadan kalkmaya başlamaktadır. Postmodern mimariye göre; modern mimarlar birer sanat yapıtı olan planları üretmektedirler. Ama kent kendi başına bir sanat yapıtı olarak varlığını sürdürmektedir. Yoğun olarak birbiri içine geçmiş yapılar, milyonlarca aklın ve milyonlarca bireysel kararın ürünüdür. Çeşitliliği, kestirilemeyen bir araya gelişlerden ve öngörülemeyen etkileşimlerden doğmaktadır. Bir tek kişi üstün yetenekli bile olsa, bu yapıyı kavramayı umut etmek ve yine aynı karmaşıklığı içeren yeni bir planı tasarlamak zordur.¹¹

Bu tarz yaklaşımlar neticesinde, modern kent planlama anlayışının günümüz kentinde yerini postmodern kent tasarımına bıraktığı, yönündeki görüşler yükselmektedir. Postmodernite ile birlikte kentsel tasarım alanında mekanı kendi kuramsal verileri doğrultusunda zorunlu olarak parçalara ayıran, bunları farklı mimari üslupların eklektik kullanımıyla bütünleştirerek bir kolaj haline getiren bir tasarım süreci başlamıştır.¹² Günümüz kentlerinin tasarlanmasında etkili olan postmodernist mimari anlayış, kentsel dokuyu zorunlu olarak bölük pörçük görmektedir: geçmiş biçimler üst üste yığılmış, günümüz kullanımları bunun üzerinde yer alan bir kolaj görünümünde olmaktadır. Metropolün tamamını hakimiyet altına almak olanaksız olduğuna göre, kent tasarımı basit bir biçimde bölgesel geleneklere, yerel tarihçilere, tikel istek, ihtiyaç ve fantezilere duyarlı olmayı amaçlamakta; böylece uzmanlaşmış, hatta büyük ölçüde müşterinin zevkine göre biçimlenmiş mimari biçimler yaratılmakta: bunlar mahrem, kişileşmiş

---

¹⁰ Elif KARAKURT, a.g.k, 23

¹¹ R. FISHMANN, "20.yüzyılda Kent Ütopyalari: Ebenezer Howard, Frank Lloyd Wright, Le Corbusier", **20. Yüzyıl Kenti**, 75

¹² Rengin ZENGEL, "Yeni Bin Yılda Kentsel Açık Mekanlarda Kimlik Arayışı", 92.

mekanlardan, geleneksel anıtsallığa ve gösterinin şenliğine kadar uzanabilmektedir.¹³ Modernizmin tüm uygulama ve ideallerine sırt çevirmiş olan postmodernizm, her şey olur sloganı ile tam bir serbestliğe ve ekletisizme varan bir mimari tarz sergilemiştir. Tarihin içeri alınması ilkesi, her şeyin geçerli olduğu ilkesi ile birleşince postmodern yapılar, tarihten alınmış bir biçimler ve simgeler repertuarını sergilemeye başlamışlardır.¹⁴

Kent planlama açısından bakıldığında postmodernizm, planlama mesleğine yöneltilen en büyük tehdidi oluşturmaktadır. Kente parçacı bir yaklaşımla bakan postmodernizmin, her soruna çözüm bulma iddiasındaki planlama çabalarının karşısında yer almaktadır. Postmodernizm için, kent mekanının kendi başına anlamı vardır ve disiplin altına alınması imkansızdır. Postmodernizm, kenti, çeşitliliğin, farklılığın mekanı olarak görerek, bunu ön plana çıkartmaktadır.

Modernizmin dayattığı ulusal kültür, ulusal kimlik ve ortalama insan ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik büyük projelerin aslında bizlere öğretilen bir kurgu olduğu, tek bir kültür ve tarih olmadığı gibi, insanların ihtiyaçlarının çok farklı olabileceği postmodern uygulamalarla ifade edilmeye çalışılmıştır. Postmodernizm kentte yaşamımızı sağlayan haritayı elimizden almış ve sağlam bir referans noktası olmayan haritasız kentler yaratmıştır.¹⁵

Modern mimari anlayışta mimari yapıt, ne ölçüde işlevselse ya da ne ölçüde amacına hizmet ediyorsa o kadar başarılı ve güzel sayılmaktaydı. Binanın formu ve kullanılan malzemesi ikinci sırada gelmekteydi. Modern mimariye karşı çıkan postmodern anlayışa göre, işlevselliğin tanımı yapılamayacağından anlamını yitirmiştir. Üstelik günümüz koşullarında işlevselliğin evrensel tanımını yapmak kolay değildir; böyle bir tanım için, herkes tarafından doğru kabul edilen bir kuram ya da düşünce sistemine gerek vardır. Bu ise postmodern söylem için olanaksızdır, evrensel doğru yoktur; doğru, zaman ve yer boyutları ile sınırlıdır.¹⁶ Modern kentsel mekan

---

¹³ David HARVEY, **Postmodernliğin Durumu**,85

¹⁴ Ayşe Sema KUBAT, “Disney Dünyasında Postmodernizm”, **Yapıdan 9 Seçmeler**, 123

¹⁵ Ramazan ÖZBEK, “**Modernizm/Postmodernizm ve Kuantum Estetiği**”, 1-2

¹⁶ Gencay ŞAYLAN, **Postmodernizm**, 98

algılayışı ile postmodern mekan algılayışı arasındaki belki de en büyük ayrım; modern mekan algılayışı, mekanı düzenlemede toplumsal amaçlar çerçevesinde hareket ederken, postmodern mekan algılayışında ise mekan, her türlü toplumsal bağ ile ilintisiz olarak, söz konusu güzelliği kendisi için bir amaç edinmiş bir anlayışla tamamen kendi içinde bağımsız bir şey olarak görmesinde yatmaktadır. Postmodern mimariye göre mimar kitlenin de beğenisine cevap verecek şekilde mimari formu belirlemede tam bir özgürlük içinde olmalıdır. Elbette mimarın özgürlüğü pazar mekanizmasıyla sınırlandırılmaktadır.

Modern dönem kentler ile postmodern dönem kentler arasındaki ayrım Oğuz Işık'ın ifadeleriyle daha iyi ortaya konulabilir. Işık'a göre; Postmodernizm, kenti bir bütün olarak görmemizi sağlayan mantıksal temelleri ortadan kaldırmaktadır. Modernizmin kenti, uçaktan görmesine karşılık postmodernizm kenti bir anlamda sokakta yürüyen kentli insanların gözleriyle görmemizi sağlamaktadır. Bu kent, her türlü bütünlüğünden koparılmış, parça parça olmuş algılanan bir kenttir. Bu bakış içinde kent, sokakta yürüyen insan gözüyle algılanan parçaların özgüllüğü içinde görülür. Üstelik bu parçalar, bir bütünün parçaları değil, kendi başlarına anlamı olan birimlerdir; dolayısıyla da postmodernizm kente bakışında, kent parçalarının birbirine bağlayıcı bir mantık da aramamaktadır.¹⁷

Postmodern dönemde kent algılamalarının temelinde de bu parçacılık anlayışı yatmaktadır. Postmodernizmin modern dönemdeki kent planlama anlayışına karşı çıkışındaki temel bağlam, modern mimari anlayışın çoğulculuğu ret etmesi, kentleri tek tipleştirilmesi, kent üzerinde hakimiyet kurma düşüncesinde yatar. Oysa postmodern kentsel mekan düzenleme anlayışı; kentsel süreci anarşik ve değişimin bütünüyle açık durumlarda oyun oynadığı denetlenemez ve kaotik bir şey olarak görme eğilimindedir.¹⁸

---

¹⁷ Oğuz IŞIK, “**Modernizm Kenti / Postmodernizm Kenti**”, 32

¹⁸ David HARVEY, **Postmodernliğin Durumu**, 58

1.4.Postmodernizm ve Toplumsal Yapıdaki Yansımaları

Toplum teorisyenlerinin postmodernizme bakış açıları onların postmodern toplum tariflerini belirlemektedir. Farklı teorik uzantılardaki yaklaşımlar postmodernizmin toplumsal yapıyı nasıl şekillendirdiğini etkilemektedir. Postmodernizme yönelik farklı bakış açıları postmodern toplumu farklı tanımlamaktadır. Postmoderniteyi savunan teorisyenler; bilgisayarlar ve medya gibi teknolojilerin, yeni bilgi biçimlerinin ve toplumsal-ekonomik sistemdeki değişimlerin bir postmodern toplumsal oluşum ürettiğini iddia etmektedirler. Baudrillard ve Lyotard bu gelişmeleri yeni enformasyon, bilgi ve teknoloji biçimleri çerçevesinde yorumlarken, Jameson ve Harvey gibi Neo-Marksistler ise, postmoderni, sermayenin dünya çapında daha yüksek bir derecede nüfuz sağlaması ve homojenleşmesinin damgasını taşıyan kapitalizmin daha yüksek bir aşamasının gelişimi çerçevesinde yorumlamaktadır. Bu koşullar postmodern teorisinin toplumsal, ekonomik ve kültürel temelini sağlamaktadır.¹⁹

1970'li yıllardan itibaren yaşanan yapısal dönüşümler ekonomiden, politikaya ve kültüre kadar uzanan geniş bir düzlemde etkili olmuşlardır ve hala etkileri devam etmektedir. Postmodernizm olgusu, ilk başlarda gelip geçici moda akımlarından biri olarak değerlendirilmekteydi. Belli bir sistem önerisi olmayan, bütün gücünü modernizme yönelttiği eleştirilerden alan bir tutumun, kalıcı ve etkili akım olabileceğine ihtimal verilmemekteydi. Postmodernizm, öncelikle, mimarinin kendisine kazandırdığı görselliğin etkisine dayanarak, yayılma en azından tartışılma olanağı bulmuştur. İlerleyen zaman içinde yalnızca sanat ve edebiyatta bir tavır olmanın ötesinde, dönemsel özelliklerle kolayca birleşen bir hayat tarzı, düşünüş biçimi olarak tanımlanabilecek bir etki gücü kazanmış; toplumsal koşullardaki değişime paralel olarak, popüler giyim kuşamın, gündelik davranış biçimlerinin, toplumsal hareket ve politika karşısında takınılan tavrın içeriği halini almıştır.²⁰

Postmodern dönemde; imalat sanayinin, yerini zihinsel ağırlıklı üretime bırakmasına paralel olarak toplumsal hayat, değişim değerinden kopup simgesel bir değer

---

¹⁹ Steven BEST ve Douglas KELLNER, **Postmodern Teori: Eleştirel Soruşturmalar**, 16

²⁰ Aydın ÇUBUKÇU, “**Kapitalizmin Değişen Derisi: Postmodernizm**”, 2

kazanmış milyonlarca ürün ve hizmetin başıboş dolaştığı kaotik bir işaretler sistemine dönüşmüştür. Postmodernlik sadece merkezlesmiş, dağılmış bir üretimi değil, aynı özelliklere sahip bir tüketici topluluğunun ihtiyacına yanıt verebilmek için belirsizliği özelleştirerek tüketimi sonsuzca çeşitlendirmek ve yeniden üretmek zorundadır. İşte bu nedenlerdir ki, modern toplumda kitlelerin kendilerine ait hissettikleri büyük, kolektif ve genel kimliklerin (sınıf, ulus, din v.b.) parçalanarak küçük, esnek, özelleştirilmiş kimliklerin yaratılması gerekmektedir.²¹

Postmodern tüketici toplumunda seçim yapmak herkesin kaderi olarak görünmektedir. Fakat gerçekçi seçimlerin yelpazesi farklı olmaktadır. Bu nedenle de bunlar için kaynak arzları da farklılaşmaktadır. Bauman'a göre; burada eşit olarak dağıtılan şey tercih sorumluluğudur ne var ki bu sorumluluk doğrultusunda hareket etmek için bireylerin sahip olduğu araçlar eşit değildir. Yani bir anlamda insanlar eşit biçimde zorunlu seçiciler olmaya mahkum edilmektedirler. Ancak bu pratikte seçme kabiliyetinin eşitliğini doğurmamaktadır. Temel bir eşitsizliğin olduğu bir toplumsal ortama hareket özgürlüğü kazandırmak, öncekinden daha derin bir eşitsizlik yaratacaktır.²²

Baudrillard'a göre de tüketim toplumu olarak adlandırabileceğimiz yeni tür toplum kapitalizmin yeni bir aşaması, yeni bir toplumsal formasyon olarak betimlenmektedir. Bauman'a göre de zannedilenin aksine ki pek çok kişi postmodernizmle beraber üretimde rasyonelleşmenin, homojenleşmenin sone ermiş olduğunu söylemekteydi. Üretim sistemi rasyonelleşmiş, homojenleştirilmiş ve hiyerarşi kurulmuş, bir istek ya da gereksinimler zinciri yaratılmıştı. Gerçekten de piyasanın standartlaştırıcı gücü milyonlarca farklı doğruyu tek bir pota içinde eritmekte, düzenli tüketiciler dünyasındaki eğlence, iletişim ve yaşam biçimleri gitgide birbirine benzemektedir. Öte yandan bireyler tek bir meta almaya değil bir nesnelere zinciri almaya özendirilmekte, böylece birey tüketim yoluyla, kendini diğer

---

²¹ Metin ÇABUKLU, **Postmodern Toplumda Kriz ve Siyaset**, 7-8

²² Zigmund BAUMAN, **Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları**, 30

bireylerden farklı kıldığını sandığı bir rüyaya daldırılmaktadır. Yani bireyler aynı zamanda nesneleştirilmektedir.²³

Baudrillard için tüketim bir varolma metodudur ve bireyler ancak bu yolla kimlik ve prestij kazanabilmektedirler. Bu konuda Harvey de Baudrillard'tan farklı düşünmemektedir. Harvey, postmodern dönemi daha net anlatabilmek için bize bir örnek vermektedir. Birleşik Devletlerde üretim yapan bir şirket araç telefonuna benzer imitasyonlar üreterek bunları kitlelere pazarlamıştır. Harvey'in bildirdiğine göre bu şirket hiçbir kullanım ya da mübadele değeri olmayan bu üretim dolayısıyla büyük karlar elde etmiştir. Bu örneği daha açık bir şekilde yorumlayacak olursak; postmodern dönemde insanlara medya aracılığı ile empoze edilen ve adeta bir tüketim çılgınlığına varan gelişim sürecinin, kar elde etme konusunda hiç de zorlanmayacağını söyleyebiliriz.²⁴

Postmodern toplumda uzmanların önderlik rolünü üstlenmesi ile beraber bir homojenliğin ortaya çıktığı iddia edilmektedir ki, farklılıkları vurgulama iddiasında olan postmodernizm için bu bir çelişki anlamına gelmektedir. Bu yeni dönemde insan üzerinde kesin ve kapsamlı bir denetimin egemen olduğunu ileri süren görüşlerde yankı bulmaktadır. Artık insanlar kendilerine sunulan modele bakarak kurgusal gerçeği belirlemektedirler. Örneğin insanın özlemini duyduğu, içinde oturmak istediği evi için dünyanın her yöresinde yayımlanan etkin ve yaygın ev dergileri tarafından verilen modeller vardır ve evin nasıl olacağı, nasıl döşeneceği, bu derginin verdiği modele göre belirlenmektedir. Postmodern dönemin etkili araçlarından olan el kitapları, dergiler, TV ve reklamlar insanlara düşünce ve davranış dünyasını esir almaktadır.²⁵

Giyim kuşamdan ev dekorasyonuna kadar pek çok alanda bireylerin tüketim alışkanlıklarını etkileyen postmodern rüzgar, boş zamanı değerlendirme şekillerini de etkilemektedir. Postmodern toplumda, bireylere sunulan serbest zaman etkinlikleri, eğlenceleri, mekanları gitgide birbirine daha çok benzemektedir. Paket turlar, tatil köyleri, alış-veriş ve eğlence mekanları, oteller, gazinolar neredeyse tıpatıp aynıdır.²⁶

---

²³ Aydın ÇUBUKÇU, a.g.k., 12

²⁴ Doğan BIÇKI, "Modernizm ve Postmodernizm", 2

²⁵ Gencay ŞAYLAN, *Postmodernizm*, 242-243

²⁶ Metin ÇABUKLU, *Postmodern Toplumda Kriz ve Siyaset*, 54

Görüldüğü gibi postmodernizmin kente ve toplumsal hayata getirdiklerini salt modernizm eleştirisi olarak algılamak konuyu algılamamızı eksik bırakır, çünkü Postmodernizm kendisi artık kentsel ve toplumsal hayatı dönüştüren bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Postmodern anlayış; mekan için işlevselliğin tanımı yapılamayacağından, mekan her türlü toplumsal bağ ile ilintisiz olarak düşünülmektedir. Kent planlama açısından bakıldığında da postmodernizm, kente parçacı bir yaklaşımla bakar, kent mekanının kendi başına anlamı vardır; disiplin altına alınması imkansızdır. Dolayısıyla postmodernizm her soruna çözüm bulma iddiasındaki planlama çabalarının karşısında yer almaktadır. Postmodern toplum yapısında ise seçim yapmak herkesin kaderi olmaktadır. Ancak topluma hareketlilik kazandıran bu durum bireyler arasındaki eşitsizliği de daha görünür kılmaktadır.

Postmodern planlama anlayışını ve postmodernizmin toplumsal yapıdaki izlerini Bomonti özelinde sorgulayacak olursak, yüzümüzü Bomonti’de yaşanan son dönem gelişmelerine çevirmek durumunda kalırız. Postmodernizmin kentsel ve toplumsal getirileri Bomonti’de son yıllarda yaşanan değişimin ipuçlarını bize vermektedir. Üçüncü bölümde de , Bomonti’nin merkezi iş alanı olarak gelişme süreci; küresel dinamiklerin, postmodern rüzgarın kentsel ve toplumsal yapıya getirileri buradaki ipuçları çerçevesinde sorgulanmaktadır.

2.SANAYİLEŞME SÜRECİNDE KENTTE MEKANSAL VE TOPLUMSAL YAPI

2.1.Sanayi Öncesi Kentinin Mekansal Örgütlenmesi

Sanayi öncesi kentin incelenmesi, İstanbul’un modernleşme öncesini ve bir sanayi kenti olmadan önceki konumunu anlayabilmek için faydalı olacaktır. Sanayi öncesi kent incelemesinde, kent olgusunun yapısal analizine ilişkin değerlendirmeler arasında Sjoberg’in on yıl süren araştırması ve kuramsal yaklaşımı önemli bir yer tutmaktadır. Sjoberg, kentsel ekolojistlerin modern sanayi kenti analizinden farklı olarak, sanayileşmenin girmediği toplumlarda kentlerin yapısal niteliklerini araştırmıştır.

Sanayi öncesi kentin sosyal ve mekansal yapısını tanımlarken; sanayi kenti ile ayırtan yönlerini belirlemek gerekmektedir. Bunlardan ilki sanayi öncesi kent ve

sanayi kenti arasındaki temel farklılaşmayı sağlayan teknolojidir. Teknolojik farklılaşma kullanılan enerji türleri ile belirlenmektedir. Sanayi öncesi kentte üretim organik enerji ile yapılmaktadır. Kent içinde ise ulaşım insan ve hayvan gücüne dayanmaktadır. Farklılaşmayı yaratan ikinci etken, ekonomik eylemlerin örgütlenme biçimidir. Kentsel mekanda üretim eylemleri aynı sokak üzerinde yer seçmekte, mekanda ihtisaslaşmış sokak ve mahalleler oluşmaktadır. Bu yer seçimi kent içindeki ulaşım ve haberleşmeyi kolaylaştırıcı bir işlev sağlamaktadır. Sjoberg'in varsayımları içinde bağımsız değişken olan teknolojinin bu alanda da etkisi duyulur. Haberleşme teknolojisinin olmayışı birbirine yakın ihtisaslaşmış mahalleleri ortaya çıkarmıştır. Farklılaşmayı yaratan sonuncu etken sanayi öncesi kentte yer alan güçlü sosyal kontroldür. Sjoberg bir sosyal güç olmadan kentlerin çevre "hinterland"ı kullanmalarının mümkün olmadığını belirtmektedir.²⁷

Sanayi öncesi kentinin mekansal yapısı, kentin ekonomik ve sosyal yapısına uygundur. Sokaklar yalnız insanların ve taşıt aracı olarak kullanılan hayvanların geçeceği genişliktedir. Yapılar alçak ve sıkışıktır. Sosyal kontrol etkisi, etnik grup mahallerinin, çeşitli meslek gruplarının ayrı ve özel kısımlarda yerleşmesinde görülmektedir. Elit tabaka kent merkezinde oturmaktadır. Alt tabakalar, özellikle istenmeyen unsurlar kentin dış mahallerine itilmiştir. Arazi kullanma şekillerinde bir farklılaşma ve ihtisaslaşma yoktur. Konutlar aynı zamanda iş yeri, dinsel binalar aynı zamanda okul, hatta alışveriş merkezi işlevi görmektedir.²⁸

Genel özellikleri kabaca tanımlanan sanayi öncesi kentinin mekansal yapısının, sanayi kentinden farklılaştığı üç yönü Sjoberg, şu şekilde belirtmektedir:

- i. Merkezi bir alanın sosyal tabakaların dağılımına bağlı olarak ortaya çıkışı,
- ii. Etnik, mesleki ve aile bağlarına göre ihtisaslaşmış mahalle ve sokakların görülmesi

---

²⁷ G. SJOBERG, The Pre-industrial City, Past and Present'ten aktaran, Rana A. ASLANOGLU, "Sjoberg'in Kuramsal Yaklaşımında Sanayi Kenti Analizi", 98-99

²⁸ G. SJOBERG, a.g.k.,101

iii. Mekanda konut ve işyeri farklılaşmasının olmayışı²⁹

Sanayi öncesi kent merkezi dini ve yönetim binalarından, pazar alanından oluşmaktadır. Sjoberg sanayi öncesi kentte dinsel ve siyasal işlevlerin, ticaret işlevlerinden daha önemli olduğunu belirtmektedir. Kent merkezi, kentsel ekolojistlerin yorumladığı gibi kompleks sanayi sistemini destekleyen bir mekansal tür değildir. Tersine sanayi öncesi toplumda, kent merkezinde elitin konutları yer almaktadır. Merkez, itibarlı bir alandır, burada düşük gelirli ve işsizlerin barındığı, yıpranmış, terk edilmiş konutlardan oluşan çöküntü bölgesinin yer almasının ekonomik ya da sosyal alt yapısı yoktur. Yoksullar kent dışında yaşamaktadır.

Merkez yakınında yer almanın bir değer taşıdığını, burada yer alan konutların prestij değerine sahip olduğunu öne sürmek mümkündür. Ancak Sjoberg değer yargılarına dayanarak ne geleneksel, ne de modern toplumlarda mekansal yerleşmenin açıklanamayacağını belirtmektedir. Sjoberg teknolojinin mekansal düzenlemelerde en önemli değişken olduğunun altını çizmekte ve ulaşım-haberleşme teknolojilerinin gelişmemiş oluşunun söz konusu kısıtlı, sıkışık kentsel deseni ortaya çıkardığını vurgulamaktadır. Ayrıcalıklarını yitirmek istemeyen üst tabaka sosyal kontrolü bir ekolojik değişken olarak kullanmakta, kendini diğerlerinden ayırarak, stratejik ve korunaklı alanda kent merkezinde yer seçmektedir. Teknolojinin kentsel dokudaki bir diğer etkisi, mahalleler arasındaki yakınlık ile kendini göstermektedir. Yoğun ve yakın ilişkili mahalleler yan yana konumlanmıştır. Bu yerleşim, üretici-aracı-tüketici arasındaki haberleşmeyi belirlemektedir. Bu da göstermektedir ki merkezde tanımsız alan yoktur.³⁰ Kentte alt tabakalar katı sosyal tabakalaşma içinde kentin dış mahallerinde her türlü olanaksızlığı kabul ederek yaşamaktadır. Kentsel olanaklardan yararlanmak için en çok bedeli onlar ödemektedir. Kötü topografya koşulları bu tabakanın merkeze ulaşımını engellemektedir. Kentte üst tabakanın ilişkisini minimize ettiği sosyal statü açısından düşük gruplar kent sınırlarında yerleşmiştir. Sanayi öncesi kentte söz konusu kişiler eğitimsizdirler, davranış, giysi ve konuşmaları orta ve üst tabakadan farklıdır.

²⁹ G. SJOBERG, The Pre-industrial City, Past and Present'ten aktaran, Rana A. ASLANOGLU, "Sjoberg'in Kuramsal Yaklaşımında Sanayi Kenti Analizi", 101

³⁰ G. SJOBERG, The Pre-industrial City, Past and Present'ten aktaran, Rana A. ASLANOGLU, "Sjoberg'in Kuramsal Yaklaşımında Sanayi Kenti Analizi", 102

2.2.Sanayi Öncesi Kentinin Sosyal Örgütlenmesi

Sjoberg, kentsel ekolojistlerin modern sanayi kenti analizinden farklı olarak, sanayileşmenin girmediği toplumlarda kentlerin yapısal niteliklerini araştırmıştır. Sanayileşmemiş, geleneksel ilişkilerin sürdüğü bölgelerin kentlerinde, ekolojik, demografik, ekonomik, siyasal ve dinsel açıdan önemli benzerlikler saptamıştır. Buna karşılık sanayi öncesi kent ile sanayi kenti arasında temel yapısal farklılıklar vardır. Bu farklılaşmayı ortaya çıkartan değişken teknoloji olmaktadır. Kentler tek başına var olan birimler olarak değerlendirilmemekte, parçası oldukları toplumun temel yapısı ile ilişkili olarak analiz edilmektedir. Sjoberg kentleri, sanayi öncesi (pre-industrial) kentler, geçiş halinde (transitional) kentler ve sanayi (industrial) kentleri olarak ayırmaktadır. Bu üç kentten ilki sanayi öncesi toplumun; ikincisi gelişmekte olan toplumun, üçüncüsü ise sanayileşmiş toplumun kentleridir.³¹

Sanayi öncesi kentin sosyal yapısını tanımlayan, katı tabakalaşma sistemi, aile, ekonomik yapı, din ve eğitim örgütlenmeleri, güçlü sosyal kontrolün varlığını duyurmaktadır. Sosyal kontrolü oluşturan mekanizmalar arasında en önemlileri din, aile kurumu ve lonca örgütlenmeleridir. Din sosyal yaşantıyı etkisi altına almıştır. Akrabalık ilişkileri ve meslek grupları birbiri ile ilişkilidir. Söz konusu kentte evlilik sosyal kontrolün uygulanmasında önemli araçlardan biridir. Kentte yaşayan normal bir insan evlenmek zorundadır. Ancak belirli bir sosyal grubun üyesi ise evli olmayışı mazur görülebilir. Toplumun sosyal düzeni içinde kabul edilebilir dini görev buna örnek verilebilir. Sjoberg evliliğin sosyal düzeni sürdüren önemli bir unsur olduğunu vurgulayarak, kocası ölen ve yeniden evlenmeyen kadınların kolaylıkla alt tabaka içinde yer alarak istenmeyen unsur statüsüne düşebileceğini belirtmektedir.³²

---

³¹ G. SJOBERG, The Pre-industrial City, Past and Present'ten aktaran, Rana A. ASLANOGLU, "Sjoberg'in Kuramsal Yaklaşımında Sanayi Kenti Analizi", 98

³² G. SJOBERG, The Pre-industrial City, Past and Present'ten aktaran, Rana A. ASLANOGLU, "Sjoberg'in Kuramsal Yaklaşımında Sanayi Kenti Analizi", 99

Lonca örgütlenmesi ise, Sjoberg'e göre sanayi öncesi kentte sosyal kontrolün bir diğer önemli aracıdır. Loncaların temel görevi ekonomik yaşantının örgütlenmesidir. Örgütlenme süreci içinde konumu açısından önemli olan çeşitli mesleklerde görevlendirilecek kişilerin seçimidir. Bir loncaya üye olmak, mesleği sürdürebilmenin tek koşuludur. Üye seçerken göz önünde bulundurulacak temel kriter ise akrabalık ilişkileridir. Bir mesleğe girebilmek için kişinin ne yapabildiğinden ziyade, kim olduğu önemlidir.

Sanayi öncesi dönemde kentlerin genel görünümüne baktığımızda, kentlerin daha çok dinsel ve siyasal işlevleri üstlenen merkezler olduğu görülür. Ticaret ise henüz kent yaşamına hakim olmaya başlamamıştır. Sanayi öncesi dönemde toplumsal hayata baktığımızda ise oldukça geleneksel bir tablo karşımıza çıkar. Sanayi öncesi dönemde toplumsal hayatta, katı tabakalaşma sisteminin olduğu, ailenin, dinsel ve eğitim örgütlenmelerinin yoğun olarak görüldüğü ve güçlü sosyal kontrolün yaşandığı gözlenmektedir. Bu durumun, ileriki bölümlerde göreceğimiz gibi, sanayi bölgesi olarak gelişmeye başladığı dönemde Bomonti'ye kırdan göç eden kişilerin toplumsal yaşamları ile paralellik gösterdiği söylenebilir.

2.3.Sanayi Kentinin Mekansal Örgütlenmesi

Sanayi devrimi kentsel bir devrime yol açmış ve kentler yeni işlevler üstlenerek önce İngiltere'de sonra da Avrupa ve Amerika'da hızla yayılmaya başlamıştır. Gelişen ülkelerde ise kentleşme 50 yıl gibi kısa bir sürede hızlanmıştır. Günümüzde ileri teknoloji kullanımı ve küresel yeniden yapılanma kentlerin önemli dönüşümler geçirmesine yol açmıştır.³³ Bu oluşumun on sekizinci yüzyılın ikinci yarısında başladığı kabul edilir. Ekonomik yaşam, Batı Avrupa'da(yoğun olarak İngiltere'de) buhar makinesinin icadı ve Dokuma Devrimi ile değişmeye başlamıştır. Sanayi Devrimi ile ekonomik düşünceler de değişmeye başlamıştır. Sanayi Devrimi'nden önce ekonomik düzene kırsal bölgelerde yaşayanlar yön vermektedir. Güç, insanların sahip oldukları toprağın ve yaşadıkları yerlerin büyüklüğü ile ölçülmektedir. Sanayi devrimi ile birlikte bu görüş büyük ölçüde değişmiş, sanayi kapitalistlerinin büyük toprak sahiplerinden daha da zengin olabilecekleri ortaya çıkmıştır.

---

³³ Muharrem EŞ, Tuncay Güloğlu “**Bilgi Toplumu Sürecinde Kentsel Dönüşüm: İstanbul Örneği**”, 27

Kapitalizmin kent mekanında yarattığı sonuçlara ilişkin ilk ve kapsamlı değerlendirme Engels'den gelmiştir. Engels'den sonra pek çok düşünür tarafından da bu konu incelenmiştir. Engels kapitalizmin kendi mantığına ve imajına uygun bir biçimde kentleri nasıl dönüştürdüğünü, Manchester kenti özelinde gösterirken, kapitalizmin yarattığı sömürü ve sefaletin sadece işyerine özgü olmadığını, kent mekanında da benzer bir sefalet, yoksulluk ve ikililiğin ortaya çıktığını tüm çıplaklığıyla göstermiştir. Aynı şekilde İngiltere toplumsal ilişkilerin ve yaşam biçimlerinin anlattığı İngiltere'de "Emekçi Sınıfın Durumu" adlı kitabı da konuya ışık tutmaktadır.

Ancak kapitalizmin kentle olan ilişkisi sadece bu çerçevede kavranmamalıdır. Henri Lefebvre konuya çerçeveyi genişleterek bakmıştır. Kapitalizm kenti kendi mantığı çerçevesinde dönüştürürken, kenti sadece bir yaşam mekanı olarak görmez. Belki daha da önemlisi, gelişimi içinde kapitalizm, kentin bir değişim değerleri alanı olarak da önemini kavramış, daha doğrusu keşfetmiştir. Kapitalizm için kent mekanı daha somut olarak da kentsel taşınmazlar alınıp satılır bir meta olarak merkezi bir konum kazanmıştır. Fransız Marksist düşünürü Lefebvre'e göre, kapitalizmle kent arasındaki ilişki kapitalizm açısından yaşamsal bir öneme sahiptir. Diğer bir anlatımla kapitalizm bugünü görebilmişse bunu, kent mekanını alınıp satılır bir meta olarak keşfetmesine borçludur.³⁴

Sanayi kenti, Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkmıştır. Bu kentlerde amaç az malla çok şey üretmektir. İnsanlar sanayinin kölesi olmuşlardır. Fabrikalar kentin ortasına kurulmuş, hava kirliliği kent merkezlerine taşınmıştır. Pis havadan kurtulmak için banliyölerle kentin dışında temiz havalı safiye kentlerine yerleşmek zamanla her sanayi kentinin çevresine safiye kentleri kurulmasına sebep olmuştur. Artan göçlerle, sanayi yapısının değişmesiyle ve sayfiye kent yapısının artmasıyla metropoller oluşmuştur.

---

³⁴ Henry LEFEBVRE, *The Production of Space*. 'dan aktaran Tarık ŞENGÜL, "Kapitalist Kentleşme Dinamikleri ve Türkiye Kentleri", 47

Büyük kentleri büyüme ve yayılma sürecinden, dönüşüm sürecine yönelten nedenler genellikle aynıdır. Sanayileşme sürecinde hızla göç alan kentler aynı hızla ve büyük altyapı eksiklikleri ile kentleşmiş, büyüyüp giderek çeperlere daha fazla yayılmıştır. Dar gelirliler kent çevresinde dalga dalga illegal yerleşim bölgeleri oluştururken orta ve yüksek gelir grupları kent merkezlerinden kaçmışlardır. Bir yandan çeper yerleşmeleri ile boşluklar dolarken diğer yandan merkezi alanlar köhneleşmeye başlamıştır. En yoksullar buralara yerleşmeye başlamıştır. Yayılma nedeniyle uzun mesafelerde trafik yükü, zaman kaybı ve ekonomik kayıp artmış, ekolojik alanlar geri dönülmez biçimde tahrip olmuş ve yeniden kent merkezlerine yönelim başlamıştır. Sonuçta bir yandan kent topraklarının böylesine tüketilmesi diğer yandan küreselleşme etkileri, teknolojik gelişmeler, liberal-neoliberal politikalarla gelen makro ekonomik değişiklikler bütün büyük kentlerde ciddi sosyal, ekonomik ve mekansal değişimlere yol açmıştır.³⁵

Modern toplumların kurucu ve asli özelliklerinden olan toplumsal hareketlilik, fiziki çevrelerin özelliklerini anlamak bakımından da ayırt edici ve öncelikli bir konuma sahiptir. Modern şehirlerin ve şehirlerarası yerleşim alanlarının imar tarihleri ve imar katmanlaşmasının ifadesi olarak ortaya çıkan fiziki çehreleri, toplumsal hareketliliğin üç ögesi tarafından belirlenmektedir, insanların hareketi, emtianın hareketi, paranın hareketi. Yapılı çevre de bu çok yönlü hareketlilikten payını alır ve stabilize olamama, kararlı bir dengeye kavuşamama eğilimi taşır. Çoğunlukla fiziki olarak eskime fırsatı bulamadan, yeni işlev ve gereksinim tanımlarıyla, yeni yatırım iştahlarıyla, yeni planlama vizyonlarıyla, kısacası yeni toplumsal iradelerle ve reflekslerle sosyal olarak eskir. Şehirler ve şehirlerarası yerleşmeler bir yandan büyüme ve genişleme, öte yandan da yeniden işlevlendirilme, revize edilme, yıkılma ve yeniden yapıma eğilimi taşırlar. Aksi halde de terk edilme, çökme tehdidiyle karşı karşıya kalırlar. Dolayısıyla şehirlerin, şehirlerarası yerleşmelerin fiziki yapısı da, tıpkı toplumsal yapı gibi olduğu gibi kalma, kendini eskiden olduğu gibi sürdürerek gelişme şansına sahip değildir. Ya değişecek, yeniden yapılacak, yani hareket edecek, ya da düşecektir: Gerçek anlamıyla düşerse de mecazi anlamıyla gözden düşecektir.³⁶

---

³⁵ Asuman YEŞİLİRMAK, *Dönüşe Dönüşe Tüklenen ve Yeniden Üretilen Kent ve Kentliler*, 2

³⁶ İhsan BİLGİN, “Modernleşmenin ve Toplumsal Hareketliliğin Yörüngesinde Cumhuriyetin İmarı”, 67

2.4. Sanayi Kentinin Sosyal Örgütlenmesi

Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkan yeni toplum yapısı, geleneksel toplum olarak nitelendirdiğimiz, temel ekonomik uğraşı tarım olan, üretimin ilkel yöntemlerle ve büyük ölçüde öz tüketim için yapıldığı ortamdan çok farklı olmuştur. Üretim faktörlerinin üretimdeki payları, üretim biçimleri, ürün miktarları ve ürünlerin çeşidi bakımından yeni dönemde daha farklı özellikler ön plana çıkmaya başlamıştır. Bütün bunların temelinde ise bilimden kaynaklanan ve sanayiye uyarlanan teknolojik gelişme, yani buhar makinesinin keşfi yer almıştır.

Geleneksel toplumda görülenin aksine, üretim faktörleri ağırlığı bakımından sanayi toplumunda daha çok sermaye ön plana çıkmıştır. Emek faktörü, üretim yöntemlerindeki farklılıkla beraber önemini nispeten kaybetmiştir. Fiziki emek ile çalışmanın yerine artık makine geçmiştir. Emek faktörünün üretim sürecindeki yeri, sermaye ile olan etkileşimi ile birlikte değerlendirilmeye başlamıştır. Nitekim sermaye, emeğin verimliliğini arttıran bir faktör olmuştur. Burada emek göz ardı edilmemekte, ancak üretimdeki yeri, etkinliği sermaye ile ilintili olarak açığa çıkmaktadır. Girişimci faktörü ise sahip olduğu diğer üretim faktörleriyle değerlendirilmelidir. Sanayi toplumunun girişimcisi, bir şekilde karını arttırma motifleriyle ekonomik faaliyetini sürdüren bir kimlik taşımaktadır. Bunun için de işgücü ve sermayeden olabildiğince fazla yararlanabilme yönünde çalışmıştır. Bu durum, zamanla işgücünün sömürülmesine dönüşmüş, zaman ve fiziksel güç açısından çok daha fazla çalışmak zorunda olan işgücü sahipleri, verimlilikte gerilemeye başlamışlardır. Girişimcinin, aksayan bu yönü gidermesi ise sermaye malları ile mümkün olmuştur. Sermaye kullanımının artmasıyla birlikte doğayla olan etkileşim de önem kazanmıştır. Geleneksel toplumda, daha çok doğaya uyum sağlamaya çalışan insanlar, sanayi toplumunun bir dizi dönüşümlerle birlikte, doğayı kontrol etmeye, değiştirmeye yönelmişlerdir.

Sanayi toplumunun ihtiyaçları, daha çok fizyolojik ihtiyaçlar olmuştur. Üretim buna göre yönlendirilirken, öne çıkan sektörler de çoğunlukla bu yönde olmuştur. İnsanların beslenme, barınma, giyim gibi maddi ihtiyaçlarının karşılanmasının öncelikli olduğu sanayi toplumu aşamasında, makineleşmenin getirdiği olanakla üretim miktarının arttırılması sağlanmıştır. Seri halde üretim gerçekleştirilebilmiş,

yıgınlar halinde ürünler ortaya konulmuştur. Temel ihtiyaçlara yönelik olarak gelişen ekonomik faaliyetlerin sonucunda gıda, tekstil gibi sektörler önem kazanan sektörler olmuştur.³⁷

Kar etmek temel motive edici faktör olarak, ön plana çıkmıştır. Böyle olunca bu değişimin gereklerini yerine getirmek üzere yeni araçlar geliştirme ihtiyacı doğmuş, bilim ve teknoloji bu noktada devreye girerek, temel çalışma kurallarını, davranış tarzlarını ve bunlarla ilgili ilkeleri ortaya koymuştur. Artık geçmiş dönemdeki geleneklerin ve dini inançların yerine, sanayi toplumunda bilim ve teknoloji almaktadır. Böylece insanlar daha çok üretmenin, daha çok para kazanmanın yollarını tespit etmeye başlamışlardır. Öncelikle dağınık ve küçük ölçekli olan üretim artmış, büyük işçi kitleleri oluşmuş ve büyük işletmeler kurulmaya başlanmıştır. İşte bu dönemde bir yönüyle işletmecilikte devrim başlamıştır. Devrim bir anlamda pazar ekonomisine geçiş ve üretimin merkezileşmesi demektir. Sanayi toplumunu hazırlayan sanayi devrimi bazı kaynaklarda otomasyon ve mekanizasyon olarak safhalandırılrsa bile, bazı kaynaklarda da emekle çalışan makine, buharla çalışan makine ve elektrikle çalışan makine olmak üzere üç safhaya ayırmıştır.³⁸

Kısaca sanayi toplumunu tanımlamamız gerekirse, genel olarak, kendi kendilerine yeten insanların ve toplulukların yerine, tarihte ilk kez yiyeceklerin malların ve hizmetlerin çok büyük bir bölümünün satışa ya da değiş tokuşa sunulduğu bir durum ortaya çıkmıştır. Hemen hemen, kimsenin, hatta bir çiftçinin bile, kendi kendisi için yeterli olmadığı bir uygarlık ortaya çıkmıştır. Genel olarak, sanayi toplumu, şu özellikler taşımaktadır, teşebbüs aileden ayrılmıştır, işbölümü profesyonel hale gelmiştir, sermaye birikiminin varlığı söz konusu olmuştur. İşte üretimde rasyonellik temel öge olmuştur. Yani daha önceki geleneksel ve dinsel davranışlar yerini rasyonel davranışlara bırakmıştır. Sanayi toplumunda, üretimde mekanizasyon ve otomasyon, örgütler, merkezileşme, fabrika, pazara yönelik üretim, standartlaşma, uzmanlaşma, eşgüdüm, çekirdek aile tipi, ve işçi sınıfı karakteristik özellik taşımaktadır.³⁹

---

³⁷ Timuçin YALÇINKAYA, **Sanayi ve Bilgi Toplularında Rekabet Ekonomisi**, 2

³⁸ Nazif KUYUCUKLU, **İktisadi Olaylar Tarihi**, 47

³⁹ Ömer DİNÇER - Yahya FİDAN, **İşletme Yönetimine Giriş**, 52

Sanayileşme sürecinin ideolojik yapısının yerleşmesi sanayi toplumunun kurumsallaşmasını da beraberinde getirmiştir. İdeolojilerin doğallaşması, yani yaşamla törpülenip olgunlaşarak geniş kesimleri etkileyen bir nitelik kazanması bir uzlaşma kültürünün temelini de atmıştır. Uzlaşma kültürünün oluşması ile gelişmiş ülkelerde çeşitli düşünce ve inançlara sahip bireylerin, içinde kendi haklarını bulabildikleri ve bu nedenle daha büyük güven duydukları sistemler kurulmuştur. Bu gelişme endüstri döneminin ürünüdür. Endüstrileşme döneminin ideolojik karşıtlıkları sonucunda oluşan Doğu Bloku ülkeleri, karşı ideolojinin insan doğasına uygun yönlerini kendi sistemlerine ithal edememiş, teoriyi yaşamla uyumlaştıramamış ve Batı'nın bu doğal yönetim sistemi karşısında dağılmıştır.⁴⁰

Tarım toplumundan sanayi toplumuna dönüşüm uzun bir süreci içermiş, toplumda meydana gelen büyük çatışmalar ve yapısal değişimlerle birlikte yüz yılı aşkın bir dönem içinde sanayi toplumunun yapısı kurumsallaşmış ve yerleşmiştir.⁴¹ Bugün bilişim ve iletişim teknolojilerinin ekonomik, mekansal, toplumsal, kültürel,... etkileri hakim olmaya başlamışsa bile bu kurumsallaşmış yapı dünyanın pek çok kentinde olduğu gibi İstanbul'da da etkisini göstermeye devam etmektedir.

Kent içi sanayi bölgesi olarak gelişen Bomonti'nin oluşum ve gelişim süreçlerini görmenin ilk aşaması sanayinin kentsel yapıdaki ve toplumsal yapıdaki örgütlenme şekillerini görmek olacaktır. Bu aşamadan sonra Bomonti'deki sanayileşme sürecinin mekansal ve toplumsal alandaki uzantılarını sorgulamak konuya temel teşkil edecektir. Bir sonraki aşama ise sanayinin yer değiştirme sürecinin incelenmesi olacaktır, çünkü sanayi faaliyetlerinin Bomonti'den çıkması, Bomonti'de bölgenin kaderini değiştirecek gelişmelerin yaşanmasına olanak tanıyacak bir adım olmuştur.

---

⁴⁰Mehmet Rıza SUNGUR, *Yarımın Dünya Düzeni*, 18–21

⁴¹C.Can Aktan ve Mehtap Tunç , “*Bilgi Toplumunun Doğuşu ve Gelişimi*”, 118–134

II.BÖLÜM: İSTANBUL'DA SANAYİNİN YER DEĞİŞTİRMESİ SÜRECİNDE KENTSEL VE TOPLUMSAL DEĞİŞME

1.İSTANBUL'DA SANAYİNİN YERLEŞME VE YER DEĞİŞTİRME SÜRECİ

1.1. İstanbul'da Sanayinin Dağılışı ve Gelişimi

Türkiye'de yer alan küçük ve orta ölçekteki sanayi kuruluşlarının yaklaşık %50'si, iş gücünün ise yaklaşık %40'ı İstanbul'da yer almaktadır. Sanayinin kuruluş yeri olarak İstanbul'un seçilmesinde; büyük ve önemli bir pazar olması, hammadde ve işgücünün kolay ve ucuz sağlanması, teknik alt yapının gelişmiş olması gibi nedenler rol oynamıştır.

Sanayi faaliyetlerinin şehir içi ve şehir çevresindeki dağılımlarının şehir otoritelerince kontrolü, hammadde, enerji, işçi, sermaye, ulaşım, pazar, iklim gibi etmenler arasında ilk sırada yer almaktadır. Şehir idarecilerinin de sanayi faaliyetleriyle nasıl ve ne zaman ilgilenmeye başladıklarını görmek faydalı olacaktır. Aslında İstanbul'daki sanayi faaliyetlerinin dağılışı yüzyıllık bir birikimin eseridir. Ancak bugünkü bilgilere göre sanayi faaliyetlerinin dağılışı etkileyen ilk kanun, 24.4.1930 tarih ve 15593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu'dur. Bu kanuna göre civarda oturan halkın sıhhat ve istirahatını ihlal eden müessese ve atölyeler, kanun neşrinden itibaren resmi izin alınmadan açılmaz kararı yer almaktadır.⁴² Böylece ilk defa sanayi faaliyetlerinin dağılışı etkileyecek kararlar alınmıştır.

Ancak sanayi kollarının bütün tariflerin açık olmaması, konuta uzaklığın takdire kalması ve İstanbul'un büyümesinden dolayı uzak olan sanayi kuruluşlarının yakınlaşması sanayi-şehir ilişkisini 1930'lu yıllardan önceki konumuna göre çok farklılaştırmamıştır. İkinci aşama sayılabilecek 1937 Prost'un nazım planı da önemli bir değişiklik yaratmamıştır. Ancak yine de Prost'un hazırlamış olduğu planda sanayi alanları olarak sur dışında her yer ve Atatürk Köprüsü'nden Haliç kıyıları boyunca

---

⁴² Erol TÜMERTEKİN, *İstanbul Sanayinde Kuruluş Yeri*, 148

kuzeye uzanan kısmın tasdiki, önemli bir adım olmuştur. 1952’de sanayi faaliyetleri ilk kez ayrıntılı şekilde, İmar Müşavirleri Heyeti’nce ele alınmıştır. Heyet öncelikle İstanbul’da sanayi kuruluşlarını gösteren bir plan hazırlamıştır. 1954’te hazırlanan Beyoğlu Nazım Planı’nda da şehrin sanayi bölgeleri saptanmıştır. Mecidiyeköy-Levent arası, Mecidiyeköy-Şişli arası, Bomonti, Kasımpaşa-Kağıthane Deresi arası, Kağıthane Atış Poligonu alanı sanayi bölgeleri olarak saptanmıştır. 1955 planındaki temel değişiklik ise, Topkapı, Haznedar ve İstinye bölgelerinin eklenmesidir. 1966 İstanbul Sanayi Sahaları Planı’nda sanayi türleri yeni gruplama ve kodlamalara tabi tutulmuştur. Bu gruplandırmalar yapılırken de daha çok uluslar arası standartlara yaklaştırma çabaları ön planda tutulmuştur. Ancak İstanbul’daki sanayi 1966 yılında bu derece ihtisaslaşmamıştır.⁴³

İstanbul’daki sanayi tesislerinin dağılımı büyük ölçüde 1966 planı ile belirlenmiştir. Gerek şehir içinde (örneğin Bomonti) gerekse şehir dışındaki (örneğin Halkalı, Kurtköy) sanayi alanları, faaliyetlerini yoğun ve düzensiz yerleşmeler yol açmıştır. 1966 yılında 775 sayılı yasayla gecekondu toplumun gerçeği olarak kabul edilmekteydi. 1960 yılların ikinci yarısında bir yandan 775 sayılı yasayla denetim altına alınmaya çalışılırken öte yandan bu gecekondu alanlarında birbiri arkasına belediyeler oluşmuştur.⁴⁴ Böylece; kentsel rantın ve maliyetlerin yükselmesi, büyük sanayinin, kent çevresine yayılma eğilimini pekiştirmiş, Yakacık-Tuzla-Çayrova-Gebze eksenine, Kartal-Maltepe sanayi alanları eklenmiştir. Asıl gelişme kentin Anadolu yakasında görülürken, Avrupa yakasında da Zeytinburnu ve Bakırköy arasını doldurmuş olan sanayi alanları bir yandan Sefaköy, Halkalı ve Firuzköy’e ulaşmış, diğer yönden Eyüp-Rami-Gaziosmanpaşa bölgesinden kuzeye kayarak, Küçükköy-Alibeyköy ve Kağıthane’ye ulaşmıştır. Bu arada Şişli’den Maslak’a uzanan Büyükdere Caddesi’nin batısında da bir sanayi alanı oluşmuştur.

Görüldüğü gibi çeşitli planlama girişimleri ile sanayinin yer seçimi kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Ancak bir yandan yeni sanayi alanları ortaya çıkarken, bir yandan da mevcut sanayi alanları daha da genişlemektedir. 1966 Sanayi Planı’nda dokuz alanda toplam 1140,5 hektar alan sanayiye tahsis edilmişken, 1980 Nazım Planı’nda bu alana yenileri katılarak 5959,5 hektar ayrılmıştır. Yani, 1966 planında düşünülmeyen, fakat

⁴³ Erol TÜMERTEKİN, *İstanbul Sanayinde Kuruluş Yeri*, 149–150

⁴⁴ İBB, *Dünden Bugüne Yarınların İstanbul’u* , 61-62

gerçekleşmiş olan yeni yerler sanayi alanına katılmıştır. (Örnek vermek gerekirse, Ayazağa 58,8 hektar, Levent - Bomonti' ye katılarak - 59,8 hektar). 1995 Nazım Planı'nda ise bu kez doğu ve batı yakası gibi bir ayırma gidilerek batı yakası için 2901, doğu yakası için 4692 hektar olarak, şehir için toplam 7593 hektarlık sanayi alanı öngörülmüştür. Arazide yapılan tespitlerden ve çeşitli ölçekte haritalardan yararlanılarak oluşturulan sanayi dağılım haritaları, sanayi faaliyetlerinin mekansal ilişkileri hakkında bir fikir vermektedir.⁴⁵

Günümüzde İstanbul sözü edilen kimliğini değiştirmekteyse de, sanayinin yaratmış olduğu sorunlar kalıcıdır. İstanbul'un günümüzdeki, hatta gelecekteki birçok mekansal ve sosyo-ekonomik sorunlarının nedenleri sanayi dağılım haritalarının mekansal ilişkilerinde yatmaktadır. İstanbul şehrinin hızla büyümekte olması, günümüzde belirlemekte olan bazı sanayi alanlarının şehrin içinde kalmasına yol açmıştır. Eğitim kurumları, otel, alışveriş mağazaları, büyük restoranlar gibi çeşitli hizmet fonksiyonlarının da hızla yerleşmekte olduğu bu alanda sanayi kuruluşlarının bazı bölgelerde faaliyetlerine devam ettikleri görülürken bazı sanayi faaliyetleri de bölgeyi terk etmeye başlamıştır. Bomonti bölgesi de sanayi faaliyetlerinin bölgeyi terk ettiği bir mekandır. Kalan az sayıda ve küçük çaplı atölyelerin de yakın gelecekte Bomonti'den taşınması beklenmektedir.

1.2. İstanbul'da Sanayinin Yer Değiştirme Sürecinin Kent Mekanına Etkileri

İstanbul Metropolen Alanı, özellikle 20.yüzyılın ikinci yarısında hızla değişim ve gelişim sürecine girmiştir. Metropolleşmenin getirisi çok merkezliliğin görüldüğü kademeli bir mekansal yapı olmuştur. İstanbul bugün Merkezi İş Alanı dışında da çeşitli kademede merkezlerin olduğu bir kent biçimindedir. İstanbul Metropolen Alanı özellikle 1980'lerden sonra izlenen politikalarla hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu gelişme, hizmet sektörünün öne çıktığı ve İstanbul'un uluslar arası bir finans merkezi olma sürecidir. Sanayinin gelişimine yön vermeyi amaçlayan plan çalışmaları yapılmış, sanayinin ve İstanbul'un kaderini belirleyecek kararlar alınmıştır.

---

⁴⁵ Şule ÖLÇER, **Sanayi Kentinden, Hizmet Kentine Geçişte, Sanayi Desantralizasyon Sürecinin Kent Fizik Mekanına Etkileri "İstanbul Metropolen Alanında, Sanayinin Desantralizasyon Sürecinde Değişim Ve Dönüşümlerinin İncelenmesi**, 25

1980 onanlı Metropolitan Alan Nazım Planı'nda sanayinin gelişimine yön veren kararlar alınmıştır. İstanbul, çok kısıtlı maden kaynakları, ülke çapındaki enerji üretim kaynaklarından uzakta bulunması ve kısıtlı su kaynaklarının olması bakımından olumlu bir çizelge arz etmemektedir. Buna karşılık bünyesinde barındırdığı üniversiteler, Milli Araştırma Kurumu, İstanbul'a bilimsel ve teknolojik araştırma ve gelişme için çok uygun ortam sağlamaktadır. Bu nedenlerle İstanbul' da sadece, kurulmaları İstanbul için yararlı ve gerekli olacak ileri teknoloji ve beceri - yoğun sanayilerin yer almasının teşvik edilmesi, standart-teknoloji, vasıfsız-işgücü-yoğun birimlerle fazla sanayi suyu ve enerji tüketici sanayilerin desantralizasyonu uygun ve gerekli görülmüştür.⁴⁶

1980 öncesi ve sonrasında İstanbul'un kentsel imajını kökünden değiştiren politikalar büyümeyi zorunlu hale getirmiştir. Ancak yaşanan gelişmeler, hazırlanan planların yetersiz kaldığını göstermiştir. İstanbul, Merkezi İş Alanı olarak gelişmesini sürdürürken hızlı nüfus artışı ve göçler nedeniyle yoğun bir kent merkezi haline gelmiş ve tek merkezli yapıdan çok merkezli metropoliten kente doğru gelişmesine devam etmiştir. Bu süreçte bir dizi kamulaştırma çalışmaları sonucu desantralizasyon kararları ekseninde merkezde olumsuzluk yaratan hal, toptan ticaret depoları, sanayi alanları merkezden arındırılması çalışmaları yapılmıştır. Haliçte depo ve sanayi alanlarının desantralize edilmesi, Tarihi Yarımada'nın tarihi ve doğal güzelliklerine kavuşturulması, ilk gecekondu bölgelerinden olan Zeytinburnu'nun yeni bir kimlik kazanması gibi hedefler belirlenmiştir.

Alınan plan kararları doğrultusunda, uygulanan plan çalışmaları neticesinde sanayinin bir kısmı şehir merkezi dışındaki alanlara taşınırken bir kısmı da bulunduğu bölgede kalmıştır. Ancak özellikle kirletici sanayinin kent merkezi dışına çıkması zorunluluğu, 1995 onanlı Nazım Planı'nda desantralizasyon kararlarının alınmasını gerektirmiştir. 1995 onanlı Nazım Planı'nda belirlenen şart İstanbul'un gelişme stratejilerinden birisi olan Obüyük ve kirletici sanayinin kent dışına desantralizasyonudur. Kuruldukları yıllarda şehir merkezinde yer alan, gerek ticaretin ve gerekse yaşam fonksiyonlarının yönlendirilmesini sağlayan çalışma alanları ve sanayi tesisleri için şehrin büyümesi ile birlikte, merkezdeki arazi

---

⁴⁶ İBB, 1/50.000 Ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Nazım Plan Raporu, 177

fiyatlarının artması, ulaşım vb. problemlerin oluşması sonucu şehir dışına çıkma eğilimi ortaya çıkmış ve bazı sanayi alanları kendiliğinden desantralize olmaya başlamışlardır.⁴⁷ Desantralize olması gereken sanayi alanlarının bulunduğu ilçelerin başında; Küçükçekmece, Bağcılar, Bahçelievler, Tuzla, Kartal ve Pendik gelmektedir.

1980'den 1990 yılı başlarına kadarki dönem, sanayileşmede emek yoğun mekanize kitlesel üretimin yapıldığı dönemin sona erdiği, post - endüstriyel dönem denilebilecek, özellikle yüksek teknolojilerin hızla yayıldığı yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu dönemde, dünya ekonomisindeki güç dengelerinin Atlantik'ten Pasifik'e kayması ve global pazarlarda rekabetin ileri derecede yoğunlaşması gibi nedenlerle dünya ekonomisi giderek küresel bir nitelik kazanmakta ve buna bağlı olarak yeniden yapılanma sürecine girilmiş olması, şehirlerin kazandığı yeni önemi artırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, uluslararası ekonomik yarışlar aslında uluslararası metropoller arasındaki yarışmalar haline gelmeye ve bu yarışta iddialı ülkeler en büyük ve en önemli kentlerinin uluslararası metropoliten fonksiyonlar yüklenmesi için çabalarını arttırmaya başlamışlardır. Bu ekonomik gelişmeler ve kentleşme-sanayileşme etkileşimi sonucu kent yapısı, yeni ve karmaşık bir yapıya dönüşmüştür. Bu dönüşüm sürecinin değişik aşamalarında her kent, sahip olduğu pek çok etkene; sanayinin yapısı, karışımı, ölçüsüne; ülkesi, bölgesi içindeki konumuna; ulaşım sistemine; teknolojik ve ürünsel özelliklerine; politik ve bireysel kararlara; verimli ekonomik etkinliklerine-bağlı olarak bir yandan fiziksel olarak büyürken, diğer taraftan da toplum yaşantısında gittikçe artan oranda örgütlenme, işbölümü, ihtisaslaşmaya başlamıştır.⁴⁸

Bu bağlamda İstanbul'un, Orta Doğudaki özel konumu, Doğu Batı arasındaki köprü görevi ve doğal ve tarihi değerleri ile yaşayan turizm potansiyeli, ülke içindeki ve dışındaki ekonomik ve politik etkenlerle İstanbul'un uluslararası çok yönlü bir hizmet şehri kimliği şekillenmeye başlamıştır. Bunun sonucu olarak da altyapı, ulaşım haberleşme projelerine verilen destek artmış, gökdelen türü büro hizmetlerine, uluslararası beş yıldızlı oteller zincirine, iş ve büyük alışveriş merkezlerine olan talep de genişlemiştir.

---

⁴⁷ İBB, 1/50.000 Ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Plan Raporu, 177-180

⁴⁸ İBB, 1/50.000 Ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Plan Raporu, 177-180

İstanbul metropoliten kentinin desantralizasyon sürecine girdiği ve çeşitli kentsel faaliyetlerin başta büyük ve orta ölçekli sanayi olmak üzere, örgütlü ve örgütsüz olarak kent dışına sıçradığı, sonra aradaki boşlukların dolarak yayılmanın devam ettiği tespiti yapılmıştır.⁴⁹

19. yüzyılda Avrupa ve ABD'de yaşanan sanayileşmeye bağlı şehirleşme olgusu İstanbul'da hala hızını sürdürmektedir. Hizmetler ve finans sektörleri de gün geçtikçe şehirleşmeye geniş çapta katkıda bulunmaktadır. Bunlara bağlı olarak nüfus da hızla çoğalmaktadır. Bu tür bir şehirleşmede olağan olan, düşük gelirli nüfus grubunun oranı büyümüştür. Aslında olay, tüm sanayi ülkelerinde yaşanan, bilinen sanayileşme-şehirleşme ilişkisinin sonuçlarından biridir. Şehirlerin kimliği gibi ülkelerin de kimliği vardır. Şehirler içinde yer aldıkları ülkelerin toplumsal-ekonomik yapılanmalarının birer ürünü olduklarına göre, İstanbul'un da ülke ile birlikte düşünmek gerekir. İstanbul, Türkiye'de sanayileşmenin ve daha geniş anlamda ekonomik gelişmenin hızlandığı devrede Türkiye'de adeta tek büyük şehirdi. Uzun süre ülkenin ekonomik gelişmesi İstanbul'daki gelişme ile temsil edilmekteydi. Dolayısıyla da kalkınmanın, özellikle de sanayileşmenin iyi ya da kötü sonuçları ilk olarak İstanbul'da gerçekleşmiştir. Batı ülkelerinde ise sanayi devrimi ülkelerin büyük şehirlerinin birçoğunda eşzamanlı olarak gerçekleşmeye başlamıştır.⁵⁰

İstanbul, metropolleşmesini bir sanayi kenti olgusundan geçiş sonunda yaşamadığı için, metropolleşme olgusu planlı bir desantralizasyon hareketi sonucu değil, modern teknoloji ile üretim yapan imalat sanayi kuruluşlarının ve kırdan kente göç olgusu ile metropoliten alana gelen kır-kent kökenli toplumun direkt çevrede yerleşmesi ile olmuştur. Az bir süre farkı ile sanayi ve konut fonksiyonları gelişmiştir.⁵¹

İstanbul'da sanayileşmenin, kent fizik mekanda olumsuzlukları üzerine alınan önlemler tahmin edilenden daha erken başlamıştır. Kuşkusuz daha öncelere giderek ünlü Fransız şehir plancısı Henri Prost'un Atatürk tarafından Türkiye'ye davet edilerek İstanbul için planlar yaptığı bilinmektedir. Nitekim, İstanbul'da sanayileşmenin hızlandığı,

⁴⁹A KESKİN ,M.DİREN, “İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama Çalışmaları”, 47

⁵⁰Erol TÜMERTEKİN, a.g.k, 54

⁵¹Şazuman SAZAK, **Metropoliten Kentin Etki Alanında Kalan Kentlerin Çeperindeki Arsalarn Dönüşüm Süreci Çorlu / Büyükkarıştıran Örneği**, 25

dolayısıyla sorunların çoğaldığı 1950'lerden kısa bir süre sonra sanayi zonları belirlenmeye çalışılmış, daha sonraki yıllarda başta nazım plan olmak üzere metropoliten alan da düzenlenmek istenmiştir. Ancak İstanbul'un kimliğini oluşturan bir başka özellik olan denetimsizlik, sorunların çoğalmasına ve kalıcı olmasına yol açmıştır; dolayısıyla da sorunların çözümü üzerinde erken teşhisin değil, tedavinin etkili olacağı ortaya çıkmaktadır.⁵²

İstanbul metropoliteninin büyümesinde dikkat çeken, gelecekle ilgili bir husus da, İstanbul'un il sınırları dışındaki yakın çevreyle ilişkilerinin yoğunlaşmış olmasıdır. İstanbul'da sanayinin desantralizasyonu paralelinde, İstanbul'da yer alan ve gelişme olanağı bulamayan sanayi faaliyetlerinin İstanbul dışına, daha çok da Trakya Bölgesi'ne doğru kaydıkları görülmektedir. İstanbul çevresine yapılan bu yatırımlar bu bölgelere gündelik olarak çalışmak için gelip giden nüfusun da artmasına neden olmuştur. Dolayısıyla İstanbul çevresinde sanayi sektöründe çalışan nüfus fabrikaya yakın yerleri konaklama alanı olarak kullanmaya başlamışlardır. İstanbul bu konuma örnek olmaktadır. Yaşanan bu dönüşümlere rağmen İstanbul'da sanayi sektörü henüz yapısal değişimini tamamlayamamıştır. Bununla birlikte geliştirilen yeni sanayi politikaları ve plan kararları sanayideki teknolojik yapının güçlendirilmesi konusunda stratejilerin üretilmesi gerekmektedir. Bu noktadan hareketle Bomonti'nin yakın geçmişte sergilediği değişime bakacak olursak, dönüşümün oldukça hızlı seyrettiğini söyleyebiliriz. Şehir içi sanayi alanı olarak tanımlanan Bomonti Bölge'si sanayinin oradan çıkmasıyla hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Büyük alışveriş merkezlerinin inşa edilmesi, üniversite kampusunün bölgeye taşınacak olması, devam etmekte olan otel ve kongre merkezinin inşaatı Bomonti'nin bugün merkezi iş alanı olarak anılmaya başlanmasını sağlamıştır.

---

⁵² Şule Ölçer, **Sanayi Kentinden, Hizmet Kentine Geçişte, Sanayi Desantralizasyon Sürecinin Kent Fizik Mekanına Etkileri "İstanbul Metropoliten Alanında, Sanayinin Desantralizasyon Sürecinde Değişim Ve Dönüşümlerinin İncelenmesi**, 122

2.İSTANBUL'DA SANAYİNİN YER DEĞİŞTİRME SÜRECİNDE TOPLUMSAL YAPI

2.1. Bilgi Toplumu

Sanayileşme ile birlikte kentler bir bütün olarak toplumsal ilişkiler bağlamında yeni bir konuma geçmiştir. Tüm politik ve ekonomik güç kentlerde yoğunlaşırken, artık sanayi ve finans şirketleri feodal beylerin yerini almıştır. Sanayileşme sonucu kentler önemli sorunların da kaynağı haline gelmiştir. Modern kentlerde insanlar için büyük fırsatlar kadar büyük tehlikelerde vardır. Aşırı stres ortaya çıkaran kent, insanlarda yaşama karşı sıkıcı ve bıkkın bir tutuma yol açmaktadır.

Günümüzde bilgi toplumuna geçiş sürecinde de kentlerin rolü yeniden tanımlanmaktadır. Kentler artık bilgi toplumunda bilgi üreten ve dağıtan merkezler haline gelmişlerdir. Sanayileşmiş ülkelerde sanayi ve hizmet sektörlerinde yapılan üretimlerin büyük ölçüde kentin çevresinde bulunan küçük fabrikalara endüstriyel bölgelere, sanayi geleneği olmayan tarımsal alanlara ve bazen de dünyada ücretlerin düşük olduğu ülkelere kayması sonucu kentlerde bilgi ekonomisi yükselmektedir. Bilgi ekonomisinde kıt olan kaynaklar bilgi ürünleridir ve kentler en büyük gelirlerini bu yeni sektörden sağlamaktadır.⁵³

Bilginin, bilimsel ya da metafizik olarak geçmişte de varlığı söz konusu olmuştur. Ancak, bugünün yapısında bilgi, bir üretim faktörü niteliği kazanmış; ekonomik, sosyo-kültürel ya da politik kararların ve davranışların temel dışsal değişkeni olmuştur. Bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin, bilginin üretilmesinde, yaygınlaşmasında ve kullanımında bir araç olması ve zaman ve mekan öğelerinin ön plana çıkması, bilgi toplumunun diğer ana özelliklerindedir.

Geçmişte zaman ve mekan değerleri maddi değerlerin gerisinde bir öneme sahipti. Oysa bugünün bireysel, kurumsal ve toplumsal davranışlarında zamanın ve mekanın farklılığı belirleyici bir fonksiyon taşımaktadır. Bu bağlamda, yeni toplum yapısında

---

⁵³ Muharrem EŞ-Tuncay GÜLOĞLU, **Bilgi Toplumuna Geçişte Kentleşme ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği**, 17

bilgi; yüksek düzeyde tarihsellik içeren, zaman ve mekan içinde sürekli olarak değişebilen ve farklılaşabilen, öznel bir karakterdedir.⁵⁴

Bilgi ve teknolojinin toplumsal alanda neden olduğu dönüşüm çeşitli riskler yarattığı gibi, riskin fırsat ve yenilik üretme fonksiyonlarına da zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla, yeni bilgi ve teknoloji, risklerin yıkımına engel olabilmektedir. Risk toplumunun bireylerinin, sorumluluklarının farkında olan ve inisiyatif kullanabilen bireyler olması, riski yarattıkları gibi, bilgi ve teknoloji üretmelerini de sağlamaktadır. Bu da, bilgi ve risk arasındaki karşılıklı etkileşimin varlığını açıklamaktadır. Her ikisi de birbirinin hem nedeni hem de sonucudur.

İlk kez 15. ve 16. yüzyıllarda kullanılmaya başlayan risk kavramı, coğrafi keşifler ile birlikte doğmuştur. Denizaşırı ülkelere yapılan yolculuklar; yeni yerler, yeni şeyler keşfetme güdüsü ve iktisadî amaçlar ile ortaya çıkmıştır. Bu yolculuklar sırasında korsanların saldırılarıyla, fırtınalarla karşılaşma olasılığı hep vardı. Risk kavramı o dönemde mekan anlamı içeriyordu. Günümüzde ise, riske zaman boyutu da katılmıştır. Günümüzün riskle ilgili eğilimlerinden biri de, insan faktörünün riskin gerçekleşmesinde ve algılanışındaki yeridir. Bilgi ya da bilgisayar korsanlığı, bireysel-küresel terörizm gibi gelişmeler riskin insan boyutuna dikkat çekmektedir. Gelecekte bireyselleşmenin yaygınlaşması ile daha çok önem kazanacak olan bu özellik, toplumları, mekan ve zaman boyutlarının da dahil olduğu bir sonuca götürecektir.⁵⁵

21. yüzyılda sanayileşme sürecini tamamlamış toplumlarda ve bir kısım yeni sanayileşmiş ülkelerde sanayi ötesi toplum ya da bilgi toplumu olarak tanımlanan yeni bir toplumsal yapının oluşmaya başladığı ileri sürülmektedir. Bilgi toplumu düşüncesi büyük ölçüde sanayi ötesi toplum tartışmalarından çıkarılmaktadır. Bu toplum düzeninde, bilgi farklı formlarda gelişmiş ekonomileri şekillendiren, işin ve üretimin niteliği kadar mesleki yapıları etkileyen önemli bir güç olarak tanımlanmaktadır. Bilgi piyasada alınıp satılan bir mal olarak görülmektedir. Bilginin ticarileşmesi modern ekonomide tamamen yeni bir sektörün oluşumuna neden olmuştur. Bu temel düşüncenin kaynağı yeni bilgi teknolojileridir. Kültürün

---

⁵⁴Enver Alper GÜVEL, “Piyasa Ekonomisine Biyolojik Bir Yaklaşım: Biyonomik”, 19

⁵⁵Timuçin YALÇINKAYA-Esin ÖZSOY, **Risk Toplumu: Bilgi Toplumunun Evriminde Yeni Boyut**

değişmesinden, tele-kent, tele-ev ve bilgisayar esaslı mübadeleye kadar pek çok yeniliğin ortaya çıkmasına yol açan yeni teknolojilerin etkilemediği alan kalmamıştır. Bu, teknolojiye dayalı olarak şekillenmeye başlayan bilgi toplumunun itici gücü, bilgi ve bilgiyi işleyen bilgisayarlardır. Bilgisayarlarla birlikte; istenen bilgileri, istenildiği kadar depolayabilen, bunları işleyen, buradan yeni bilgiler üreten ve bu bilgileri istenildiği yerlere ileten bilişim teknolojileri insanlığın hizmetine sunuluyordu. Bilgisayarların yanında mikro elektronik, robot teknolojisi, iletişim teknolojisi, biyo-teknoloji bu yeni toplum yapısının yeni üretim sahalarıdır.⁵⁶

İstanbul'daki sektörel yapının da mutlaka değişmesi gerektiği ve İstanbul'un bilgi ile hizmet üreten modern bir dünya kentine dönüşmesi gerektiği belirtilmektedir. İstanbul'un çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliği günümüzde endişe verici boyutlara ulaşmıştır ve ekonomi-ekoloji dengesi ekoloji aleyhine bozulmaktadır. Çevre Planında*, kentin gelişme eğilimlerini ve ekolojik dengeleri birlikte yorumlanmaya çalışılmıştır. Ancak bu aşamadan sonra ne kadar başarılı olabileceği kuşkuludur. İstanbul'da bugün tüm gelişmelere rağmen sanayinin olumsuzlukları görülmektedir. İstanbul'un 20 yıl içinde yapısal bir değişimden geçerek bilgi ve hizmet üreten küresel bir merkez olması öngörülmektedir.

İstanbul'un tarihi, kültürel ve doğal yapısı gibi yerel belirleyiciler, ekonomik potansiyeller ve bilgi kenti gelişme eğilimleri, küresel belirleyiciler olarak ön plana çıkarılarak, küresel, stratejik kent konumu güçlendirilebilir. Bu tür bir stratejik kent olması için, yapısal değişimlerin desteklenmesi beklenmektedir. Dünya kentlerinin küresel sistem içinde birden fazla rolü ve işlevi olmakla birlikte, yetkin olduğu temel rolün belirlenmesi kentin gelişiminin planlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda, İstanbul sahip olduğu potansiyel ve konum itibarıyla küresel sistem içinde temelde bir bilgi kenti olarak işlev üstlenmelidir. İstanbul'un

---

⁵⁶ Hüsnü ERKAN, **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**, 72

* Çevre ve Orman Bakanlığı ile 4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat Yasasında belirlenen yetki çerçevesinde yapılan Protokol ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun yürürlüğe girmesiyle de İstanbul Valiliği'nin katılımıyla yapılan ek üçlü protokol gereğince İstanbul il sınırları bütününde İstanbul Çevre Düzeni Planı hazırlanmıştır. 5216 Sayılı Büyükşehir Yasasında tanımlanan görev ve yetki bağlamında 1/25.000 ölçekli İstanbul Nazım İmar Planı ile eşgüdüm halinde, geniş akademisyen ve uzman kadrosunun katılımıyla hazırlanmıştır.

temel gelişme stratejisi de, küresel sistem içinde üstlendiği bilgi kenti rolüne paralel olarak, bu işlevin gerektirdiği bilgi altyapısının oluşturulması yönünde gerekli yatırımların yapılması ve bilgi teknolojilerinin geliştirilebileceği uluslar arası merkezlerin oluşturulması olmalıdır. İstanbul, güncel olarak en önemli ve stratejik kaynak olarak görülen bilgiyi, gerek sahip olduğu birikim, gerekse yerel ve bölgesel düzeydeki konumu itibariyle, gerekli altyapı oluşturulduğunda, en iyi düzeyde işleyebilecek ve küresel bilgi ile bütünleştirebilecek potansiyele sahiptir. İstanbul, ancak bilgi temelli bir gelişme stratejisi ile kendi gelişimini şekillendirme ve kendi kaderi üzerinde kontrol sahibi olma olanağını sağlayabilir. İstanbul küresel sistem içindeki temel rolünü bir bilgi kenti olmaktan yana kullandığında, yerel düzeyde de bir Metropol Bilgi Sistemi'nin oluşturulması ve değişimin sürekli izlenmesi büyük öncelik taşımaktadır.⁵⁷

Bomonti'de yaşanan köklü değişimin sonucunda, bölgenin merkezi iş alanı olarak gelişmesi, bölgedeki iş ve çalışan potansiyelini farklılaştırmaktadır. Bilgi toplumu ve küresel iş kavramlarının açılımları Bomonti'deki yaşanan toplumsal değişimin sorgulanmasında faydalı olacaktır.

2.2.Bilgi Toplumunun Mekansal Boyutu

Bilgi toplumunun mekansal olarak örgütlenmesi sanayi toplumununkinden farklı bir gelişme göstermiştir. Sanayi toplumunda, sanayilerin kuruluş yerlerinin yoğunlaştığı yerler, arkasından işgücü ve nüfusu da çekerek büyük sanayi mekanlarının doğmasına yol açmıştır.

Sanayi toplumunda iş yerlerinin fabrikalar şeklinde örgütlenmesi, sanayilerin kuruluş yeri ile nüfusun yerleşim yerini gündeme getirmiştir. Oysa bilgi toplumunda üretimin, evlerde gerçekleştirilebilir olması ve çevreyi daha az kirletmesi bir yandan; iletişim teknolojisinin yarattığı fırsatlar diğer yandan, ekonomik faaliyetin belli kuruluş yerlerinde, sanayi toplumundaki gibi toplumsallaşmasını mekanda sağlamaktan çok iletişim ağ sisteminde sağlamaya dayalı olacaktır.⁵⁸

---

⁵⁷ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 152

⁵⁸ Hüsnü ERKAN , “**Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**”, 52

Sanayi toplumunun mekansal örgütlenmesinde, temel üretim mekanı fabrikalardır. Fabrikaların yakın çevresinde ise yoğun olarak işçi konutları bulunmaktır. Fabrikaların çevre kirliliğine yol açması, yönetsel politikaların yönlendirmesi, yapılan planlama çalışmaları nedeniyle veya kent içindeki sanayi alanlarının büyüyerek bölgeye sığamaz olması gibi nedenlerden dolayı şehir dışına çıkması sanayi kentlerinde gözlenen temel eğilimlerdir. Bilgi toplumunda ise kuruluş ve yerleşim yeri kavramları köklü bir değişim göstermektedir. Nitelikli ve yeterli bilişim ağına sahip olabilmek durumu ve tüketiciyle rahat bağlantı sağlanabilmesi kuruluş yeri seçiminde önemli kriterler olarak ön plana çıkmaktadır.

Üniversite ve araştırma kurumlarının çevreye yönelik olumlu etkileri nedeniyle bilgi toplumunun bacasız sanayileri olarak daha kaliteli bir çevre oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Ayrıca bilgi toplumunda sınıfsal farkın azalması ve refahın daha adil dağılımı, sanayi toplumunun şehir deseninde ortaya çıkan yoksul ve zengin semtlerin oluşumunu önleyecek ve şehir içi deseninin daha dengeli ve homojen oluşmasına yol açacaktır. Ayrıca bu gelişmenin bir zaman boyutu içinde oluşacağı unutulmamalıdır. Bununla birlikte, bilgi toplumu büyük şehir deseni, birbirine daha çok benzeyen çok sayıda şehir içi alt merkezlerden oluşacaktır. Ancak şehir çekirdeği konumunu koruyacak; fakat çekirdekte yer alan işletme ve firmaların çeşit ve niteliği değişecektir. Şehir çekirdeği, bilgi üreten ve işletmeler için zorunlu bir kuruluş yeri olmamakla birlikte, belli merkezi hizmetler ile çeşitli örgütlenmelerin (dernekler, gönüllü kuruluşlar vb.) ve yoğun tüketici kitlesine yönelik mal ve hizmet üreten işletmelerin idari ve halkla ilişkiler birimlerinin yoğunlaştığı mekanlar olacaktır.⁵⁹

Ayrıca bilişim ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler yerelle sınırlı kalmayarak tüm dünyaya ulaşılabilirlik imkanını da beraberinde getirmektedir. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin getirisi olarak bilginin küreselleşmesi il, bölge veya ülke sınırlarını aşarak dünyanın her noktasına kolayca ve çok hızlı şekilde ulaşabilmeyi sağlamaktadır.

Bilişim iletişim teknolojisinin olanaklarını iyi değerlendirerek dışa açılan bir işletmenin büyük şehirlerde kuruluş yeri olması gerekmemektedir. Ancak küçük kentte

---

⁵⁹ Şule ÖLÇER, **Sanayi Kentinden, Hizmet Kentine Geçişte, Sanayi Desantralizasyon Sürecinin Kent Fizik Mekanına Etkileri “İstanbul Metropolitan Alanında, Sanayinin Desantralizasyon Sürecinde Değişim Ve Dönüşümlerinin İncelenmesi**, 118-119

de olsa, uluslararası boyutta rekabetçi bir yapıya sahip, bağlı ve destek endüstrileri ile birlikte nitelikli mal ve hizmet üreten işletmeler, kuruluş yeri olarak seçtiği şehirle birlikte dışa açılıp uluslararası rekabette başarılı olabilmektedir. Bu sonuç bilgi teknolojilerinin sağladığı esnek üretim sisteminden kaynaklanmaktadır. Bilişim alt yapısı, kuruluş yerleri tercihlerine de esneklik getirmektedir.⁶⁰

2.3.İstanbul'da Küresel İş Kavramı Ve Sorunları

Küreselleşme sürecinin önemli bir özelliği ulusal sınırların önemini yitirmesi ve ulus-devletin ekonomi üzerindeki denetiminin yavaş yavaş ortadan kalkmasıdır. Küresel sermaye, nerede ve ne zaman yatırım yapacağı ve nereden çekileceği seçimini gitgide daha çok yapabilmektedir. Dolayısıyla ulus-devletler ve bölgesel ya da uluslar üstü yapılanmalar, kentler, kendilerini bu küresel yarışa girmek zorunda hissetmektedirler. Türkiye'de bu yarışa giren ve küresel statüye erişmek isteyen en önemli kent İstanbul olmuştur. Bu çalışma dahilinde, küresel statüye ulaşma çabasında olan İstanbul'da meydana gelen küresel iş kavramı, bu kavramın İstanbul kentinde ne boyutta yaşandığı ve sosyal hayatta etkilerinin neler olduğu incelenecektir. Bu inceleme yapılırken yeni kapitalizmde küreselleşen ve bilişim ve teknolojik özelliklerle donmanın, iş kavramının niteliği üzerine olan etkilerinin kavranmaya çalışılması temel bakış açısını oluşturacaktır.

Küreselleşme süreci istihdam açısından sanayileşmiş ülkeler için başka, sanayileşmekte olan ülkeler için başka önemli sonuçlar doğurur. İstanbul'daki küreselleşme sürecinde önemli olan, işgücü arzı ile talep arasındaki uçurumun genişlemekte olduğudur. İşgücü arzı aynı yetersiz özellikleriyle artmaya devam ederken işgücü talebi, son yirmi yılda büyük ölçüde değişmiştir. Bu uyumsuzluk, bir tarafta ucuza çalışan marjinal ya da kayıt-dışı işçileri, öbür tarafta yüksek ücret alan, profesyonel ve küresel işçileriyle emek piyasasının kutuplaşmasına yol açmaktadır. İstanbul'daki işgücünün, yeni yeni büyümekte olan hizmet faaliyetlerinin istihdam yaratma potansiyelinden daha hızlı bir şekilde marjinalleşme ve kayıt-dışı hale gelme tehlikesi vardır. İşgücü talebinin artan küresel dinamikleriyle işgücü arzının yerel dinamikleri arasındaki uyumsuzluk, buna müdahale edecek politikalar uygulanmadıkça artacaktır. Yerel işgücü arz

---

⁶⁰ Hüsnü Erkan, “Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme”

piyasasında düşük nitelikli göçmen işçiler mevcuttur, fakat küresel talep daha yüksek nitelik aramaktadır.

Görünen odur ki, İstanbul'un önünde iki seçenek vardır. İstanbul, spekülâtif kazançlar için karlı bir piyasa olmaya devam ettiği sürece küresel yatırımcıları çekmeye devam edebilir. Bu senaryoya göre, İstanbul'un küreselleşmesi, istikrarsız, üretici olmaktan uzak ve içe dönük bir küreselleşmedir. İkinci seçenek, İstanbul'un, sadece Türkiye piyasasını değil, aynı zamanda bölgesel piyasaları da denetleyen bölgesel ve küresel bir kontrol merkezi olmasıdır. Bu seçenek, Türk ekonomisinin üretim ve hizmet yatırımları bakımından genel cazibesine bağlıdır. Bu iki seçenek, İstanbul'da istihdam açısından farklı anlamlar içermektedir. Birincisinde, sermaye spekülâtif faaliyetlere kaydıkça, yerel ekonominin istihdam yaratma potansiyeli azalır; bu da kayıt-dışı ekonomiyi güçlendirir, marjinalleşme ve işsizlik yaratır. İkinci kurguya göre, istihdam bakımından en önemli noktalardan biri, üretim ve hizmet yatırımlarının düzeyidir. Yatırımlar, yüksek katma değer alanlarında yapılırsa, işgücü arzı ve talebi arasındaki uyumsuzluk sorunuyla mutlaka uğraşmak gerekecektir. Öbür yandan, yatırımlar küresel faaliyetlerin düşük katma değer yaratan alanlarına yönelirse, düşük ücrete dayalı rekabet avantajının gayet istikrarsız bir durum olduğunu vurgulamak gerekir. Çünkü daha düşük ücretli başka piyasalar sürekli oluşmaktadır ve teknolojik değişim, emek-yoğun faaliyetleri daha yüksek kalite ve esnekliğe doğru itmektedir.⁶¹

Asu Aksoy yaptığı çalışma sonucunda iki İstanbul olduğu sonucuna varmaktadır: Birinci İstanbul, kayıt-dışı çalışmanın belirleyici olduğu küçük ve orta ölçekli imalat ve hizmet faaliyetlerinden meydana gelmiştir. Bu İstanbul'da, kadınlar, çocuk ve yaşlılar gibi ekonomik olarak faal olmayan nüfus, gitgide kayıt-dışı iş hayatına daha çok girmektedir çünkü bu çalışma hayatına yeni katılan nüfusun tahsil düzeyi düşüktür. İşsizlik oranı hızla yükselmektedir ve işgücü de kendisine olan talepteki değişime cevap verememektedir. İstanbul'daki üretim faaliyetinin önemli bir kısmını bünyesinde barındıran merkezlerde nüfusun yarısından fazlasını sadece ilkökul diploması olanlar oluşturmaktadır.

---

⁶¹Asu, AKSOY, **Küreselleşme ve İstanbul'da İstihdam**, 6

Birinci İstanbul'un yükselen sanayisi yani, tekstil üretimi, bugün artan ölçüde taşeronlarla çalışmaktadır. Fakat önemli bazı tekstil şirketleri İstanbul'u, Çorlu gibi daha ehven yerlere gitmek üzere terk etme eğilimindedirler. Bakırköy gibi eski sanayi bölgelerinde halen mevcut tekstil fabrikalarının arazileri, kapasite genişletilmesi için yeterli olmayıp ayrıca da pahalıdır. Türkiye'nin Avrupa ile Gümrük Birliği'ne girmesi mamul mallara olan talepte artışa yol açacaksa, İstanbul'da halen mevcut olan fabrikalar, bunun için gerekli olan kapasite artırımını sağlayamayacaklardır. Başlıca imalat fabrikalarının taşınmasıyla bunlara iş yapan taşeronlar da tehlikeye girecektir. Örneğin bazı tekstil firmalarında İstanbul dışına taşınarak kapasite genişletme planları, kalitenin artırılması amacıyla taşeronla yapılan iş hacminin de düşürülmesini öngörmektedir. Taşeronla yapılan işlerin azaltılmasıyla da pek çok kişinin istihdamı tehlikeye girmektedir.⁶²

Birinci İstanbul'un istihdam zemini istikrarsızdır. Gitgide artan sayıda firma kent dışına çıktıkça, rasyonalizasyona gittikçe, üretimlerini otomasyona bağladıkça, özellikle yetersiz eğitimi olan ve bedensel emeğe olan talep azalmaktadır. Bu, yetersiz eğitimi ve mesleki eğitimi olan artan sayıda işgücü ile uyuşmamaktadır. Yetersiz istihdam fırsatları, kayıt-dışı ekonominin ve işsizliğin baş nedenidir ve bu durum da, mesleki eğitim sorununu halledecek politikalar geliştirilmediği ve küçük ölçekli ve serbest mesleklerin ayakta kalabilmelerine yönelik mekanizmalar oluşturulmadığı takdirde birinci İstanbul'da olması beklenen durumdur.

Artık şirketler sadece beyaz gömlekli çalışanlarının sayısını arttırmakla kalmamakta, hem bedenen çalışan işçilerinden, hem beyaz gömlekli çalışanlarından daha yüksek eğitim düzeyi beklemektedirler. En alt düzey işler için dahi artık minimum şart olarak lise diploması ya da meslek lisesi diploması istenmektedir. Burada önemli olan, meslek eğitimidir, uzmanlık alanlarında amaca yönelik eğitimidir. İstanbul'da meslek eğitimiyle ilgili rakamlar göstermektedir ki, hem ortaokul, hem de lise düzeyindeki meslek eğitimine devam eden öğrencilerin sayısı azalmaktadır veya çok az artmaktadır. Mesleki eğitim, devletin ve özel teşebbüsün, işgücü kalitesini yükseltmek üzere ve üniversite eğitimine gereğinden fazla akıyor

---

⁶² Asu, AKSOY, **Küreselleşme ve İstanbul'da İstihdam**, 35

olabilen kıt kaynaklardan tasarruf etmek üzere işbirliği halinde çalışabileceği bir alandır.

Bugün hakim olan, birinci İstanbul'dur. İkinci İstanbul, birincisinden epey farklıdır ve merkez büroları, beyaz gömlekli çalışanları, sanat, kültür ve eğlence endüstrisiyle küreselleşmekte olan bir kent görüntüsüne çok daha yakındır. İkinci İstanbul'daki üretim faaliyeti, teknolojiye dayanmaktadır ve üretimde az işçi çalıştırır; daha çok hizmet üreten ve beyaz gömleklileri istihdam eder. İkinci İstanbul'un ilk örneklerini İstanbul'un imalat alanları dışında veya onların boşalttığı bölgelerde bulmaktayız. Beşiktaş'tan Sarıyer'e uzanan Maslak hattı, Anadolu yakasında Altunizade ve Üsküdar bu yeni merkez bürolarının yerleşim alanları haline gelmekte ve İkinci İstanbul'un temelleri buralarda atılmaktadır. İkinci İstanbul'un bir özelliği, istihdam yaratmadaki yavaşlığıdır. Bir kere işe alındıktan sonra personel eğitilmektedir ve aynı şirkette uzun süre çalışma imkanı sağlayarak iş güvencesiyle meslek sahibi olma fırsatı tanınmaktadır. İkinci İstanbul'daki firmalar kale gibidirler; içeridekini, dışarıdakine karşı korurlar. Bu kalelere girmek için, firmaların insan kaynaklarından sorumlu yöneticileriyle pazarlık yapan istihdam danışmanlık ajanslarının defterlerine kaydolmak gerekir. Niteliksiz kadınlar, çocuk ve yaşlılar içinse ikinci İstanbul'da çok az fırsat vardır. Kabul edilebilir en düşük eğitim, lise diplomasıdır ve bu koşul, gerekli olsa da olmasa da, bütün müracaatçılarda aranır.⁶³

Gerek birinci İstanbul, gerekse ikinci İstanbul'un dinamikleri küresel baskılarla bağlantılıdır. Açıkça görülmektedir ki, tekstil gibi emek-yoğun süreçlerde, verimlilik, kalite ve üretim artışı sağlanması yönünde bir baskı mevcuttur. Bu da, bu birimlerin İstanbul dışında daha ucuz arazilere taşınacağı ve yakın gelecekte teknolojik yenilemeye gidileceği anlamına gelmektedir. İmalat sanayi İstanbul dışına taşındıkça, istihdama kaynak oluşturmaktan da çıkacaktır. Öbür taraftan, hizmet faaliyetleri, ikiye ayrılacaktır: bunlardan biri düşük nitelikli, hareket yeteneği olmayan ucuz emeği kayıt-dışı olarak istihdam edecektir; ikincisi ise, yüksek ücretle beyaz gömleklileri istihdam edecektir. Birinci İstanbul, çalışan

---

⁶³ Asu AKSOY, a.g.k., 36

nüfusunun büyük bir kısmıyla birlikte dış dünyadan kopacak, ikinci İstanbul ise az sayıda çalışanı ile küresel piyasalara paralellik içerisinde olacaktır.

Küresel yarışta şirketlerin her aşamadaki çalışandan daha yüksek eğitim ve kalifiye iş gücü beklediği açıktır. Bu da daha fazla bilgi demektir. İçinde bulunduğumuz çağda gereksinimi duyulan en önemli şey bilgidir. Gelişen teknolojinin iletişime kazandırdığı yeni yöntemler sayesinde, dünyanın her yerinde ortaya çıkan her bilgiye kolayca ulaşılabilmektedir. Ancak tüketim toplumunun bireyleri, kolayca ulaştıkları bilgiyi de sorgulamadan kabul etmeyi yeğleyerek, önemsemeyen yeni bilgiler peşinde koşmaktadır. Ancak bu durum, kolayca elde edilen bilgilerin insan varlığı üzerinde aynı kolaylıkta yeniden elde edilebileceği rahatlığı yarattığı için çok çabuk unutulmaktadır. Burada önem kazanan çok hızlı şekilde ulaşılan bilginin doğru yer ve doğru zamanda en etkili şekilde kullanımıdır. Bugünkü toplumsal yapılanma da bilgisayar ve iletişim teknolojileri odağında bilgi toplumuna dönüşmüştür. Bilimden kaynaklanan ve tüm toplumsal alanlara etki eden teknolojik gelişmeler, bilgi toplumunda, sanayi toplumunun teknolojik gelişmelerine kıyasla, daha hızlı ve daha köklü olmaktadır. Sürekli yeniliklerin, yeni teknolojilerin, yeni ürünlerin, yeni paradigmaların ortaya çıkışı; bilgi toplumunda güvenli yaşamın kurulmasına hizmet ederken, öte yandan, sürekli risk ve belirsizlikleri de meydana getirmektedir. Dolayısıyla, bilgi toplumu kendi içinde bir evrim geçirmekte ve risk toplumu yapılanması gündeme gelmektedir.

2.4.İstanbul'da Küresel Kimlik

Günümüzde dünya, yaşanan olayların birbirini etkileyerek hızla akıp gittiği bir değişim süreci içinde bulunmaktadır. Bu hızlı değişimler oluşturdukları anomi ortamı ve belirsizlikler nedeniyle genel olarak bireyde belirsizlikten kaynaklanan geleceğe yönelik güvensizlik ve tedirginlik yaratmaktadır. Hızlı değişimle aynı zamanda değer yargıları da hızla değişmektedir. Toplumlarda meydana gelen hızlı değişim sonucu bir yandan yalnızlaşma, yabancılaşmayı oluştururken diğer yandan da iletişim teknolojisinin sunduğu yeni imkanlar sosyal ilişki biçimlerini de dönüştürmektedir. Küreselleşmenin önemli koşullarından olan enformasyon teknolojisi sayesinde farklı yaşam biçimlerine muhatap olan ve farklı ortamlarda farklı benlikler olarak kendini ifade etmeye çalışan bireyin karşılaştığı bir diğer sorun da kimlik bunalımı ve kimliğin yeniden yapılanmasıdır.

Benlik kavramı insan olmanın ne olduğu sorusuna bir kültürel grubun kendi psikolojisi içinden verdiği cevaptır. Benlik o kültürün insanoğlunun evrendeki yerinin ne olduğuna, sınır, yetenek, ümit ve yaklaşımlarının ne olduğuna dair bir anlayıştır. Bu anlamıyla tarihten ve kültürden bağımsız bir benlik yoktur. Her uygarlık kendi benlik kavramını yaratır, bu benlik o uygarlığın üyelerince açık ve gerçek olarak yaşanır. Geçmişte pek çok kişi modern Batılı bir benliğe sahip değildi. Çünkü geleneksel toplumlarda ben duygusu ve benlik kimliği büyük ölçüde bireylerin topluluk içindeki konumu ve rollerinin istikrarıyla korunmaktaydı.⁶⁴

Bugün dünyanın pek çok bölgesinde de bu anlamda bireysel benlikler yoktur. Postmodern ve post-endüstriyel küresel iletişim toplumuna girdikçe bu anlamda post kimlik bir topluma da girmiş olmaktadır. Burada insanların benlik ve kişisel sınırlar hakkındaki düşünceleri yakın geçmiştekilerden çok farklılaşmaktadır. Yakın zamana kadar modern benlik ruh sağlığı için model olarak alınırken bugünün merkezi olmayan/çoğulcu dünyasında sağlık ve mutluluğun anahtarı olarak çoğulculuk ve desantralizasyon (sorumluluğun dağıtılması, bir merkezden idare edilmeyiş) teklif edilmektedir. Artık kimliğin sosyal bir ürün olduğu ve postmodern toplumlarda tek ve istikrarlı bir bireysel kimliğin oluşturulup sürdürülmesinin zorlaştığı dile getirilmektedir. Benlik günümüzün postmodern batılı ya da batılılaşmış toplumlarında her kalıba girmekte, bir ömür boyu büyük değişimler geçirebilmekte, bir kişilikten diğerine seyredebilmektedir. Sosyal ve teknolojik değişimler, kişisel sınırlar, süreklilik ve kimlik konusunda yepyeni sorunları önümüze sürmektedir. Küresel iletişim çağında kişiye teklif edilen çok sayıda yaşanan tarzı vardır. Sayısız uydu ve kablolu TV kanalı insan olmanın nasılına dair sayısız seçenekler sunmaktadır. Küresel çağda insanlar kim olduklarına karar verebilir ve bir başkası olmayı hayal edebilirler. Benlik belirsizdir, her türlü benlik mümkündür ve kendi kendini yaratma süreci asla bitmez yollu önermeler postmodern kimlik sorunlarını özetleyen aksiyomlardır.⁶⁵

Dolayısıyla daha önce (tarım ve sanayi toplumlarında) kimliğini hazır bulan ve ona direnemeyen birey küresel dünyada kimliğini oluşturma çabası ve sıkıntısıyla baş

---

⁶⁴ Kemal SAYAR, *Özgürlüğün Baş Dönmesi*, 69

⁶⁵ Kemal SAYAR, *Özgürlüğün Baş Dönmesi*, 69–70.

başadır. Küresel dünyada kimlik oluşturma çabası içindeki birey, bir yandan da iş konusunda küreselleşme ile değişen beklentilerle baş etmek zorundadır. Burada bir önceki bölümde değindiğimiz küresel etkilerle bilgi toplumu olma yolunda ilerlemenin bireye kattıkları ve eksilttikleri ön plana çıkar.

Richard Sennett'in kullandığı “Uzun Vade Yok” anlayışı uzun vadede kişinin davranışlarını yolundan saptırmıştır. Güven, sadakat gibi bağların zayıflamasına neden olmuştur. Modern toplum, iş sürecini, devleti ya da diğer kurumları rutin bir sürece sokmuştur.⁶⁶ Uzun Vade Yok anlayışı içerisinde, iş sebebiyle insanların sürekli yer değiştirmek zorunda olduğunu barındırır. Bu konuda sosyolog Daniel Bell 2013 yılı dünyası ve Amerika'sı üzerine tahminlerde bulunduğu bir makalesinde dünyanın farklı yerlerinde yaş grupları arasındaki uçurumun büyüyeceğini yazmaktadır. ABD ve Avrupa'da genç nüfusun yerel nüfusa oranının Afrika'da, Latin Amerika'da ve Asya' da birbirinden oldukça farklı olacağını yazmıştır. Bu nüfus dengesizliği ilerleyen yıllarda dünyayı demografik gelgit akımlarının silip süpüreceği anlamına gelmektedir. Genç nüfus iş ve aş bulmak için sınırları geçecek, bu da yeni melezleşmelere ve kimlik sorunlarına yol açacaktır.⁶⁷

Küresel düzeyde rekabet gücüne sahip olabilmenin temel unsuru, bilgi toplumunda fikri emektir. Ancak bu, bilgi ile birlikte değerlendirildiğinde daha anlamlıdır. Bilgi işçisi ya da beyaz yakalı olarak da adlandırılan fikri emek sahibi, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri ortaya koyan faktördür. Bilgi toplumunda internet, mobil telefon gibi araçlarla iletişimin ekonomik ve sosyal ilişkilerdeki kritik rolü ve küresel düzlemde serbestleşme eğilimleri, bireyin önem kazanmasını sağlamıştır.

Hutchison'ın bakış açısı bağlamında gözlemcilik, akılcılık karşısındaki bir felsefi yöntem olarak iktisadın soyutlama açmazının aşılmasında önem kazanmaktadır. İktisadi karar birimlerinin her birinin yaşantısı, kendi özelindeki gerçekler ya da doğrular üzerine kuruludur. Her karar birimi için, kendi algıladığının şekil verdiği bir bakış açısı ve davranış yapısı söz konusudur. Bu da görelilik kavramına kapı açmaktadır. Günümüz dünyasının ekonomik, sosyo-kültürel ya da politik düzenlerinde serbestleşme eğilimleri, bireyin yükselen değerini ortaya çıkarmıştır.

---

⁶⁶ Bkz., İkinci Bölüm

⁶⁷D. BELL, The World And United States İn 2013. Daedalus, 116:3:1 – 31'den Aktaran Doç.Dr. Kemal SAYAR, **Küreselleşmenin Psikolojik Boyutları**

Görelilik bağlamında bireyin dünyaya güvensizlik penceresinden bakması, bilgi toplumunun sürekli yenilenme ortamında açık bir şüphecilik akımına yol açmaktadır. Bu, kaostur. Öyle ki; birey, karmaşık bir zihin yapısına sahip olmakta, belirsizlik ve risk altında sağlıklı olduğunu varsaydığı kararının kısa zaman içinde yıkılması sonucuyla karşılaşabilmektedir. Bilgi toplumunda psikolojik faktörlerin toplumsal sürecin işleyişi içinde etkili olması da, kaotik ortamın paranoya ve şizofreni gibi olumsuz sonuçları içerebileceğine işaret etmektedir. Dolayısıyla, risk toplumunun şüphecilik ve paranoya ile bağlantısı güçlüdür; ancak, bu olumsuz anlamlar yanında, belirsizliğe ve riske cevap vermenin yenilik üretme fonksiyonu yarattığı da gözden kaçırılmamalıdır.⁶⁸

---

⁶⁸ Timuçin YALÇINKAYA-Esin ÖZSOY, **Risk Toplumu: Bilgi Toplumunun Evriminde Yeni Boyut**, 4-5

III. KISIM: BOMONTİ İNCELEMESİ

1-BOMONTİ YERİ-SINIRI-ÇEVRESİ-ULAŞIMI

Şişli ilçesi İstanbul ilinin batısında yer almaktadır. 1987'de Kağıthane'nin ayrılmasından sonra Şişli İlçesi toprakları ikiye bölünmüş durumdadır. Kuzeydeki Ayazağa bölümü, kuzey ve doğuda Sarıyer, güneydoğuda Beşiktaş, güneyde Kağıthane, batıda da Eyüp ilçeleriyle çevrilidir. Güneydeki Şişli bölümü ise batı ve kuzeyde Kağıthane, doğu ve güneydoğuda Beşiktaş, güney ve güneybatıda Beyoğlu ilçelerine komşudur. Bu sınırlar içinde toplam yüzölçümü 30 km²'dir. Çatalca Yarımadası'nın doğu kesiminde yer alan ilçe topraklarının denize kıyısı yoktur. Kuzey kesimi güney kesimine göre daha büyüktür.⁶⁹

19.yüzyılın ortalarında bile hala yerleşme bölgesi olmadığı bilinen Şişli, kısa sürede hem sanayi bölgesi hem seçkin bir yerleşke hem de yatırım bankalarıyla, finans kurumlarıyla, döviz bürolarıyla bir ticaret merkezi olarak gelişme göstermiştir. Bölgenin ticari açıdan gelişmesi sanayiye de olumlu etkilemiştir. Üretilen sanayi malları hızlı şekilde ve yakın yerlerde kendilerine pazar bulmuşlardır.

Bomonti Bölgesi, Şişli'nin güney kesiminde yer almaktadır. Bomonti bölgesi, İstanbul'un ilk sanayi bölgelerinden birisidir. Feriköy Fırın Sokağı ve Sıracevizler Caddesi ile Baruthane deresi yamaçları arasında, genellikle çok katlı apartman görünüşlü binalardan ve sanayi kuruluşlarından oluşan bir alandır. Bomonti sanayi bölgesi İstanbul'un en eski sanayi bölgelerinden biridir. Başlangıçta bir şehir kenarı sanayi bölgesi olarak gelişen Bomonti Sanayi bölgesi 1990'larda artık şehir tarafından kuşatılmış ve şehrin isteklerine uygun içyapı değişikliği gerçekleştirerek bölgedeki varlığını sürdürmüştür.

---

⁶⁹ www.sisliblediyesi.com

Bomonti bölgesi, şehirle iç içe olmanın avantajlarını ve dezavantajlarını beraberinde yaşamıştır. Şehrin gelişmesine uygun iç yapı değişiklikleriyle yer yer avantajlı duruma geçerken, yer yer de şehirle çevrili olmanın yarattığı (yoğunluk, trafik, park sorunu, gibi) çeşitli dezavantajları yaşamıştır. Bomonti Sanayi Bölgesi, İstanbul'un belli başlı iş merkezleri olarak kabul edilen Osmanbey, Mecidiyeköy ve Taksim'e yakındır. Bu merkezlere yakınlık Bomonti'ye özellikle ticaret konusunda başta olmak üzere her açıdan üstün özellikler kazandırmakta ve diğer sanayi bölgeleri arasında ayrıcalıklı bir yer almasına neden olmaktadır.⁷⁰ Tablo 3.1'de görüldüğü gibi Şişli finansın ve ticaretin yoğun olarak görüldüğü bir merkez konumundadır.

Tablo 3.1.: İstanbul Metropoliten Kentsel Alanı Hizmet Kurumlarının Mekansal Dağılışı

İstanbul'da Hizmet Kurumlarının Mekansal Dağılımı %				
Finans Kurumu	Mecidiyeköy/Levent	Taksim/Şişli	Karaköy/Eminönü	Beşiktaş/Kadıköy
Leasing	50	31.25	_	18.75
Factoring	46.1	26.00	10.00	19.00
Yatırım Bankaları	38.4	15.00	15.00	31.00
Döviz Büroları	8.00	30.00	30.00	17.89

Kaynak: Kaya, Güzin, (1999), 'Küreselleşme Sürecinde Mekânın Rolü – Bir Metot Denemesi', Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul

Bomonti Sanayi Bölgesi'nin geçmişi 1892'ye kadar gitmektedir. Bira fabrikasının kurulmasından sonra diğer başka fabrikalar da bölgede faaliyete geçmiştir. Ancak, ülkedeki ekonomik gelişmeye bağlı olarak, bölgedeki sanayileşme 1955'e kadar ağır cereyan etmiştir. 1955'ten sonra ise hız kazanarak, sanayi bölgesi olarak gelişmiştir. Öyle ki Bomonti Sanayi Bölgesi üzerine inceleme yürüten araştırmacılar tarihsel süreç içinde bölgeye bakarken 1955'e kadar ki dönem ve 1955'ten sonraki dönem olarak ayırarak inceleme yapmışlardır.

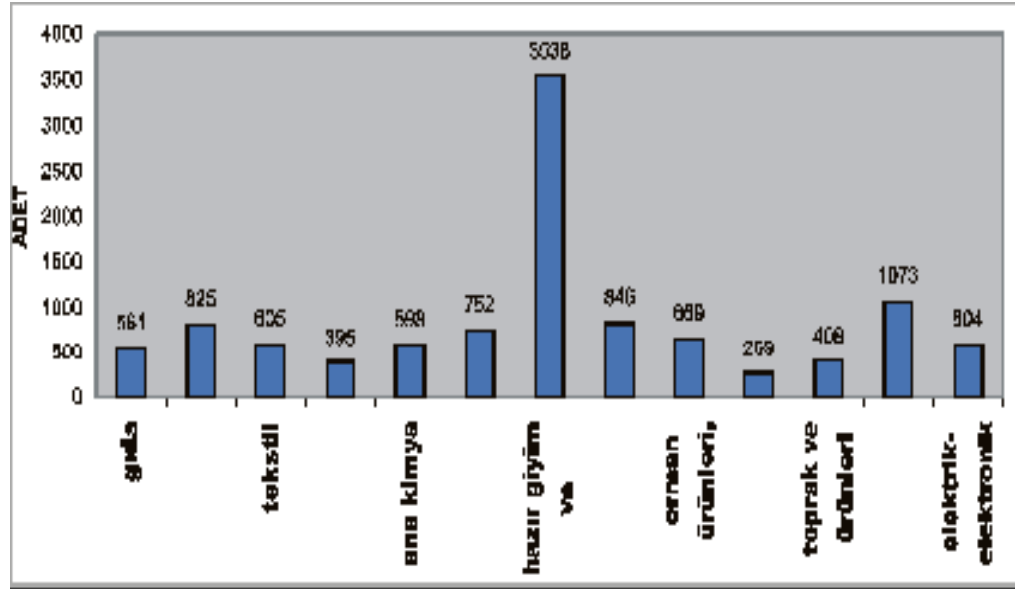
Bölgedeki sanayi faaliyetlerine yerel yönetimlerin ilgisi 1952'de başlamıştır. Ağır hammadde kullanmayan ve ağır mamul madde üretmeyen sanayi kolları Bomonti Sanayi Bölgesi'nde hızla yayılmıştır. Bu durum eskiden olduğu gibi bugün de aynı doğrultudadır. Ancak Bomonti'nin geçirdiği değişim süreci içinde bölgede hakim sanayi kolu da değişmiştir 1960'lı yıllarda Bomonti Sanayi Bölgesi'nde gıda üretimi ağırlıktayken bugün, yakın geçmişte sanayi bölgesinin şehrin içinde kalmasının

⁷⁰ Hüsnüye DOLDUR, **Bomonti Sanayi Bölgesi**, 1

sonucu olarak, pazara yakınlığı, hatta onun içinde yer alması nedeniyle giyim eşyası imali hızla gelişerek hakim sanayi kolu haline gelmiştir. Bomonti Sanayi Bölgesi, 1990'larda İstanbul'da bulunan 139 tane küçük sanayi bölgesinden biri konumundaydı. O dönemde Şişli ilçesinde en belirgin sanayi sektörü olan kimya ve imalat sektörü genelde Bomonti, Ayazağa-Levent'te yoğunlaşmaktaydı.

İstanbul genelinde olduğu gibi Bomonti Sanayi bölgesinde de en yaygın sektör hazır giyimdi. Diğer ön plana çıkan sektörler; kimya, tekstil, dokuma, orman ürünleri, toprak ürünleri, elektrik ve elektrondü. Tablo 3.2.'de sözü edilen sanayi faaliyetlerinden Bomonti Bölgesi'nde en yaygın olanın ve diğerlerine göre oldukça önde olanın hazır giyim sektörü olduğu görülmektedir.

Tablo 3.2.: İstanbul İlinde bulunan sanayi kuruluşlarının sektörlere göre dağılımı. (adet)

şehir tarafında etrafı kuşatılan Bomonti tam bir şehir içi sanayi bölgesi olarak gelişmesini sürdürmekteydi. Şehrin içinde sıkışıp kalmış hiçbir gelişme gösteremeyecek nitelikteydi. Yeni binaların inşasına olanak sağlayacak boş araziler hemen hemen bitmişti. Bölge hem dikey hem de yatay gelişmeyi tamamlamış nitelikteydi. Arsa fiyatlarının çok yüksek olması toprak alımını imkansızlaştırırken, binalardaki kat kiralaları da oldukça yüksektir.

Batısı ve güneyinde Cevizler Deresi Vadisi'yle doğal bir şekilde sınırlandırılmış olan bölgede, yoğun şekilde gecekondulaşma görülmektedir. Kuzeyindeki gecekondular ise daha az sayıdadır. (Bkz:Harita 1) Zaman içinde bu bölgelere tapu dağıtılması ve imar izinlerinin verilmesiyle bir kısım gecekonduların dikey olarak geliştiği görülmüştür.⁷¹ Bomonti Bölgesi'ndeki ikametgahlara bakıldığında sanayinin gelişmesiyle gecekonduların oluştuğu ve imar affı ve tapu dağıtılmasıyla hızla yayıldığı gözlenmiştir. Gecekonduların dışında modern yapılar ve apartmanlar da bölgede yaygın olduğu söylenebilir. Sıkışıklığı yaratan unsurlar; gecekondular, apartmanlar ve topografik özelliklerden gelen olumsuzluklardı. Ancak, doğusundaki modern apartmanlar ve Sıracevizler Caddesi ile sınırlandırılmış olan Bomonti, kuzeyinde E-5 karayoluna kolayca açılabilir. Bu da bölgeye büyük bir üstünlük getirmiştir.

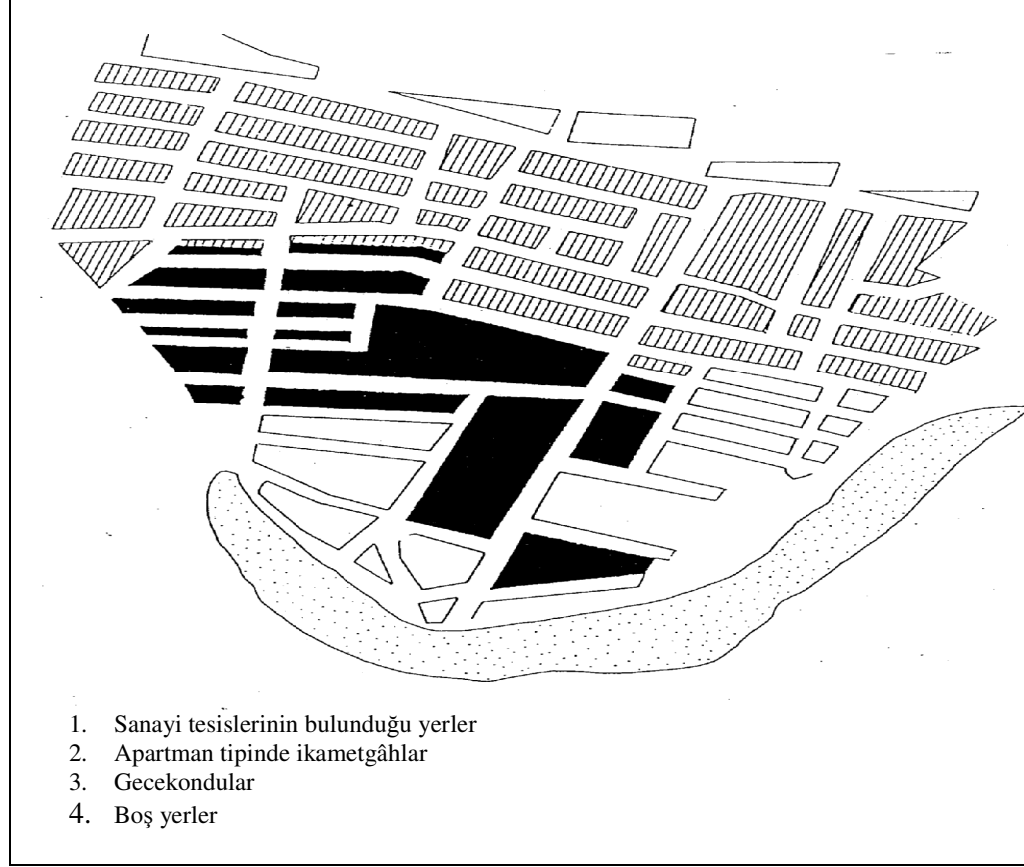
Bomonti'nin sanayi bölgesi olarak ilan edilmesiyle bölgedeki hem sanayi tesisleri hem de gecekondular artmıştır. Bölgedeki gecekondulara tapu verilmesi ve çeşitli dönemlerde çıkan imar izinleri nedeniyle özellikle batıdaki gecekondularda tek katlı gecekonduların yıkılıp yerine çok katlı apartman niteliğindeki binaların yapıldığı görülmüştür. Gecekonduların sahipleri ya kendi paralarıyla ya da müteahhitle anlaşarak kat karşılığında gecekondularını yıkıp yerine çok katlı binalar yapmışlardır.

Bomonti Sanayi bölgesinde çalışanlar da büyük oranda bu gecekondularda oturmaktaydı. Bu oran 1960'lara göre 1990'lara gelindiğinde azalmıştır. 1990'larda gecekonduların en çok yaklaştıkları alan Duçi Sokak'ta modern tesislerle gecekondular karşılıklı yer almaktaydı. Bomonti Bölgesi'nde gecekonduların sanayi tesisleriyle iç içeliğinin dışında, bölgedeki modern apartmanlar da dikkat çekicidir. Özellikle Kazım Orbay Caddesi'nde bu modern apartmanlar sanayi tesisleriyle iç içedir. Kazım Orbay Caddesi'nde yer alan tesislerle, bu caddeye paralel uzanan Sıracevizler Caddesi'nde yer alan modern apartmanlar, neredeyse birbirlerine bitişik inşa edilmiştir.(Bkz: Harita 1) Fırın Sokak'a açılan Harzemşahlar Sokak'ında da tesislerle ikametgahlar yan yanadır. Yine bölgenin kuzeyinde yer alan Esen Sokak'ta da modern ikametgahlar ile sanayi tesisleri karşılıklı yer almışlardır.

---

⁷¹ Hüsniye DOLDUR, a.g.k, 17-18

Bölgede ikametgâhlarla tesislerin karşılıklı yer aldıkları bir diğer sokak ise Lala Şahin Sokak'tır. Ancak bu ikametgahlar daha eskidir.⁷²

Harita 1: 1993 Yılı Bomonti Bölgesi Ve Çevresi

Kaynak: Hüniye Doldur

Bomonti Sanayi Bölgesi oluşum sürecinde deniz, kara veya demiryolu ile doğrudan bağlantısı olan bir bölge değildi. Bomonti'nin gelişmesi Şişli ile birlikte olmuştur. Özellikle 1950 sonrası hızlanan kentleşme ile bölgedeki ulaşım gelişmiştir. Ulaşımdaki gelişme karayolunda olmuştur. Şişli'nin ulaşım ağı İstanbul'un ulaşım ağı ile birlikte bütünsellik gösterir. 1973 yılında hizmete açılan Boğaziçi köprüsü ve çevre yolu ulaşımında en önemli gelişme olmuştur.

Şişli'nin kent içi ulaşımının ana noktası olan Cumhuriyet-Halaskargazi Caddeleri'dir. Bu cadde Şişli'den sonra kuzeybatıya doğru bir kavis yaparak Şişli'nin diğer bir ana yolu ile kavşak oluşturur. Ancak bölge içi ulaşımında, yoğun bir şekilde yer alan

⁷² Erol TÜMERTEKİN, **İstanbul'da Bir Sanayi Bölgesi: Bomonti (Bir Tatbiki Coğrafya Çalışması)**, 112-114 (özetlenmiştir)

tesisler nedeniyle, yükleme-boşaltma ve park yeri gibi oldukça önemli sorunlar yaşanmaktadır. Bölge içi trafiği zorlaştıran diğer bir sorun ise bölgede yer alan dar sokaklardır. Bu sorun, özellikle mal sevk etmenin yapıldığı günlerde ve işyeri sahiplerinin özel otolarına park yeri bulamayışlarında kendini gösterir.⁷³

2-BOMONTİ SANAYİ BÖLGESİ

2.1.Bomonti Sanayi Bölgesinin Oluşum Süreci*

Şişli'nin en eski sanayi bölgesi olan Bomonti'nin, bir sanayi bölgesi olarak gelişme sürecini 1955 yılına kadar ki dönem ve 1955 sonrası dönem olmak üzere, iki bölümde incelemek mümkündür.

1955 Yılına Kadarki Dönem

Bomonti'de sanayi tesislerinin kuruluş tarihlerinin,1892 yılına kadar uzandığı görülmektedir. Gerçekten 1892'den itibaren, teker teker ve hiçbir plan uygulamadan sanayi tesisleri bölgede yer almaya başlamıştır. Bomonti, Beyoğlu'nda yaşayan Levanten ve azınlıkların tüketim taleplerine yönelik olarak 1892 yılında kurulan Bomonti Bira Fabrikası'nın kurulması ile sanayileşmeye ilk adımını atmıştır. 1911 yılında Kurtuluş'a 1913 yılında Şişli'ye kadar uzatılan tramvay bölgeye ulaşım kolaylığı sağlarken Bomonti'yi güçlü pazar ilişkilerine taşıdığı için bölgeyi cazip bir yerleşim alanı kılmıştır.

1950 yılına kadar bölgede pek fazla bir gelişme olmamıştır. Ancak 1950'den sonra tesis sayısında hızlı bir artış görülmüştür. İstanbul Belediye Meclisince 31.3.1955 tarihinde alınan karar gereğince bazı mntıklar sanayi bölgesinden çıkarılırken bazıları da ilave edilmiştir. 1954 yılında hazırlanan Beyoğlu Nazım Planı'nda kurulması uygun görülen sanayi grupları arasında Bomonti de bulunmaktadır. Bölge ikinci ve üçüncü sınıf sanayiye ayrılmıştır.

---

⁷³ Hüsnüye DOLDUR, **Bomonti Sanayi Bölgesi**, 34–36

* Bu bölüm büyük ölçüde Erol Tümertekin'in Bomonti Sanayi Bölgesi üzerine yaptığı çalışmadan özetlenmiştir.

İlk sanayi tesislerinin Bomonti'ye çeken faktörler arasında en kuvvetli olanı, o devrede şehrin hemen yakınında boş ve ucuz arazinin mevcudiyetidir. Diğer taraftan ilk kurulan sanayi tesislerinin içki, gıda, dokuma ve giyim eşyası gibi, özellikle şehrin sık nüfuslu ve hayat şartları daha yüksek kısımları ile ilgili olması bölgeyi tercih sebepleri arasındadır. Gerçekten, ilk sanayi tesisi olan ve bugün bölgeye adını vermiş olan Bomonti Bira Fabrikası'nın 1892 yılında burada kurulmasında; ucuz arazinin, bol ve ucuz işçinin mevcudiyeti yanında, ülkede biranın ilk müşterileri olan yabancı uyruklu ve batı zevklerine sahip kitlenin Şişli ve Beyoğlu'nda yaşamakta olmalarının da büyük rolü olmuştur.

Ucuz ve bol arazi ile pazar faktörlerinin yakında olmasının yanı sıra, bölgenin bir başka üstünlüğü de ucuz ve bol işçi temininin mümkün olacağı Feriköy ve Kasımpaşa gibi düşük gelirli halkın yaşamakta olduğu semtlere yakın olmasıdır. Sanayi faaliyetlerinin Bomonti Sanayi Bölgesi'nde kurulmasının diğer bir sebebi de çoğu tesisin kurucularının genellikle Musevi, Rum ve Ermeni azınlıklarına mensup vatandaşlar olmaları ve bunların kendi ikametgahlarına yakın yer seçmeleridir.

1955 öncesinin şüphesiz en önemli tesisi, 1892 yılında faaliyete geçen Bomonti Bira Fabrikası'dır. Bu fabrikadan sonra ikinci tesis Mısırlı Trikotaj ancak 1923'te faaliyete geçmiştir. Bu tesisi, 1926'da Yenen Şark Çikolata, Yeni Türk Mencucat Fabrikası, Nestle Çikolata Fabrikası izlemiştir. 1930 ile 1955 yılları arasında bölgede 30 tesisin daha faaliyete geçtiği görülmüştür. Böylece bölgede sanayi tesislerinin kuruluşu, başlangıçta çok ağır seyretmiştir. Bu 1955'e kadar ki devrenin özelliğidir. Yine 1955 öncesi devrede faaliyete geçen tesislerin genellikle, bölgenin güney kesiminde ve birbirlerinden çok aralıklı yer aldıkları görülmektedir.

1955 Yılından Sonraki Dönem

1955'ten sonraki devrede, Bomonti Sanayi Bölgesi'nde sanayi faaliyetleri üzerine etki yapan şartlarda ve genel olarak çevrede, önemli değişiklikler olmuştur. Her şeyden önce bölgenin şehrin mesken sahaları kenarında veya dışında bol ve ucuz arsalara sahip olma özelliği, geniş çapta kaybolmuştur. Arazi azalıp pahalılaştığı gibi, şehir dışı veya şehir kenarı vasfı da hiç kalmamıştır. Doğudan ikametgahlar batıya

ilerlemiş, buna karşılık tesislerde güney ve batıdan ikametgahların gelişmiş olduğu doğrultuda, ilerlemiştir.

1955 yılından sonra kurulanlar, ağır hammadde kullanmayan ve yine ağır hammadde imal etmeyen hafif sanayi karakterinde olmaları dolayısıyla ulaşımın pek problem olmaması, daha ucuz fakat daha eğimli sahalara tercihine yol açmıştır.

Sanayi tesislerinin, bölgede kuruluş şartlarını etkileyen ve Bomonti Sanayi Bölgesi'nin 1955'ten sonraki devrede gösterdiği değişim ortamında önemli bir özellikte çok katlı binaların çoğalması ve kiralık fabrika yerlerinin ortaya çıkmış olmasıdır. 1955 yılından sonraki devrede, Bomonti Sanayi Bölgesi'nde az çok korunmakta olunan şehir kenarı lokasyon karakteri ve üstünlüklerine, kuvveti daima artmakta olan şehir içi lokasyon üstünlüklerinin de ilave edilmiş olduğu görülmektedir.

Yine 1955 sonrası Bomonti Sanayi Bölgesi'nin gelişme devresinde dikkati çeken bir diğer özellik de, sanayi faaliyetlerinin çeşitlenmesidir. Bu devrede bölge sanayindeki çeşitlilik; elektrik makineleri, mobilya mefruşat, makine, kauçuk, taş, toprak, çini ve optik aletler sanayi gibi bölgede yer almaya başlayan tesislerle yüzde yüz artmıştır.

Bölgenin 1955 sonrası kazandığı bir diğer özellik de;1955'ten önceki ilk devrelerde ki durumundan farklı olarak bölgenin hemen güney ve batısında geniş gecekonduların oluşmasıdır. Fakat hiç şüphesiz ki en önemli farklılık, 1955'ten sonraki gelişmesinde bölgenin resmen sanayi bölgeleri arasına alınması başrolü oynamıştır. Bölgede 1956–1960 arasında 34, 1961–1966 arasında ise 54 adet olmak üzere son 10 yılda toplam 88 yeni tesis faaliyete geçmiştir.⁷⁴

2.2.Bomonti Sanayi Bölgesinde Yer Alan Tesisler

1990'ların başında Bomonti Sanayi Bölgesi'nde 174 tesis faaliyet göstermekteydi. Bu durum sanayi tesislerinin fazlalığı, bölgede yarattığı yoğunluğu, Bomonti Sanayi Bölgesi'nin şehir içi karakteristiğini en iyi şekilde yansıtmaktaydı..

---

⁷⁴ Erol TÜMERTEKİN, **İstanbul'da Bir Sanayi Bölgesi: Bomonti(Bir Tatbiki Coğrafya Çalışması)**, 114–122

Bomonti Sanayi Bölgesi'nde yer alan tesisler incelendiğinde yoğunluğun asıl kaynağının bölgede yer alan kiralık fabrika katları olduğu görülmekteydi. Çok katlı binalardan oluşan Bomonti Sanayi Bölgesi şehir tarafından çevrelenip, onun etki alanı içine girince, dış görüntüsünde çok fazla değişikliğe uğramıştır. Başlangıçta şehir kenarında şehirden uzakta oluşun verdiği avantajlarla büyük fabrikaların yer aldığı çok işçi çalıştıran tesislere sahip olan bölge 1990'lardaki yapısı incelendiğinde, büyük fabrikaların sayılarında önemli azalışın olduğu görülmüştür. Bölgede yer alan fabrika sayısının azalması dolayısıyla, bölgede çalışan işçi sayısında da azalmalar olmuştur.⁷⁵ Bölgenin şehir içinde kalmasıyla başlayan göç hareketi 1990'larda iki şekilde oluşmuştur. Birincisi, büyük fabrikaların bölge dışına çıkması şeklinde gerçekleşirken, diğeri İstanbul'un başka yerlerinden bölgeye olan göçler şeklindedir. Bölge dışına çıkışta tesisler için şehrin baskısı etken olurken, başka yerlerden bölgeye olan göçlerde de; yine şehir içinde yer almanın, dolayısıyla şehrin zorlanmasıyla, bölge dışına çıkışta olduğu gibi bölgeye girişte de şehrin biçimleyici etkisi görülmüştür.⁷⁶

Bomonti sanayi bölgesi şehir tarafından çevrelenirken, bünyesinde meydana gelen değişikliklerle şehirle uyum sağlamış ve böylece varlığını koruyabilmiştir. 1990'lar ile 1960'ların sonu kıyaslamak; çok katlı binalarda yer alan ve çok işçi çalıştıran fabrika şeklindeki tesislerin bölge dışına çıkmak zorunda kaldıkları, onlardan boşalan yerlerde yine şehir içinde yer almanın koşullarına uyum sağlayacak küçük tesislerin, bölgedeki kiralık fabrika katlarında faaliyete geçtikleri bölgenin, 1990'lardaki yapısını açıklamak bakımından önemlidir.

Hüsniye Doldur'un 1993 yılında yaptığı çalışmaya bakarsak, o yıllarda küçük sanayi tesislerinin daha yaygın olduğu görülür. Hüsniye Doldur, bölgede yer alan tesislerin çalıştırdıkları işçi sayısına bakarak bir gruplama yapar. 1-199 arası işçi çalıştıran 135 tesis tespit edilir. Buradan anlaşılan bölgede o yıllarda yer alan tesislerin büyük çoğunluğunun binanın bir katında faaliyet gösteren, az işçi çalıştıran ve miktar olarak da az üreten küçük sanayi tesisleridir.⁷⁷ Bölge dışına çıkarak sayıları azalan

---

⁷⁵ Hüsniye DOLDUR, **Bomonti Sanayi Bölgesi**, 28

⁷⁶ Hüsniye DOLDUR, a.g.k., 29

⁷⁷ Hüsniye DOLDUR, a.g.k.,30

fabrikalar bölgede faaliyet gösteren tesis türlerindedir. Zor şartlar altında faaliyetlerini sürdüren fabrikalar bir an önce şehir dışına çıkma isteğindedir. Bölgedeki tesisler, çok katlı ve birbirine bitişik inşa edilmiş binalarda faaliyetlerini sürdürmektedir. Bölge çevresinde yer alan ikametgahlarla yer yer temas dışında kendi çevresinde sadece sanayi tesislerini barındırarak homojen bir yapıya sahip olmuştur.

Bomonti Sanayi bölgesinde yer alan tesislerin büyüklüğünü çalışan işçi sayısına göre ölçümüne bakarsak, bölgedeki sanayi tesisi büyüklüğünün çok olmadığı görülür. 1967 yılında Erol Tümertekin tarafından yapılan araştırmada çalışan işçi miktarına göre tesis adedi şöyledir;

Tablo 3.3.: İşçi miktarına göre tesis adedi

1-9 İşçi	10-20 İşçi	21-50 İşçi	51-100 İşçi	101-299 İşçi	300+... İşçi
47 Tesis	28 Tesis	32 Tesis	15 Tesis	11 Tesis	1 Tesis

Kaynak: Erol Tümertekin, İstanbul'da Bir Sanayi Bölgesi: Bomonti araştırması

Tablodan da anlaşılacağı gibi, 1990'lı yılların başlarında, Bomonti Sanayi Bölgesi'nde bulunan tesislerin büyüklükleri; küçük ve orta ölçeklidir. Küçük tesislerin hakim olmasının en önemli nedenin Bomonti Sanayi Bölgesi'nin şehir içinde yer almasıdır.

Bomonti sanayi Bölgesi, pazar, işçi, su, elektrik, kiralık fabrika katları, ulaşım, hammadde temininin kolay olması, bölgedeki sanayi faaliyetleri arasındaki ilişkilerin yoğunluğu, büro ve depo şeklindeki kullanımların yaygınlığı ve tesislere ait bölge içinde halka satış yapan mağazaların varlığı gibi özellikleriyle tam bir şehir içi sanayi bölgesidir.

Bölgede yer alan sanayi kuruluşları; oldukça büyük bir pazar olan İstanbul'la birlikte Türkiye'nin hatta özellikle giyim sektörüyle Almanya, İspanya, Lübnan, ABD, Ortadoğu ve Güney Amerika gibi ülkelerle ithalat ve ihracat ilişkilerinde bulunmaktadır. Bu bakımdan Bomonti Sanayi Bölgesi'nin hem İstanbul hem de Türk

sanayinin önemli merkezlerinden biridir. Zaman içinde gösterdiği gelişme ile 1990'lı yıllarda da önemli bir merkez olma özelliğini sürdürmüştür.⁷⁸

1990'lı yıllarda bölgedeki sanayi tesislerinin bölge içinde farklı yoğunlukta oldukları gözlenmektedir. Özellikle bölgenin kuzeyi ile güneyi arasında fark dikkat çeker. Güneydeki tesisler geniş alanda olup birbirlerinden bahçelerle ayrılan bu tesisler az katlı olarak inşa edilmişlerdir. Kuzeyde ise, çok katlı binaların birbirlerine bitişik şekilde oldukları görülür. Modern apartmanlarla birleşen binalar iç içe girmiş bir mahalle görüntüsü sergilemektedir. Kuzeydeki çok katlı binalarda her katında farklı bir faaliyetin yer aldığı binalar bulunmaktadır. 1967 yılından 1990'lı yılların başına kadar olan dönemde Birahane Sokak'ın batı yamacından Duçi Sokak'ına kadar ki alanda faaliyete geçen çok katlı binaların eklendiği görülmüştür. Geçen süre içinde bu bölgede yer alan tesisler çok katlı ve kuzeyde yer alan tesislere göre daha büyük alanlar üzerinde inşa edilmişlerdir.⁷⁹

Bomonti Sanayi Bölgesi'ndeki sanayi tesislerinin yer aldıkları alanların birbirlerinden bu kadar farklı olmasının çeşitli etkenler rol oynamıştır. Kuzeydeki tesislerin kuruluşlarında ve yoğunluklarının artmasındaki en önemli etken yerleşme yerlerine uzak boş arazinin kuzeyde bulunmasıdır. Kuzeydeki tesislerin güneydeki tesislerin yakınında yer almamalarında, güneydeki arsaların Feriköy Fırın Sokak ve Kazım Orbay Caddesi'nde o dönemde yeni yapılmakta olan modern apartmanlar tarafından işgali ile pahalı oluşu ve güneyindeki tesislerin geniş bahçeler içinde ve arazisinin orta kesimlerinde yer almalarına olanak vermemiş olmasından kaynaklanmıştır. Bu nedenle yeni tesisler tamamen boş, sokakları bile tam teşekkül etmemiş olan kuzey kesimleri tercih etmişlerdir.⁸⁰

Bu farklılıkların dışında bölgedeki sanayi kollarının istihdam ettiği işçi sayısı da birbirinden farklıdır. Daha önce Bomonti Bölgesi'ndeki yaygın sanayi kolunu hazır giyim olduğu söylenmişti. Sanayi kuruluşundaki bu ağırlık çalışanların da hangi sektörde yoğun olabileceği hakkında fikir vermektedir. 1990'larda adet olarak fazla

---

⁷⁸Hüsniye Doldur, a.g.k, 33

⁷⁹Hüsniye Doldur, agk., 44-45

⁸⁰Hüsniye Doldur, agk, 46

olan sanayi kuruluşu olan hazır giyim, en çok işçi çalıştıran sanayi kolu olarak karşımıza çıkmıştır.(Bkz: Tablo 3.4)

Tablo 3.4.: Sanayi Kolları,Kuruluş ve İşçi Sayısı

Sanayi Kolları	Tesis Adedi	İşçi
Gıda,İçki ve Tütün Sanayi	9	1075
Dokuma,Giyim Eşyası ve Deri	98	3157
Orman Ürünleri ve Mobilya	6	29
Kağıt Ürünleri ve BasımSan.	13	96
Kimya-Petrol, Kömür, Kauçuk	26	639
Metal Eşya-Makine	18	346
Diğerleri	4	8

Kaynak: Erol Tümertekin, İstanbul'da Bir Sanayi Bölgesi: Bomonti araştırması

Günümüze gelindiğinde ise tablo tamamen değişmiştir. Artık Bomonti Sanayi Bölgesi'nde boş arsa neredeyse yoktur. Boş arsa olsa bile; şehrin önemli iş merkezlerine, alışveriş merkezlerine ve E-5 karayoluna yakınlığı nedeniyle arsa fiyatları çok yüksek rakamlara ulaşmaktadır. Bu nedenle bölgedeki yatay gelişme durmuş gibi görünse de kapatılan bira fabrikasının otele dönüştürülmesi projesi ve MSGSÜ üniversitesinin kampus projesi bölgeyi hareketlendirecektir.

3-KENTSEL PLANLAMA SÜRECİNDE BOMONTİ

Sanayinin Bomonti Bölgesi'ndeki gelişimini yönlendiren önemli planlama çalışmalarına baktığımızda ilk gideceğimiz tarih 19. yüzyıl olmaktadır. Sonrasında ise 1954 senesinde yürürlüğe giren Beyoğlu Nazım Planı, 1966 İstanbul Sanayi Nazım Planı ve son dönem gelişmelerini daha iyi kavrayabilmek için 1995 İstanbul Metropolitan Alan Nazım Planı ve İstanbul Çevre Düzeni Planı'na bakmak gerekmektedir.

İlk belediye ve dolayısıyla kent yönetim sisteminin temellerinin atıldığı 19. yy Osmanlısı ilk modernleşme hareketlerinin izlendiği ve bu modernleşme sürecinin bir parçası olarak belediyecilik hareketlerinin geliştiği bir dönemdir. Fakat İstanbul özelinde detaya yaklaşıldığında, kentin homojen bir düzenlemeye ve örgütlenmeye kavuşmadığı da görülmektedir. 19.yy.da İstanbul'un batıya doğru surların dışında

gelişimi çok kısıtlı olmuştur. Kentin fiziki yapısındaki en önemli değişiklik ıslahat hareketleri paralelinde yapılmış olan kışlalar ve askeri tesislerdir. 19.yy.ın ilk yarısında Pangaltı ve Nişantaşı henüz tam oluşmamıştır. Boğazda Kabataş ile Taksim arasında kalan hattın güneyi tamamen yapılanmıştır. Boğaz yer yer gelişen yerleşme merkezleri dışında ince bir hat şeklinde iskan ile dolmuştur. Maçka sırtları henüz dolmamış, Pangaltı, Nişantaşı, Akaretler’de büyük çapta gelişmeler olmuştur. 1913 yılında Şişli’ye kadar gelen elektrikli tramvay, bu yönde gelişimin hızlanması sonucunu doğurmuştur.⁸¹

1950 ve öncesinde sanayi geniş ölçüde küçük sanayi tarafından temsil edilmekteydi. Sanayileşme hareketinin ilk defa bir plana bağlanması, 1954 senesinde yürürlüğe giren Beyoğlu Nazım Planı ile olmuştur. Bu planda Haliç’in Beyoğlu sahilleri birinci sınıf gayri sıhhi müesseseler ile antrepolara tahsis edilmiş, Bomonti, Levent ve Abide-i Hürriyet ikinci ve üçüncü sınıf müesseselere tahsis edilen alanlar olarak belirtilmiştir. Kasımpaşa ve Kağıthane Deresi arası ile Kağıthane Atış poligonu arası ise 1.sınıf sanayilere ayrılmıştır.⁸²

1950’li yıllardan 1980’lerin sonuna kadar İstanbul’un gelişiminde sanayi alanları temel belirleyici işlev olmuştur; konut alanları sanayi alanlarının yer seçim kararlarına bağımlı olarak gelişmiştir. 1950 yıllarında Kartal, Bomonti ve Kağıthane bölgelerinde sanayi kuruluşları yer seçmiştir. 1960’larda gecekondulaşma bütün hızıyla sürerken bir yandan da, kentsel mekan imarlı arsalar üzerinde apartmanlarla şekillenmekteydi. Önce boş alanlar, daha sonra yeşil alanlar, parklar ve oyun alanları apartmanlarla dolmuştur. Boğaz Köprüsü ve çevre yollarının da gelişmesi apartmanlaşma sürecinin hızlanmasında etkili olmuştur.

1966 yılında Milli Güvenlik Kurulu'nun isteği üzerine, sanayi potansiyelini rasyonel bir işletme ve gelişme zeminine oturtabilmek için bir İstanbul Sanayi Nazım Planı hazırlanmıştır. İstanbul'daki sanayi tesislerinin dağılımı büyük ölçüde 1966 planı ile belirlenmiştir.(Bkz:Tablo 3.5.) Gerek şehir içinde (örneğin Bomonti) gerekse şehir dışındaki (örneğin Halkalı, Kurtköy) sanayi alanları, faaliyetlerini yoğun ve düzensiz

---

⁸¹Mehmet ÇAKILCIOĞLU, “İstanbul Merkezi İş Alanının Gelişimi – Değişimi”

⁸² Mehmet ÇAKILCIOĞLU, a.g.k.

yerleşmeler yol açmıştır. 1966 yılında 775 sayılı yasayla gecekondu toplumun gerçeği olarak kabul edilmiştir. 1960'lı yılların ikinci yarısında ise, gecekondu bir yandan 775 sayılı yasayla denetim altına alınmaya çalışılırken öte yandan bu gecekondu alanlarında birbiri arkasına belediyeler oluşmaya başlamıştır.⁸³

Tablo 3.5.: 1966 sanayi nazım planında sanayi için ayrılan alanlar (İSO, 1981)

Bölge	Mevcut Alan (ha)	Boş Alan (ha)	Toplam Sanayi Alanı
Rami Sanayi Bölgesi	43.50	167,00	210,50
Topkapı Sanayi Bölgesi	58.30	147,00	207,30
Halkalı Sanayi Bölgesi	43.90	225,00	268,90
Levent Sanayi Bölgesi	13.00	37.00	50.00
Bomonti Sanayi Bölgesi	6.60	15.00	21.60
Levent Oto Sanayi Bölgesi	4.70	4.50	9.20

Asıl gelişme kentin Anadolu yakasında görülürken, Avrupa yakasında da Zeytinburnu ve Bakırköy arasını doldurmuş olan sanayi alanları bir yandan Sefaköy, Halkalı ve Firuzköy'e ulaşmış, diğer yönden Eyüp-Rami-Gaziosmanpaşa bölgesinden kuzeye kayarak, Küçükköy-Alibeyköy ve Kağıthane'ye ulaşmıştır. Bu arada Şişli'den Maslak'a uzanan Büyükdere Caddesi'nin batısında da bir sanayi alanı oluşmuştur. Sanayileşmenin hız kazanması gecekondulaşmayı da etkilemiştir. 1960–65 yılında Türkiye'deki iç göçün %22'si İstanbul'a yönelik gerçekleşirken, 1962'de 78.000 olan gecekondu sayısı, 10 yıl sonra 195.000'e çıkmıştır.⁸⁴ 1970' de, 1966 planı ile yeni önerilen sanayi alanları yeterli olmadığı ve gelişmelerin planlama sınırları dışındaki bölgelere kaydığı görülmüştür. Bu tarihte, küçük sanayi siteleri halinde bir araya gelmeye başlamıştır. 1970 yılından sonra Batı Yakası'nda Bakırköy, Sefaköy, Halkalı, Firuzköy, Avcılar, Eyüp, Rami, Alibeyköy, Gaziosmanpaşa, Küçükköy, Bomonti, Kağıthane, Doğu Yakası'nda Maltepe, Yakacık, Kartal, Tuzla, Çayırova, Gebze ile Ümraniye ve Şile dönemin başlıca sanayi bölgeleri olmuştur.⁸⁵

⁸³ İBB, “Dünden Bugüne Yarınların İstanbul'u”, 61–62

⁸⁴ Mehmet ÇAKILCIOĞLU, a.g.k.

⁸⁵ Mehmet ÇAKILCIOĞLU, a.g.k.

1980'lerde, nüfusu İstanbul metropoliten nüfusundan daha hızlı büyüme gösteren ilçelere bakıldığında, ya sanayi ya da sanayi dışı etkinliklerin yığılma gösterdiği ve bu yerleşimlerin, İstanbul Metropoliten Alanı'nın gelişme doğrultularında yer aldığı saptanmıştır. Eyüp'ün merkeze göre dış kesimleri, Ümraniye ve benzeri yerleşmeler, bu doğrultuda yer almaktadır. Bunların yanı sıra sanayi ve sanayi dışı sektörlerde yığılma gösteren Fatih, Eminönü ve Beyoğlu gibi geleneksel yerleşmelerin nüfus kaybına uğradığı görülmüştür. Sanayi dışı yığılma batıda Bakırköy'ün gelişme alanları Beşiktaş ve Şişli'de, doğuda Kadıköy ve Üsküdar gelişme alanlarında etkilerini göstermiştir. Bu dönemde İstanbul Metropoliten Alanı'nın biçimlenmesinde, önemli ulaşım aksları dışında, açılan Boğazköprüsü ve çevre yolları da etkili olmuştur.

1990'lı yıllara gelindiğinde, bu dönem içerisinde en önemli planlama çalışması 1995 İstanbul Metropoliten Alan Nazım Planı'dır. Söz konusu planın amacı; 2010 yılına kadar olan süreçte İstanbul'un; evrensel düzeyde taşıdığı tarihi, kültürel, doğal öz değerlerine sahip çıkılarak; tarihi kültürel kimliği ile özdeş, geçmişte olduğu gibi günümüzde de bir dünya kenti statüsü kazandırmak üzere; ülke ve bölge kalkınması ile uyumlu büyümesi ve gelişmesi sağlanırken; dünyadaki ekonomik gelişme sürecinde dünya metropoller kademelenmesi içinde yerini alarak; dünya ve bölge ülkelerinin (Ortadoğu, Balkanlar, Avrupa ve İslam Ülkeleri) ekonomik yapıları ile bütünleşen, bölgesel fırsatları iyi kullanan ve bu yapılanmada öncü rol üstlenen tarih, kültür, bilim, sanat, siyaset, ticaret, hizmet, ağırlıklı bir metropoliten kent olarak koruma ve gelişme dengesinin kurulmasıdır. 1995 İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Planı'nda sanayi alanları ile ilgili olarak sıhhileştirme işe, dönüşüm ve desantralizasyon hedefleri belirlenmiş ve bu doğrultuda kararlar üretilmiştir. Sıhhileştirilecek sanayi alanlarındaki sanayi kuruluşlarının, ileri teknoloji üreten sanayi birimlerinin yanı sıra üretim ve satış işlevlerinin birlikte yürütülebileceği hizmet birimlerine dönüşmeleri teşvik edecektir.

Son dönem önemli planlama çalışmalarından biri de, uygulanması durdurulmuş olan 1/100000 ölçekli Çevre Düzeni Planı çalışmasıdır. Plan; Türkiye'nin kalkınma politikası kapsamında sektörel gelişme hedeflerine uygun planlama ilkeleri çerçevesinde, koruma-kullanma dengesinin sağlanarak gelişme hedeflerinin

belirlenmesi ve ekolojik dengenin korunarak yaşanabilir bir çevre yaratılmasını amaçlamaktadır. Planda; sanayinin desantralizasyonu, doğal kaynakların korunması, mevcut yerleşik alanın sorunlarına yönelik çözümler, hizmetlerin sektörünün teşviki, merkez oluşumu üzerine vurgular yapılmaktadır. Bu bağlamda; 4 ana kademe belirlenmekte ve Şişli, Beşiktaş, Beyoğlu, Kadıköy MİA içinde birer alt merkez olarak belirlenmektedir. Bunun dışında Altunizade, Kartal, Pendik aksına vurgu yapılmakta, Altunizade-Kozyatağı eksenine Kadıköy'ü tamamlayıcı bir alt merkez olarak tanımlanmaktadır.⁸⁶

Bomonti Bölgesi'nin gelişimini içeren kent planlarının incelenmesi Bomonti'nin bugünkü yapısını incelemede faydası olacağı açıktır. Bomonti Bölgesi'nin bugünkü mevcut durumu sanayi bölgesi olarak doğuşunun ve sonrasında geçirdiği aşamalara kıyasla oldukça farklı bir seyir göstermektedir. Bomonti bugün merkezi iş alanı olarak anılmaya başlanmıştır. İleriki bölümde Bomonti'nin mevcut durumu ve merkezi iş alanı olarak gelişimi incelenecektir.

4-MEVCUT DURUM ANALİZİ

4.1.Bomonti'de Ekonomik Yapı

4.1.1.Turizm ve Kültür Sanat

Bomonti Eski Bira Fabrikası

İstanbul'un en eski semtlerinden birine adını veren Bomonti Bira Fabrikası, Türkiye'deki ilk bira üretim tesisi olarak biliniyor. 1890 yılında İstanbul Feriköy'de bir bira fabrikası kuran İsviçreli Bomonti kardeşler, 1902 yılında işletmelerini bir dönem İstanbul Tekel Bira Fabrikası denilen şimdiki yerine taşımışlardır.

1912'de Bomonti Nektar Şirketleri birleşerek Bomonti-Nektar Birleşik Bira Fabrikaları şirketini kurmuştur. Fabrika 1938'de Tekel'in yönetimine girmiştir. Tekel tarafından bira fabrikası olarak kullanılan bina, 1991'de boşaltılmış ve o tarihten bu yana kullanılmamaktadır. Bugün ise kongre merkezi ve otel olarak kullanımı için inşaata başlanmıştır. (Bkz:Fotoğraf 1&2)

---

⁸⁶ İBB, 1/100000 Ölçekli Çevre Düzeni Plan Çalışması – Ticaret Grubu Raporu

Fotoğraf 1: Silahşörler Caddesi
Eski Tekel Bira Fabrikası (Restore edilecek kısım)

Fotoğraf 2: Silahşörler Caddesi
Otel İnşaat Alanı(solda)

3 bin 500 kişilik bir kongre merkezinin yanı sıra bin yataklı bir otel sayesinde, Bomonti ile birlikte Şişli de yeni bir kültür merkezi ile beş yıldızlı bir otele sahip olmuş olacaktır. Bu sırada binanın korunması gereken kültür varlığı olarak tescillenmiş tarihi özellikleri de korunacaktır. Sadece kongre merkezinin 71 bin metrekare alan üzerinde kurulması söz konusudur. Burada yapılacak yatırımlar için biçilen değer 235 milyon Yeni Türk Lirası'dır.

Otel ve kongre merkezi hem bölge açısından hem de İstanbul'un dünya çapında bir tesise kavuşması açısından önem taşımaktadır. Bu tesislerin yaratacağı istihdam da diğer önemli konudur. Bu anlamda, bir zamanlar İstanbul'un en şık yerlerinden biri olan Bomonti'nin yerel ekonomisine yapacağı katkı bölge ekonomisinin canlanmasını sağlayacaktır.

Bölgenin, kültür ve sanat merkezi olacağına açıklanmasından bu yana, Bomonti'nin yine gözde bir semt olacağı düşünülmektedir. Bu gelişmeler, kira ve satılık mülk fiyatlarında hemen etkisini göstermiş bulunmaktadır. Bölgenin kiralara en az 750 ytl'den başladığını ifade edilirken, bu rakam 2 bin Yeni Türk Lirası'na kadar tırmanmaktadır. Satılıklarda ise 150 bin Yeni Türk Lirası'dan başlarken, onun üstünde ise yeni yapılan lüks evlerde rakam 300 bin dolarları aştığı telaffuz edilmektedir.

Prodüksiyon Şirketleri

Fotoğraf 3: Yeni Yol Sokak
(Anadolu Ateşi Prodüksiyon Şti)

Fotoğraf 4: Yeni Yol Sokak (Staras Prodüksiyon Şti)

Silahşörler Caddesi'ni kesen İplik ve Mensucat Fabrikası'nın ve İlaç Fabrikası'nın bulunduğu Yeni Yol Sokak'ta, bu iki fabrikamın yanında iki tane prodüksiyon şirketi açılmıştır. Bu gelişme bölge için oldukça farklı bir eğilimdir. Prodüksiyon şirketi hem ofis olarak hem de grupların çalışma alanları olarak kullanılmaktadır. (Bkz: Fotoğraf 3&4)

İplik Fabrikası ve İlaç Fabrikası yapıları oldukça eski görünümdeyken, prodüksiyon şirket binaları hem yenilenmiştir hem de bölgeye hareketlilik getirmiştir.

Üniversite kampüsü

Fotoğraf 5: Silahşörler Cad. MSGSÜ Kampus İnşaatı   Fotoğraf 6: MSGSÜ Kampus İnşaatı

Otel ve Kongre Merkezi inşaat alanının karşısında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nin halen devam eden inşaatı yörenin daha da canlanacağını bir başka göstergesidir. (Bkz:Fotoğraf 5&6) Üniversite kampüsünün Bomonti Bölgesi'ne ekonomik, kültürel, sosyal alanda büyük katkıları olacağı söylenebilir. Öncelikle dikkat çekilmesi gereken konu mekanın kullanımınıdır. Çöküntü bölgesi veya arka sokak olarak nitelenebilecek bir alan kampüs hayatı ile canlılık kazanacak ve nefes alan bir bölge haline gelecektir. Gündüz kullanımıyla sınırlı olsa da, bölge kalabalık canlı bir kamusal alan haline gelecektir.

Bir üniversitenin bölgede büyüyüp gelişme göstermesi o bölgeyi çekim merkezi haline getirmesi anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra öğrencilerin günlük tüketim harcamaları da bölge için ekonomik girdi sağlayacaktır.

4.1.2 Halk Pazarı

Ekolojik Tarım Pazarı

Fotoğraf 7: Ekolojik Tarım Pazarı

Fotoğraf 8: Ekolojik Tarım Pazarı

Bomonti Ekolojik Tarım Pazarı, fotoğrafta da görüleceği gibi üniversite kampusunün ön tarafında kalan sokakta otoparkın yanındadır. Pazarda ekolojik tarım ürünleri satılmaktadır. (Bkz:Fotoğraf 7&8)

Bölgeye kuran Ekolojik Tarım Pazarı hem Bomonti bölgesinde yaşayanların hem de çevrede yaşayan halkın ilgisini çekmektedir. Pazara gün içinde alışveriş yapmak için gelenlerin sayısı küçümsenmeyecek miktardadır. Pazar alışverişi Bomonti bölgesinde ekonomik canlılığı ayakta tutarken diğer yandan da sosyal olarak da hareketlilik sağlamaktadır. Ekolojik tarım ve organik ürünlerin yetiştirilip, tüketilmesi son dönem üzerinde oldukça fazla durulan bir konudur. Gerek yazılı gerekse görsel basında konu oldukça sık işlenmektedir. Bu da kamuoyunun konuya olan ilgisini canlı tutmaktadır. Bu sebeple diğer pazarlardan farklı olarak Bomonti Ekolojik Tarım Pazarı, daha çok orta ve üst gelir grubunu bölgeye çekmektedir.

4.1.3 Sanayi İşlevleri

Atölye ve Fabrikalar

Fotoğraf 9: Yeni Yol Sokak
İlaç Fabrikası (sağda)

Fotoğraf 10: Yeni Yol Sokak
İplik Fabrikası

İlaç Fabrikası ve İplik Fabrikası Silahşörler Caddesi'ni kesen Yeni Yol Sokak'ta bulunmaktadır. Yerin dar olması nedeniyle pek çok ilaç firması bölgeyi terk ederek daha geniş sanayi bölgelerine taşınmışlardır. Yeni Yol Sokak'taki Doğu İlaç Fabrikası 1990'larda depo olarak kullanılmaktaydı. (Bkz: Fotoğraf 9)

Bölgede bulunan başka bir ilaç firması da Kazım Orbay Caddesinde bulunan SSK İlaç Fabrikasıydı. SSK'ya ait ilaç fabrikasında İlaç ve Sıhhi Malzeme üretilen SSK İlaç Fabrikası 7 katlı olup büyük bir üretim yeri idi. Ancak SSK İlaç ve Tıbbi Malzeme Sanayi Kurumu, faaliyeti durdurulunca ihaleyle satılmasına karar verildi. SSK sağlık kurumları Sağlık Bakanlığı'na devredilmeden önce kurum eczanelerinde satılan ilaçların bir bölümü, İstanbul Şişli'deki ilaç fabrikasından sağlanıyordu. Ancak SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devriyle birlikte, kurumun sağlık hizmetleri satın alma yoluyla karşılanmaya başlandığı için, fabrikanın faaliyetleri durdurulmuştur. Burada çalışan personel ise SSK'nın başka birimlerine nakledilmiştir. İplik Fabrikası'nın ise üretimi durmuştur. Fabrika binası boş ve bakımsız bir görünümde dir. (Bkz: Fotoğraf 10) Ancak Prodüksiyon şirketi tarafından

kullanılan kısımlar bakımdan geçirilmiştir ve az da olsa sokağın hareketlenmesini sağlamıştır.

Fotoğraf 11: Güvenç Sokak-Atölye tipi sanayi

Fotoğraf 12: Güvenç Sokak-Atölye tipi sanayi

Güvenç Sokak'ta konfeksiyon, kumaş, giyim ve mayo firmalarının atölyeleri bulunmaktadır. Bu sokaktaki atölyeler daha küçük nitelikte olup, bulunduğu binalar yenilenmemiş, eski görüntüsünü devam ettirmişlerdir. Küçük de olsa giriş katlarında ürünlerini sergiledikleri ve satışa sundukları mağazaları bulunmaktadır. (Bkz: Fotoğraf 11&12)

Fotoğraf 13: Birahane Sokağı (Tekstil Fabrikaları)

Birahane Sokağında bulunan tekstil firmaları modern binalarıyla dikkat çekmektedirler. Genellikle 5–6 katlı olan bu firmalarda üst katlarda modelistlik ve tasarım atölyelerini bulundururken giriş katlarda da perakende satış mağazaları bulunmaktadır. Bu durum Bomonti'nin değişen bir yüzünün de göstergesidir. Önceden sadece üretim yapılan ve fabrikaların olduğu bölge günümüzde binalarının dış cephelerini ve içini yenileyerek kendi satış mağazalarını da kendi binalarının giriş katına açmışlardır. Bu eğilimin sebebi, satış yerinin fabrikaya mümkün olduğu kadar yakın olmasını tercih etmeleridir. Burada satılan mallar Out-Let olarak adlandırılan seri sonu veya küçük defolu ürünlerdir. (Bkz: Fotoğraf 13)

4.1.4 Finans ve Ticaret

Bomonti bölgesinin kabuk değiştirmesindeki en önemli etken; sanayinin mekanın dar olmasından dolayı başka sanayi alanlarına taşınması ve yerine daha küçük sanayi kuruluşlarının veya daha çok da iş merkezleri, ofisler ve iş hanlarının yerleşmesi olmuştur. Bu durumun en önemli sonuçlarından biri bölgenin bir çöküntü alanı olma

durumundan kurtulması olmuştur. Bu durum bölgedeki çalışan nüfusun niteliğini de değiştirmiştir. Bilgi toplumuna geçişin yaşandığı bir dönemde Şişli gibi ticaretin ve finansın kalbinin attığı bir merkezi iş alanı sahası dahilinde bulunan Bomonti bölgesinde bu değişim olumlu karşılanmaktadır.

Fotoğraf 14: Birahane Sokak-Çalışkan İş Merkezi

Yaklaşık iki yıl önce kurulan Çalışkan İş Merkezi önceden bir mayo firmasının üretim yaptığı mekandır. Bugün 5 katlı olarak faaliyet gösteren Çalışkan İş Merkezi, Bomonti'nin son dönem gösterdiği değişimin en güzel örneklerindedir. Mayo firmasına ait sanayi kuruluşu bölgeyi terk ederek başka bir sanayi alanına yerleşirken yerine yeni bir sanayi kuruluşu değil bir iş merkezi kurulmuştur. (Bkz: Fotoğraf 14)

Sanayi kuruluşlarının boşalttıkları alanlara yerleşen iş merkezleri yatayda değil düşeyde gelişme göstermiştir. Bomonti Bölgesi'nin yatayda gelişme gösterememesinin nedeni; topografik sınırlamaların yanı sıra, gecekonduların yayılmasından dolayı uygun arazinin kalmamasıdır. Bu sebeple gelişme

düşey yönde olmaktadır. 6–7 katlı iş hanları inşa edilmektedir.

Fotoğraf 15: Kazım Orbay Caddesi- İş Merkezi

Fotoğraf 16: Kazım Orbay Caddesi- İş Hanı

Birahane Sokağı'ndaki Çalışkan İş Merkezi ve Kazım Orbay Caddesi'ndeki İş Merkezleri geçmişi yaklaşık 2 yıla dayanan yeni iş merkezlerindedir. (Bkz:Fotoğraf 15) Kuruluşu yakın tarihli olan bu iş merkezlerinde daha önceden fabrikalar ve üretim atölyeleri bulunmaktaydı. Üretim atölyeleri bugün yerini 5–6 katlı iş merkezlerine ve iş hanlarına bırakmaktadır. (Bkz:Fotoğraf 16) Bu eğilim Bomonti'nin kimliğinin, kabuk değiştirerek sanayi bölgesi olmaktan çıkıp merkezi iş alanı(MİA) olduğunun göstergelerindedir.

Bugün Bomonti Bölgesi'ne baktığımızda hem sanayi kuruluşlarını, hem satışla üretimini aynı binada yapan firmaları hem de iş hanlarının bir arada bulunduğu bir mekan görürüz.

Fotoğraf 17: Silahşörler Caddesi-Erdemler İş Merkezi Fotoğraf 18: Silahşörler Caddesi- Türkmen Grup A.Ş.

Silahşörler Caddesinde, Erdemler İş Merkezi ile Türkmen Grup A.Ş. karşılıklı olarak bulunmaktadır. Türkmen Grup A.Ş.'nin hemen yanında ise Bomonti Plaza yer almaktadır. İki iş merkezi de 6–7 kat yüksekliktedir. Oldukça işlek olan Silahşörler Caddesi iki iş merkezi, inşaatı sürmekte olan Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi kampüsü, Anadolu Bank, Bomonti Plaza ve inşaatı başlamış olan Otel ve Kongre Merkezi ile Merkezi İş Alanı olarak gelişmektedir. Gelişme 6–7 ve daha fazla olarak düşey ekseninde kendini göstermektedir. (Bkz:Fotoğraf 17&18)

4.2. Bomonti’de Toplumsal Yapı

4.2.1-Nüfus

19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayarak Cumhuriyet döneminde hızla gelişimine devam eden Şişli; üst, orta ve alt gelir gruplarının yaşadığı bölgelere sahiptir. Bu çalışma dahilinde inceleme alanımız olan Cumhuriyet ve Merkez Mahalleleri de farklı gelir gruplarının yaşadığı mekanlara örnek teşkil etmektedir. Cumhuriyet Mahallesi’nin güney kesimi üst, orta sınıfın yaşadıkları bölgelerdir. Mahallenin batı kesiminde ise daha çok gecekondulu veya gecekonduların yıkılıp apartmanlaştığı bölgelerdir. Merkez Mahallesi ise, Şişli merkeze yakın olduğu için nüfus yoğunluğunun fazla olduğu bir mekandır. Merkez Mahallesi’nin güney kesimleri küçük sanayi alanları ve iş hanlarının bulunduğu düşük nüfus yoğunluğunun ve dolayısıyla düşük konut yoğunluğunun bulunduğu alanlardır.

Hem Cumhuriyet hem de Merkez Mahalleleri’nde son dönemlerde hızlı nüfus artışı gözlenmektedir. Her geçen gün iki mahalledeki nüfus da artmaya devam etmektedir.

(Bkz: Tablo 3,6)

Tablo 3.6: Bölgedeki mahallelerin 1990, 2000, 2002 nüfusları

MAHALLE	1990 NÜFUS SAYIMI	2000 NÜFUS SAYIMI	2002 NÜFUS SAYIMI (arazi tespit)
BOZKURT	11363	10570	24995
CUMHURİYET	11363	4761	10478
DUATEPE	8010	7512	10101
ERGENEKON	3428	2718	4717
ESKİŞEHİR	11155	11318	22824
FERİKÖY	11893	12912	29130
H.EDİP ADIVAR	11395	12011	15121
H.RIFAT PAŞA	2827	2587	3123
İNÖNÜ	5033	4400	10021
M.ŞEVKET PAŞA	8706	13224	11287
MERKEZ	15026	13162	30822
PAŞA	12320	12620	17145
YAYLA	5742	7748	9298
KAPTAN PAŞA	4415	4110	6235
TOPLAM	122676	119653	205297

Kaynak: Şişli Dolapdere Piyalepaşa Bulvarları ve Çevresi Uygulama İmar Plan Raporu (Ö:1/1000)

Her iki mahallede de nüfusun yaklaşık üçte birini gayri-Müslimler oluşturmaktadır. Bu da bölgenin farklı din ve mezheplerden olan toplulukların bir arada yaşadıklarının göstergelerindedir. Bu çeşitlilik gerek Osmanlı İmparatorluğu'ndaki kültürel çeşitlilik ile gerek de İstanbul'un kozmopolit kimliği ile örtüşür niteliktedir. Farklı kültürlerin ortak kamusal mekanları kullanmaları, kamusal hayata da canlılık veren bir ögedir.

Yukarıdaki tabloda örüldüğü gibi hem Cumhuriyet Mahallesi'nde hem de Merkez Mahallesi'nde 1990 yılından bu yana oldukça hızlı bir nüfus artışı görülmüştür. Bundaki en büyük etkenlerden biri sanayi kuruluşlarının bölgeyi terk etmesi ve gecekonduların çok katlı apartmanlara dönüşmesidir.

Tablo 3.7: Mahalle ölçeğinde bina bazında tesis sayısı

BİNALAR														
MAHALLE	MESKEN	İŞYERİ	ARSA	OTOPARK	KAMU	Y.ALAN	ÖTEL	FABRİKA	EĞİTİM	KÜLTÜR	SAĞLIK	SOSYAL	SPOR	DİNİ
1-19 MAYIS	457	108	44	9	3		2		6		15	1	1	2
2-AYAZAĞA	2172	268	543		16	2		45	12		2	5	5	6
3-BOZKURT	790	98	19	4	3				1					1
4-CUMHURİYET	351	207	41	6	7		2	4	11			2		1
5-DUATEPE	532	41	13	3	4				2		1	2		1
6-ERGENEKON	334	87	19	10	2		3		1		1	1		
7-ESENTEPE	492	250	76	17	13	1	3	3	7			2	1	1
8-ESKİŞEHİR	911	170	68	2	3	4					1		1	1
9-FERİKÖY	796	59	25	16	3	2			4			2	1	3
10-FÜLYA	724	104	49	1	6	7	2	1	5		2	5	1	2
11-GÜLBAHAR	880	85	296	4	3				4		3	2		1
12-H.E.ADIVAR	794	32	112	5	6		1		4					1
13-H.R.PAŞA	344	40	12	2	15				4			6	2	3
14-HALASKARGAZI	185	137	2	1			1		1			1		1
15-HARBIYE	160	59	13	6	8	8	5		7	4		1	3	
16-HUZUR	216	404	41		12			2	2			23	1	3
17-KAPTANPAŞA	59	24	40		1				1	1	2	1		
18-KUŞTEPE	1613	101	357		5	1			9		1		2	1
19-M.Ş.PAŞA	1023	95	114		2	1			2					3
20-MASLAK	130	235	70	3	9		1	17		1	69			2
21-MECİDİYEKÖY	923	166	170	10	4		1		3			2		5
22-MERKEZ	936	384	86	25	18	1	1	9	23		9	7	2	5
23-MEŞRUTİYET	525	401	39	13	5	1	2		3	1		4		2
24-PAŞA	1677	62	254	1	11				5		1	2		2
25-TEŞVİKİYE	751	70	53	4	2	1	2		10	12	1			2
26-YAYLA	834	20	183		2	1						2	1	1
27-İNÖNÜ	575	212	65	27			2		3		1			2
28-İZZETPAŞA	522	40	101	2	2	2			8		1	2		1
	19.706	3.959	2.905	171	165	32	27	65	155	6	53	143	21	53

Kaynak: Şişli Dolapdere Piyalepaşa Bulvarları ve Çevresi Uygulama İmar Plan Raporu (Ö:1/1000)

Mahalle ölçeğinde bina bazında tesis sayısı tablosundan da görülebileceği gibi hem Cumhuriyet hem de Merkez Mahalleleri'nde iş yeri sayısı oldukça fazladır.

Fabrikalar ise oldukça az sayıda kalmıştır. Bu rakamlar bölgedeki değişimin en somut göstergelerindendir. Sanayi kuruluşları yerini iş yerleri ve iş hanlarına bırakmıştır. Bölge, Merkezi İş Alanı olarak gelişme göstermektedir.

Tablo 3.8: Mahalle ölçeğinde kat bazında tesis sayısı

BAĞIMSIZ BÖLÜMLER																	
MAHALLE	MESKEN	İŞYERİ	AFSA	İNŞAAT	FABRİKA	OTEL	SİNEMA	HASTANE	BANKA	İDARE BİNASI	BENZİNLİK	Y.A. GARAJI	MÜS. GARAJ	Ç.KAT. GARAJ	YURT BİNASI	OKUL	TRAFİKO
1	5025	2850	37	8		2		17	8			22			2	3	2
2	9771	1243	534	148	42					4			1		9	7	13
3	5175	1245	22						3		1	6			4		3
4	2660	2016	41	2	3	14	1		13		1	6				7	4
5	3546	674	13					1				1				2	2
6	1540	1083	19	1		2	2	1	27			3				1	2
7	3624	3175	80	4	4	31	14		241			18	2	1		4	7
8	4944	927	72	2				1	2			2					2
9	5742	635	29						1			2				4	
10	8000	2292	54	5		2		4	60		1	8				4	
11	8324	2003	287	40			7	10	23			9		2		2	1
12	5483	1153	112	29		1					1	1				2	2
13	766	4978	12					1		1	1					3	1
14	810	1848	2			1			18							1	
15	1272	1213	22			35	6		47			10	1		1	5	
16	3221	1173	37	4					1			1	1			2	9
17	1120	379	39	1				41				1			1		
18	5635	1087	356	19				1							1	8	2
19	5773	1690	113	43				1				5				1	1
20	432	4202	67	3	2	1			140	2	2	5	1	1	2	7	6
21	7535	4285	166	9		6			44	6		6				3	1
22	6458	4660	87	4	5	1		10	48	3	1	15		3	7	22	6
23	3449	6186	40	2		32	7		18	1		8		17	9	1	2
24	5369	545	248	10												5	
25	5935	1835	55	2		7		8	1	1		12		1		9	
26	3202	376	181	1													
27	2165	1198	79			2		1	14		1	5	2			7	
28	2658	1096	103	8				1				3				7	1
	119.634	56.047	2.907	345	56	137	37	98	709	18	9	148	8	25	36	117	67

Kaynak: Şişli Dolapdere Piyalepaşa Bulvarları ve Çevresi Uygulama İmar Plan Raporu (Ö:1/1000)

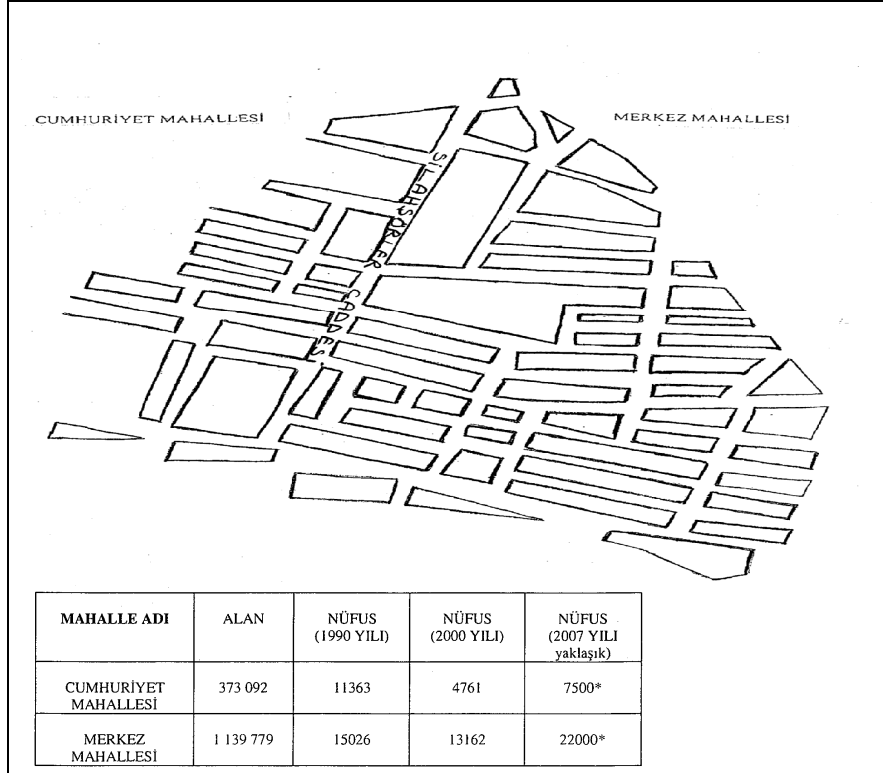
Daire katı olarak bulunanlar

Özellikle tekstil ve giyim eşyası sanayilerinde işçi talebini karşılayabilen ve bölgeyi Batıdan ve Güneyden çevreleyen gecekonduların çoğalması Bomonti'yi sanayi bölgesi olarak geliştirirken cazip hale getirmiştir. Erkekler sanayi kuruluşlarında işçi olarak çalışırken kadınların, Şişli ve Nişantaşı gibi üst gelir gruplarının oturduğu semtlerde ev işlerinde iş bulmaları bu cazibeyi arttırmıştır.⁸⁷ Bu anlamda gecekondu nüfusu nedeniyle Bomonti sanayi alanı işçi teminindeki kolaylık bakımından diğer sanayi bölgelerine nazaran üstünlüğünü sürdürmüştür. Bomonti Sanayi Bölgesi'nin giyim eşyası sanayisini kendisine çekmesindeki en önemli etken merkezi iş alanının Osmanbey ve Şişli'ye yayılmış olmasıdır. Bomonti'de bulunan giyim eşyası sanayisinin satış mağazaları büyük oranda Osmanbey ve Şişli'de bulunmaktadır.

⁸⁷ İstanbul Dolapdere ve Piyalepaşa Bulvarları ve Çevresi Nazım İmar Planı 1/5000 Planı Teknik Açıklama Raporu, 28

İlaç sanayi Bomonti'nin genellikle kuzeyine yayılmıştır. Ancak önceleri küçük üretim kapasitesi bulunan ilaç sanayi kapasitesi artınca Levent ve Topkapı Sanayi Bölgelerine taşınmıştır. İlaç sanayinden boşalan iş yerleri yeni iş kuran ve pazara yakın olmak isteyenlerce kullanılmıştır. Önceleri yatayda gelişen ve geniş alana yayılan Bomonti Sanayi tesisleri hem topografik sınırlamalar ve uygun arazinin tükenmesi hem de gecekonduların gelişme yönünü tıkamasından dolayı Bomonti'de

düşey gelişme zorunlu hale gelmiştir. Bu da 6-7 katlı binaların, iş hanlarının yapılmasına sebep olmuştur.⁸⁸

Harita 2: Cumhuriyet ve Merkez Mahalleleri

İş hanlarının ve iş merkezlerinin bölgede yaygınlaşması, bölge içinde çalışan nüfusun niteliğini de değiştirmiştir. Beyaz yakalı olarak adlandırabileceğimiz, kol gücünden ziyade beyin gücü ile çalışan kalifiye meslek grubu yaygınlaşmıştır. Bilgi toplumuna geçişin yaşandığı bir dönemde bu gelişme bölgenin günümüz koşullarını yakalaması

⁸⁸ İstanbul Dolapdere ve Piyalepaşa Bulvarları ve Çevresi Nazım İmar Planı 1/5000 Planı Teknik Açıklama Raporu, 28

açısından önemlidir. Bu durum bölgenin potansiyelini yükselten faktörler arasındadır. Bomonti Bölgesi'ni içine alan Cumhuriyet ve Merkez Mahallelerinin nüfusları da bölgedeki gelişmenin hızına paralel olarak her geçen gün artmaktadır.(Bkz: Harita 2)

4.2.2 Konut

Bomonti Bölgesini içine alan Cumhuriyet Mahallesi ve Merkez Mahallesi görülen konutlar hem oluşum aşamaları açısından hem de kira ve satış değerleri bakımından birbirinden farklılık göstermektedir. Ara sokakların küçük sanayinin ve iş hanlarının olduğu bölümlerinde konutlar az sayıdadır. Konut alanlarının yoğun olduğu alanlar ise; Kazım Orbay Caddesi, Feriköy Fırın Sokak, Lala Şahin Sokak ve Esen Sokak'tır.

Yaklaşık 1956 yılından itibaren Bomonti Bölgesi'ndeki gecekondulaşma hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Bu hızlı artışın en büyük sebebi bölgenin sanayi bölgesi olarak ilan edilmesi ve sanayi kuruluşlarının yaygınlaşmasıdır. Gecekondulara tapu verilmesi ve dönem dönem çıkan imar izinleri de artışı tetiklemiş ve gecekonduların yerini apartmanların aldığı gözlenmiştir.

Bomonti Bölgesi'nin bazı bölümleri dik yamaçlı olduğu için yerleşmeye uygun olmasa da, bölgede 1950'li yıllardan sonra artan sanayi faaliyetleri nedeniyle gecekonduların yerleşmesi için cazip hale gelmiştir. Bölgenin Sarı Çiçek Sokak ve Akar Sokak ile yaptığı sınırdan aşağı kesimindeki görüntü ise apartmanlaşmanın örneklerindedir. Bölgenin batısında kalan alan 1990'lı yılların başında gecekondular ve apartmanları bir arada barındırırken, günümüzde çoğunun apartmanlaştığını görürüz. Bomonti Bölgesi'nin batısının kuzey kesiminin, güneye göre daha geniş alanda yapılaşması olmuştur. Burada az katlı gecekonduların varlığı da daha yaygınken, çok katlı apartmanlar da mevcuttur. Gecekondular ve apartmanlar aynı bölgede varlığını sürdürmektedir. (Bkz: Fotoğraf 19&20)

Fotoğraf 19: Bomonti Bölgesi'nin güney kesiminde yer alan yerleşim alanı

Bomonti Bölgesi'nin batısının alt kesiminde yer alan arazi, Halide Edip Mahallesi ile olan sınırı da çizmektedir. Bu kesimde apartmanlarla, daha az katlı konutların ve gecekonduların bir arada olduğu gözlenmektedir.

Fotoğraf 20: Bomonti Bölgesi'nin batısının üst kesiminde yer alan yerleşim alanı

Fotoğraf 21: Kazım Orbay Caddesi Konut

Fotoğraf 22: Konut-İş Yeri Karşılıklı

İş hanlarının ve küçük sanayi kuruluşlarının bulunduğu Kazım Orbay Caddesi'nde 4-5 katlı apartmanlar mevcuttur. (Bkz:Fotoğraf 21) Ancak bu apartmanlar daha çok Kazım Orbay Caddesi'nin Silahşörler Caddesi'ne yakın olan kesimlerinde görülmektedir. Caddenin daha gerisinde karşılıklı iş hanları, küçük sanayi kuruluşları ve satış mağazaları bulunmaktadır. Apartmanların yer yer iş yerleri ile karşılıklı durumu da dikkat çeker. (Bkz:Fotoğraf 22)

Fotoğraf 23: Lala Şahin Sokak Konut-İş Yeri

Lala Şahin Sokak'ın Silahşörler Caddesi'ne bakan kısımlarında iş merkezleri yaygındır. Ara kesimlerde ise apartmanlar bulunmaktadır.(Bkz: Fotoğraf 23)

Fotoğraf 24: Feriköy Fırın Sokak-Lüks Apartman Fotoğraf 25: Feriköy Fırın Sokak-Apartmanlar&Royal

Feriköy Fırın Sokak'ın Silahşörler Caddesi'nin güneyinde kalan kesiminde yerleşmelerin yaygın olduğu gözlenmiştir. Buradaki apartmanlar daha iyi konumda olup Şişli merkezine daha yakındır. Dolayısıyla konutların kira ve satışlardaki fiyatları daha yüksektir. Apartmanlar modern görünümündedir. Sokaklar, Bomonti'nin iç kesimlerdekilere göre daha geniş ve bakımlıdır. (Bkz: Fotoğraf 24) Buradaki apartmanların giriş katlarında gıda marketleri ve diğer alışveriş marketleri bulunmaktadır. Soldaki fotoğrafta apartmanın ilerisinde öğrenci yurdu vardır. Sağdaki fotoğrafta ise apartmanın devamında iki özel lise bulunmaktadır. (Bkz: Fotoğraf 25) Bu anlamda sosyal yapı olarak, Bomonti'nin arka sokaklarında yer alan, küçük sanayi kuruluşları, iş merkezlerinin yaygın olarak bulunduğu sokaklara göre oldukça farklı bir nitelik sergilemektedir.

4.2.3 Dini Tesis ve Eğitim Birimleri

Bölgedeki kültürel çeşitliliğin en güzel göstergelerinden biri de dini tesisler ve eğitim kurumlarıdır. Bu çalışmanın dahilinde olan alanlarda da dini tesisler ve eğitim birimleri açısından çeşitlilik göze çarpmaktadır. Bu anlamda kamusal alanlar ön plana çıkar. Kamusal alanların önemi, farklı görünenin ve farklı düşünenin sesleri sosyal görüşleri tecrübeleri gözlenebildiği yer olmasından gelir.

Cumhuriyet Mahallesi'nde dini tesis olarak; 1 Musevi Sinagog'u ve Fransız Fakirhanesi bulunmaktadır. Merkez Mahallesi'nde ise; Şişli Merkez Cami, Bulgar Ortodoks Kilisesi ve Gürcü Katolik Kilisesi bulunmaktadır. Gürcü Katolik Kilisesi'nin vakıf örgütlenmesi şeklinde çalışmaktadır. Şişli Karagözyan Ermeni Yetimhanesinin de vakfı bulunmaktadır.

Fotoğraf 26: Ortakır Sokak-Fransız Fakirhanesi

Eğitim birimlerine bakıldığında ise bölgede kültürel çeşitliliğin kendini bu alanda da gösterdiğini görebiliriz. Cumhuriyet Mahallesi'nde bir ilkokul bulunurken bir Ermeni Katolik İlkokulu, bir de Rum İlköğretim okulu bulunmaktadır. Şişli Ortaokulu, biri Fransız olmak üzere iki tane de lise bulunmaktadır. Bölge için önemli olan bir diğer gelişme de şuan inşaat aşamasında olan Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversite kampüsüdür. Merkez Mahallesi'nde ise iki özel lise, bir de ilkokul yer almaktadır.

4.3. Ulaşım

Bölgeye ulaşım kuzeyden E-5 Karayolu ile kolayca sağlanmaktadır. Ulaşımındaki gelişme karayolundakine paralel olarak gelişmiştir. Şişli'nin ulaşım ağı İstanbul'un ulaşım ağı ile birlikte bütünsellik gösterir. 1973 yılında hizmete açılan Boğaziçi köprüsü ve çevre yolu ulaşımında en önemli gelişme olmuştur. Raylı sistem de kent içi insan ulaşımını rahatlatmış ve hızlandırmıştır.

Şişli'nin kent içi ulaşımının ana noktası olan Cumhuriyet-Halaskargazi Caddeleri'dir. Bu cadde Şişli'den sonra kuzeybatıya doğru bir kavis yaparak Şişli'nin diğer bir ana

yolu ile kavşak oluşturur. Şişli-Feriköy-Dereboyu Caddesi Bağlantı yolları ve Ortak Altyapı İnşaatı'nın yapım çalışmalarını bitirmiştir.

Dereboyu Caddesi'nin Kasımpaşa yoluna ve Şişli yoluna bağlantısı yapılmıştır. Bu çalışmalar kapsamında, Baruthane Deresi'nin eksik kalan açık ve kapalı kesit bölümü tamamlanmıştır. Kasımpaşa bağlantısı ile Perpa bağlantısı arası yol imalatları ve asfalt imalatları tamamlanarak trafiğe açılmıştır. Cevahir Otel önü kavşak çalışması da tamamlanmaktadır.

Fotoğraf 27: Şişli-Feriköy-Dereboyu Caddesi Bağlantı yolları ve ortak altyapı inşaat süreci

Kasımpaşa'dan Şişli, Feriköy, Okmeydanı ve Bomonti'ye alternatif bir ulaşım güzergahı sağlanmış, Perpa Köprüsü çıkışı ve Perpa-Şişli-Feriköy bağlantısı yolu da genişletilerek buradaki trafik sıkışıklığı giderilmiştir.

5- ARAZİ KULLANIMI DEĞİŞİMİNİN BOMONTİ'YE ETKİLERİ

Mekansal ve Toplumsal Değişme

Bu çalışma dahilinde Bomonti Bölgesi'nin incelemesi yapılmıştır. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki bugün Bomonti hızlı bir kabuk değiştirme sürecini yaşamaktadır. Bu değişim kendini; kentsel ve toplumsal normlarda birbiri ardı sıra veya kimi zaman eş zamanlı olarak göstermektedir. Kent içi sanayi bölgesi olarak bilinen Bomonti, bugün bu kimliğinden hızla sıyrılmaktadır. Kültür ve ticaret merkezi normlarını ve bunların eklentilerini bünyesinde barındırmaya hazırlanmaktadır.

Kentlerin kavramsal olarak değişimi tarihsel süreç içinde farklılaşmaktadır. İlk ortaya çıkışından buyana kentlerin evrimi akıl almaz boyutlara ulaşmaktadır. Pek çok farklı unsurlarıyla ön plana çıkmaya başlayan kentler farklı ekonomik, sosyal, kültürel özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Bunun uzantısı olarak kentler ön plana çıkan özelliği sayesinde Sanayi Kenti, Liman Kenti, Kültür Kenti gibi sıfatlarla anılmaktadır. Bu gibi durumlarda kentin fiziksel konumunun, jeopolitik konumunun veya farklı stratejik durumlarının ön plana çıktığı görülmektedir..

1950'lilerin pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye için de dönüm noktası olduğu bilinmektedir. Bu dönemde emtia ve sermaye dünya coğrafyası üzerinde rahatça dolaşmakta ve çevre ülkelere daha derin nüfus edebileceği elverişli koşullar oluşmaktaydı. Bu dönemde sanayileşme, göç ve konut sorunları başat sorunlar olarak görünmekteydi. 1950 sonrasında mal ve insan akımlarında karayolları taşımacılığı sürekli olarak payını yükseltmekteydi. 1950'li yıllardan sonra da, talebin artışına paralel olarak, karayolu kalitesinin aşama aşama iyileştirilmesi ve zaman içinde yol ağının iç bağlantı sayılarının yükseltilmesi yaklaşımı gözlenmekteydi. Bu yolla demir yolları sisteminin pazara açamadığı en küçük köyler bile ülke pazarıyla dünya pazarıyla bütünleştiği bilinmektedir.⁸⁹

Değişen dünya düzeninin paralelinde, kentlerin farklı sıfatlarla anılmasından da öte kent içindeki bölgeler de farklı işlevleriyle ön plana çıkmaktadır. Bomonti Bölgesi de

---

⁸⁹ İlhan TEKELİ, *Cumhuriyet'in Çağdaşlaşma Projesinin Mekansal Boyutu Üzerine Bir Değerlendirme*, 43

ilk gelişmeye başladığı günden itibaren belli faaliyetler etrafında şekillenmektedir. 19. yüzyıl ortalarında Şişli'nin gelişmeye başlamasıyla Bomonti Bölgesi'nin şehir içi sanayi bölgesi olarak şekillendiği bilinmektedir. Önce bina içi katlarda başlayan sanayi faaliyetlerinin giderek yoğunluğunu arttırdığı gözlenmekteydi. Ancak yine de fabrika ölçeğinde olan sanayi faaliyetlerinin bina içi katlarda olan sanayi faaliyetlerine göre oranının çok daha fazla olduğu bilinmektedir. Bu durum o yıllarda, Bomonti Bölgesi'nde küçük sanayinin yaygınlığını göstermekteydi.

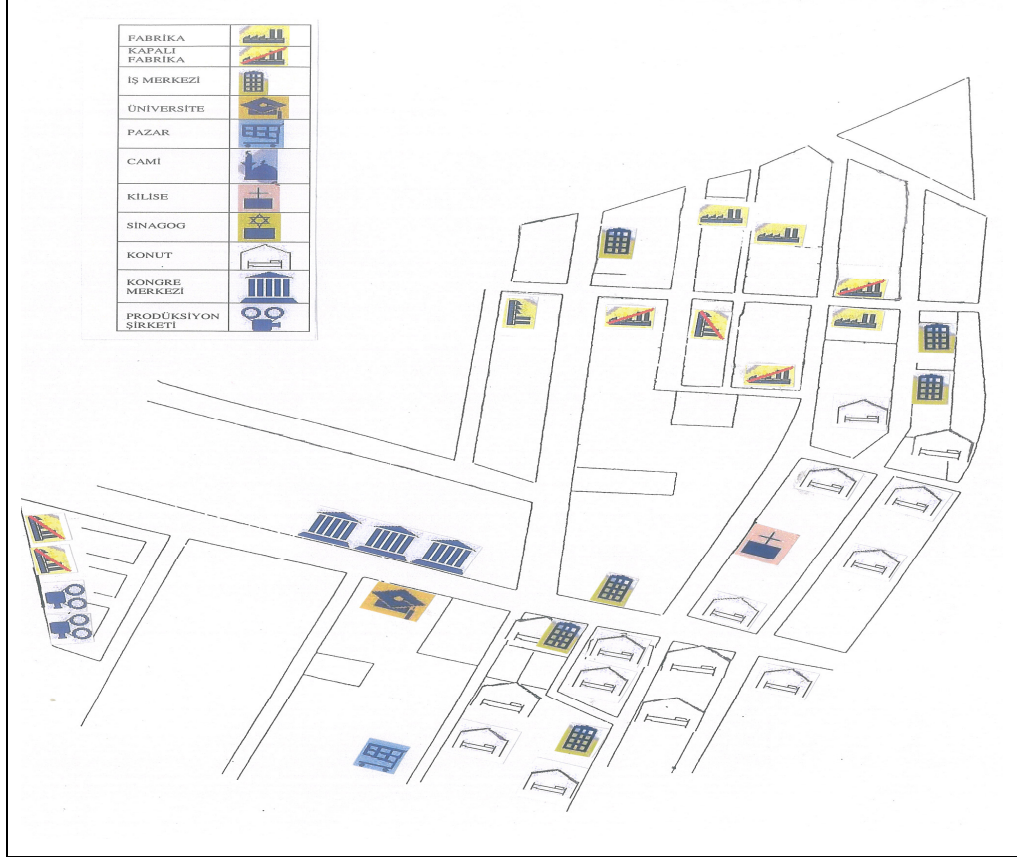
Sanayi öncesi kentlerde, katı tabakalaşmanın, aile kurumunun, ekonomik yapının, din ve eğitim örgütlenmelerinin kentin sosyal yapısını tanımlayan ve güçlü sosyal kontrolün varlığını oluşturan unsurlar olduğundan bahsetmiştik. Ancak Bomonti Bölgesi'nin gelişmesine bakıldığında bölgeyi; kentsel ve toplumsal yapı açısından, sanayi öncesi ve sonrası olmak üzere ikiye ayırmak olası görünmemektedir. Çünkü Bomonti Bölgesi direkt olarak sanayi bölgesi olarak gelişmeye başlamıştır. 1892'de Bomonti Bira Fabrikası'nın kurulması ve sonrasında diğer başka fabrikaların da bölgede faaliyete geçmesi bölgeyi geliştirmeye başlamıştır. Ancak, ülkedeki ekonomik ve toplumsal gelişmeye bağlı olarak, bölgedeki sanayileşme 1955'e kadar ağır cereyan etmiştir. 1955'ten sonra ise özellikle İstanbul'un toplumsal ve ekonomik gelişmelerine paralel olarak Bomonti Sanayi Bölgesi de hız kazanarak gelişmiştir.

Bomonti Bölgesi'nin kimlik değiştirmesi bölgenin anılma şeklini de değiştirmiştir. Yakın zamana kadar sanayi bölgesi olarak adlandırılan Bomonti bugün devam etmekte olan değişimiyle beraber artık merkezi iş alanı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bölgeye yapılan yatırımların ve bölgedeki hakim iş kolunun değişmesi bu durumun farklılaşmasındaki en büyük etkidir.

Sanayi kuruluşları bölgeyi terk etmiş, önemli fabrikaların pek çoğu kapanmıştır. Boşalan veya terk edilen alanlar ise devlet veya özel sektör yatırımlarla değerlendirilmektedir. Dolayısıyla Bomonti Bölgesinin her açıdan potansiyelleri değişmektedir. Bugün Bomonti Bölgesi'ne baktığımızda, bölgeyi tarihsel olarak niteleyecek olursak sanayi bölgesi ve merkezi iş alanı olarak ikiye ayrabiliriz. Sanayinin bölgeye yerleşmesiyle Bomonti aşama aşama gelişmiştir. Merkezi iş alanı olarak gelişmesi ise oldukça hızlı olmuştur. Bunda bölgeye yapılan yatırımların yoğunluğunun büyük etkisi bulunmaktadır. Merkezi iş hanlarının bölgede bir biri

ardına açılmasının ardından, bugün eş zamanlı olarak ilerleyen üniversite kampüs inşaatı ve otel-kongre merkezi inşaatı Bomonti'nin çok hızlı kabuk değiştireceğinin göstergesidir. (Bkz: Harita 3)

Harita 3: Bomonti Yerleşme Haritası

Bomonti'nin 1950'lerde hızlanan sanayileşmesini İstanbul paralelinde düşünecek olursak o dönemde sanayi ve beraberinde gecekondular bölgesi olarak gelişmesi hiç şaşırtıcı olmamıştır. Benzer çerçeveden Bomonti'ye bakacak olursak 1950'lerden sonra hızlanan göçle gelenler Bomonti'de sanayi için işçi olurken, fabrikaların etrafı da gecekondular için mekan olmuştur.

1980'lere gelindiğinde bir yandan popülist modernite projesinin ortaya çıkardığı kentleşme süreci sınırlarına ulaşmış ve tıkanmıştır, öte yandan dünyada modernist düşünce eleştirilmeye başlanmış, postmodernist düşünce gelişmeye başlamıştır. Türkiye'nin 1980 yılında ekonomik ve siyasal alanda yaşamaya başladığı dönüşüm, imar kuralları alanına modernitenin aşınması şeklinde yansımıştır. Özellikle kent planlamasında merkezin vesayeti önemli ölçüde kalkmış, dış finansmanın ve

dolayısıyla yabancı teknik adamların rolü çoğalmış, modernitenin bütüncül planlama yaklaşımları karşısında parçacı yaklaşımlar önem kazanmaya başlamıştır.⁹⁰

Nüfusu İstanbul metropoliten nüfusundan daha hızlı büyüme gösteren ilçelere bakıldığında, ya sanayi ya da sanayi dışı etkinliklerin yığılma gösterdiği ve bu yerleşimlerin, İstanbul Metropoliten Alanı'nın gelişme doğrultularında yer aldığı saptanmaktadır. Eyüp'ün merkeze göre dış kesimleri, Ümraniye ve benzeri yerleşmeler, bu doğrultuda yer almaktadır. Bunların yanı sıra sanayi ve sanayi dışı sektörlerde yığılma gösteren Fatih, Eminönü ve Beyoğlu gibi geleneksel yerleşmelerin nüfus kaybına uğradığı görülmektedir. Sanayi dışı yığılma batıda Bakırköy ve gelişme alanları Beşiktaş, Şişli, doğuda Kadıköy, Üsküdar ve gelişme alanlarında etkilerini göstermektedir. Şişli ilçesi sınırları içerisinde kalan Bomonti'de de nüfus artarken, Şişli'nin sanayi dışı bölgelerinde de nüfus artmaya devam etmiştir.

Bomonti'de değişim süreci sanayinin bölgeden çıkarılması ile başlamıştır. Bölgenin kendine özgü kent içinde kalan, çoğunluğu apartman katlarında üretim yapan sanayi kuruluşları büyük oranda bölgeyi terk etmiştir. Diğer geniş çaplı sanayi kuruluşları da bölgeden taşınmıştır. Sanayinin taşınmasından sonraki aşama, bölgeye yeni bir kimlik kazandıracak olan kurumların bölgeye yerleşmesi olmuştur. Bu aşama oldukça hızlı gelişmiştir ve değişimin tamamlanması sonrasında bölgenin ekonomik, kültürel ve sosyal olarak kazanımları artmıştır. Bugün Bomonti artık bir sanayi bölgesi olarak değil merkezi iş alanı olarak anılmaya başlanmıştır.

Sanayi kuruluşlarının bölgeyi terk etmesi ve bölgenin merkezi iş alanı ve kültür merkezi olarak genişlemesi pek çok yan sektörü ve iş kolunu da beraberinde getirecektir. Bu durum bölgenin gelişmesine katkı sağlayacağı gibi iş gücünün de bölgeye akmasına neden olacaktır. Yeni kurumlar, iş merkezleri, kongre ve kültür merkezi, üniversite kampüsü; bölgedeki iş profilini, bölgede çalışan ve bölgeyi ziyaret edenlerin profilini değiştirecektir. İş, çalışan, ziyaretçi ve öğrenci sirkülasyonu olacaktır. Bu durum Bomonti Bölgesi'nin kentsel ve toplumsal kimliğinde gelişmeyi sağladığı gibi bölgenin çöküntü bölgesi olarak kalan kısımlarının da verimli şekilde kullanılıp canlanmasını sağlayacaktır. Bu canlanma

---

⁹⁰ İlhan Tekeli, **Cumhuriyet'in Çağdaşlaşma Projesinin Mekansal Boyutu Üzerine Bir Değerlendirme**, 48

kurumlar faaliyete geçmeden bile bölgeye yansımıştır. Ağırlıklı olarak değişmesi ise tam anlamıyla faaliyete geçmesiyle kendini gösterecektir.

Sanayi faaliyetlerinin Bomonti'ye yerleşmesi ve yakın geçmişte sanayinin bölgeyi terk edip, Bomonti'nin merkezi iş alanı olarak gelişmesi toplumsal yaşamda da değişmelerin yaşanmasına sebep olmuştur. Sanayi faaliyetlerinin Bomonti Bölgesi'nde artması sosyal hayatı birebir etkilemiştir. Kentte sosyal kontrolü oluşturan pek çok mekanizma vardır. Bunlar arasında en önemlileri din, aile kurumu ve lonca örgütlenmeleridir. Özellikle dinin ve dinsel yaşam kalıplarının sosyal yaşantıyı etkisi altına alması sosyal ilişkileri de etkiler. Akrabalık ilişkileri ve meslek grupları da sosyal ilişkileri belirleyen önemli unsurlardır. Bomonti'de sanayi etrafında oluşan yaşam alanları daha çok hemşerilik ilişkilerinin görüldüğü bir toplumsal hayatı doğurmuştur. Dolayısıyla din ve aile Bomonti için sanayinin gelişim döneminde sosyal kontrolü sağlayan en önemli unsurlar olmuştur. Kuşkusuz fabrikada çalışan işçilerden farklı dinlerden toplulukların bir arada yaşadığı alanlarda durum biraz daha değişik olmuştur. Ancak burada Bomonti'de farklı dinlere mensup kişilerin bir arada yaşayabilmeleri, sanayi toplumunun genel yapısında olduğu gibi, uzlaşma kültürünün oluşması ile çeşitli düşünce ve inançlara sahip bireylerin, içinde kendi haklarını bulabildikleri ve bu nedenle daha büyük güven duydukları sistemin benzerinin Bomonti Sanayi Bölgesi'nde de görülmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla sanayileşme sürecinin ideolojik yapısının yerleşmesi sanayi toplumunun kurumsallaşmasını da beraberinde getirdiği söylenebilmektedir.

Bir kentin yaşamına, inanç kültürünün yön verdiği tarihsel süreç içinde farklı coğrafyalarda tanık olunan bir durumdur. İstanbul'da da Pagan-Bizans-Osmanlı geçişlerinde tapınağın üzerine kilise, kilisenin üzerine cami ve yanına külliye, mezarın yanına yatır yapılması, inanç simgelerini ve onların etrafında örgütlenmeyi göstermektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, İstanbul'un fethiyle Türk-İslam inancının şehrin şekillenmesinde oldukça etkili olduğu bilinmektedir. Yapılan kervansaraylar, çeşmeler, inşa edilen camilerle İstanbul İslam Kenti kimliğine bürünmüştür. Ön plana çıkan yapılar değişmiştir. Eskinin yapıtların yıkılıp yerine Osmanlı ve İslam düşüncesinin uzantısı eserler inşa edilmiştir veya eklemeler yapılarak eski yapıların silueti değiştirilmiştir. Mesela Tarihi Yarımada'da, eski kiliselerin camiye çevrilmesi çok bilindik bir olaydır. Ancak Bomonti ve Şişli

Bölgesi'nde biraz daha farklı bir seyir işlemiştir. Bugün Şişli'de bir cami, bir Musevi Sinagog'u ve Fransız Fakirhanesi, bir Bulgar Ortodoks Kilisesi ve Gürcü Katolik Kilisesi bulunmaktadır.

İbadet yerlerinin az olması ama farklılıklar göstermesinde, Şişli Bölgesi'nin geç gelişmesinin etkisinin olduğu gibi bölgede yaşayan nüfusun Müslüman ve Gayri-Müslim'lerden oluşmasının da etkisi vardır. Bölge gelişmeye başlarken ortaya çıkan unsurlar, bölgenin gelişmesini etkileyen etmenler dini çerçevede olmamıştır. Bölgenin gelişimi ekonomik ve sanayi ağırlıklı olduğu için Şişli'nin ve Bomonti'nin gelişimi de bu etmenler etrafında şekillenmiştir. Bu sebeple bölgenin tarihsel veya dinsel değil ekonomik, sanayi ve ticaret faaliyetleri etrafında geliştiği rahatça söylenebilir. Bu durum bölgenin etrafındaki gelişmeyi de etkilemiştir. Gecekondu yığınyla başlayan hızlı kentleşme süreci, bağlantı yollarının hızla gelişmesi, yatırımcıların sanayi faaliyetlerini kurmak için bölgeyi seçmeleri gibi oluşumların hepsi birbirini izlemiştir.

Şişli Bölgesi'nde cemaat oluşumuna pek rastlanmamaktadır. Ancak inanç kökenli çeşitli vakıflar faaliyet göstermektedir. Ama bölgenin dinsel kimliği öne çıkaran ya da inanç etrafında örgütlenen bir yapısı mevcut değildir. Mesela Eyüp tarihsel birikimiyle bugün kutsal bir yer, bir sığınak, mezarlıkları, ibadet mahalleleri, kılıç kuşanma törenleri ve kurban kesim yerleriyle inancın ve inanç örgütlenmesinin mekanı olarak anılmaktadır. Pagan-Bizans-Osmanlı geçişlerinde tapınağın üzerine kilise, kilisenin üzerine cami ve yanına külliye, mezarın yanına yatır yapılması, inanç simgelerini ve onların etrafında örgütlenmeyi göstermektedir. Eyüp, Pagan-Hıristiyan-Müslüman ve Bizans-Arap-Osmanlı örtüşmelerinin tanığıdır. Bunun dışında tarihi eski dönemlere dayanan Fatih'e bakacak olursak; Fatih de inanç etrafında örgütlenmiştir. Ancak daha farklı bir seyir izlemiştir. Fatih Türk döneminin en ünlü ve simgesel nitelikli yerleşim alanlarından biridir. Her zaman büyük imparator ve sultanların anılarıyla bütünleşmiştir. Bugünkü Fatih'in toplumsal örgütlenmesi de özellikle tarihsel süreç içinde yaşadıkları dönemde itibar gören kişilerin adlarına yaptırdıkları cami, kurdukları vakıflar ve cemaatler vesilesiyle olmuştur. Eyüp ve Fatih örneklerine kısaca baktıktan sonra Bomonti Bölgesine ve Şişli'ye geri dönecek olursak ne Bomonti'de ne de Şişli'de inanç etrafında gelişen bir kentsel veya toplumsal örgütlenme yoktur.

Bomonti’de yerleşilmeye başlanması İstanbul’un diğer pek çok ilçesiyle karşılaştırıldığında oldukça geç gerçekleşmiştir. Ancak gelişimi çok hızlı olmuştur bugün ticaret ve finansa yön veren ilçe, Bomonti Bölgesi’ndeki gelişmelerle merkezi iş alanı olarak ilerlemesini daha da hızlandırmaktadır. Bomonti’nin de kimlik değişimine kuşkusuz en çok etkisi olan faaliyetler arasında; üniversite kampüsü inşaatı ve Bomonti Eski Bira Fabrikası yerine yapılmaya başlanan otel ve kongre merkezi inşaatı yer almaktadır. Bu iki gelişme, eski sanayi bölgesi ve yakın zamana kadar çöküntü bölgesi olarak anılan Bomonti’nin arazi kullanımındaki değişimle gündeme gelmektedir.

Üniversite kampüsünün, bölgeye ekonomik ve kültürel olarak ciddi katkılarının olacağı beklenmektedir. Farklı mesleklerde yetişen öğrenci çeşitliliğinin yanı sıra nüfus olarak da kalabalık bir kitlenin gün içinde bölgeye akacağı öngörülmektedir. Farklı meslek gruplarında öğrencilerin bir aradalığı onların taleplerinde de çeşitliliği getirecektir. Gerek kalacak yer ihtiyaçlarının sağlanması, gerek farklı yiyecek içecek ihtiyaçlarının sağlanması, gerekse de ders araç gereçlerinin sağlanması birbirinden farklı iş kolalarının bölge çevresinde yerini almasına neden olacaktır.

Otel ve Kongre merkezinin inşaatı ise bölgenin kaderini değiştirecek diğer bir yatırımdır. Dünyada Türkiye’de ve özellikle İstanbul’da kongre turizminden elde edilen gelir yaz ve kış turizmlerine göre daha fazladır. Kongre turizmi ziyaretçi başına tatil turizmine oranla 3–4 kat fazla gelir getirmektedir. Kongre Turizminin henüz başında olan Türkiye’nin Kongre Turizmi potansiyeli göz önüne alındığında bilinçli politikalarla pazar payını artıracığı düşünülmektedir.

Türkiye’de 2005 verilerine göre 50 kadar uluslar arası kongre gerçekleşmiş ve yaklaşık 39.000 kişi kongrelere katılmıştır. Bu durumda kongre başına Türkiye’de yaklaşık 800 kişi düşmektedir. Bu uluslar arası kongrelerin %80’ine yakını İstanbul’da yapılmıştır. 2005’de ülkemize gelen 20.500.000 turistin %2 si yani 40.000 kişi kongre amaçlı gelmektedir. Türkiye’de yılda 650 ulusal ve 50 uluslar arası olarak toplam 700 civarında kongre düzenlenmektedir. Avrupa Topluluğu ile Türkiye arasında yapılmakta olan müzakereler ve uyum sürecinde sanatsal-kültürel-bilimsel-teknolojik ve diğer alanlarda gelecek birkaç yıl içinde pek çok kongre ve

toplantı yapılması gerekmektedir. Türkiye’de yoğun bir kongre turizm tanıtımı ile 1–2 yılda kongre geliri 300 milyon dolardan 1 milyar dolara çıkacağı tahmini olarak hedeflenmektedir.⁹¹

Kongre turizminde dünyanın çeşitli yerlerinden gelen meslek grupları kendi meslektaşları ile fikir alışverişinde bulunabilmektedirler. Böylelikle farklı ülkelerden kendi alanlarındaki gelişmeleri de takip edebilme olanağına sahip olmaktadır. Dünyada pek çok bilim alanında hızlı bir değişim süreci yaşanmaktadır. Bunların önde gelenleri; Tıp-Teknoloji-Sosyal konularda yaşanan gelişmeler sayılabilmektedir. Günümüzde, bu gelişmeleri süreli yayınlardan ve kitaplardan takip etmenin yanı sıra canlı bir platformda aktif olarak tartışmak daha çok tercih edilen bir yöntem olarak görülmektedir.

Genellikle bir yıl Avrupa’da, bir yıl Asya’da, öbür bir yıl başka bir kıtada-ülkede yapılan kongrelerde ülkeden ziyade şehir ön plana çıkmaktadır. Kongre için seçilen yerin kültürel bir platform olmasına özen gösterilmektedir. Uluslar arası bu kongrelere Afrika’dan, Avustralya’dan ülkemizde elçiliği bulunmayan birçok yerden gelenler de bulunmaktadır. Ülkemizde Kongre Turizminin son yıllarda yoğunlaşması ile birlikte bu organizasyonlarda birikim elde edilmekte, organizasyon ve danışma şirketlerinin sayısında gün geçtikçe artış görülmektedir. Bu konuda Avrupa Kongre ve Turizm Büroları yetkilileri, ünlü turizm gazetecileri, kongre organizatörleri bölgenin tanıtımında çok faydalı olmaktadır. Türkiye’de de kongre turizminin görüldüğü en büyük illerden biri İstanbul’dur. İstanbul’a kongreye katılmak için gelenlerin sayısı her yıl artmaktadır.(Bkz: Tablo 3.9)

Tablo 3.9: İstanbul’a kongre turizmi ile gelen turist sayısı

İstanbul’a Gelen Turist Sayısı		
Aylar	2005	2006
Ocak	218.880	265.044
Şubat	226.997	265.541
Mart	347.832	355.251
Nisan	388.202	445.228
Mayıs	503.746	471.753
Haziran	459.185	510.983
Temmuz	538.644	630.786
Ağustos	492.632	588.566
Eylül	468.996	519.979
TOPLAM	3.645.114	4.053.131

Kaynak: Sabah Gazetesi 12/11/2006

⁹¹ 12/11/2006 tarihli Sabah Gazetesi

Bu duruma İstanbul'un önemli bir kültür-sanat merkezi olmasının yanı sıra gelen ziyaretçilere uygun konferans alanlarının bulunması, konaklama, alış veriş mekanlarının bulunması ve gezebilecek tarihi ve kültürel mirasının olması da etki etmektedir. Belli kongrelerin belli merkezlerde yapılmasının bir başka ve en önemli sebeplerinden biri de tebliğlerin ağırlıklı olarak kongrenin yapıldığı ülkeden çıkacak olmasıdır.

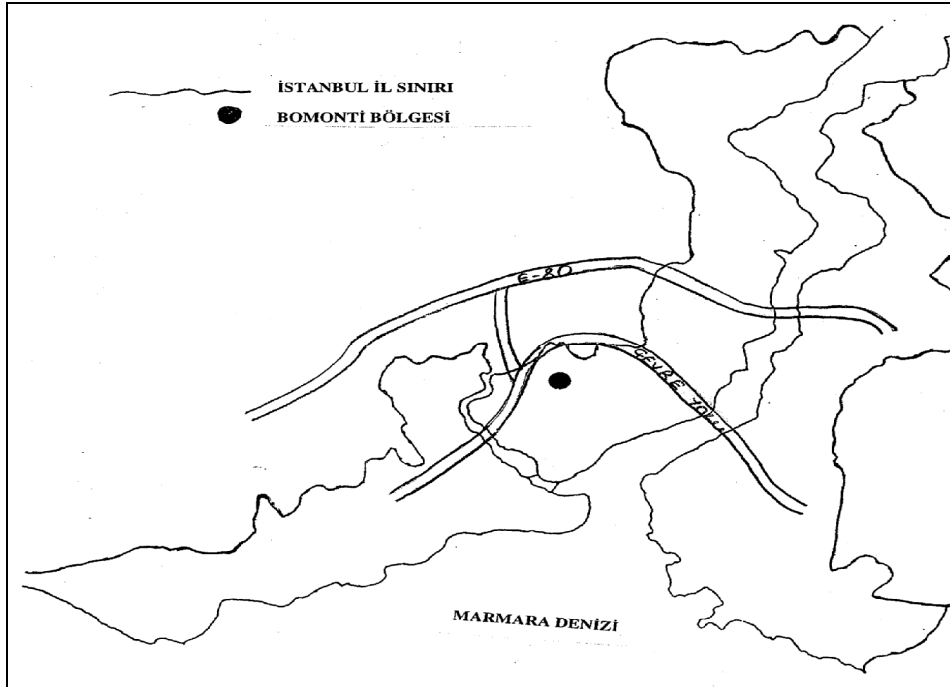
Kongre turizmi açısından bakıldığında Bomonti'de inşaatı devam eden Otel ve Kongre Merkezinin inşaatının gerek bölge için gerek de Türkiye için önemi daha iyi anlaşılabilir. Bu tesisin en büyük avantajlarından biri, konferans salonlarının kapasitesinin yüksek olması diğeri ise kalacak yer imkanının yanı sıra her türlü otelcilik hizmetinin de tek bir tesis alanı içinde verilecek olmasıdır. Bomonti'deki Kongre Merkezi'nin alt katına alış veriş dükkanlarının yapılmasının planlanması da işin ticari yönünün göstermektedir.

Böylesine büyük bir kongre merkezinin yapımı için Bomonti'nin mekan olarak seçilmesi, bölgedeki arazi kullanımının değişecek olması Bomonti için yapısal bir değişim sürecinin başlaması anlamına gelmektedir. Bomonti Bölgesi'nin ve Şişli'nin kendi bünyesinde barındırdığı yüksek potansiyeller bu yatırımlar için neden bu bölgenin seçildiğini açıklar niteliktedir. Sektör haline gelen Kongre turizmi için İstanbul halihazırda hizmet vermektedir. Bu hizmet Bomonti'deki Kongre Merkezi ile daha da büyüyecektir. Bu anlamda Bomonti Kongre Merkezi'nin öncelikle Bomonti'ye sonrasında İstanbul'a ve Türkiye'ye katkılarının olması beklenmektedir. Lütfi Kırdar örneğine bakıldığında; 1996 yılında Lütfi Kırdar Kongre ve Sergi Sarayı'na yapılan 44 milyon dolarlık yatırımla 10 yılda 500-600 milyon dolar getiri sağlandığına dikkat çekilmektedir. Yapılacak 1 milyar dolar yatırım ile her yıl 3 milyar dolar getirisi olan kongreler, sergiler, etkinlikler yapılabilir.

İşlevini yitirmiş ve harabe haline gelmeye terk edilmiş eski Bira Fabrikası kendi içinde ekonomik, sosyal, kültürel getirisi yüksek bir yatırım olmanın yanı sıra yakın çevresi için de özellikle ekonomik alanda yeni potansiyellerin doğmasını sağlayacaktır. Açılacak olan yeni iş alanları bu anlamda büyük katkı sağlayacaktır. Bunlardan ilk akla geleni taksi durağı, lüks restoranlar, kafeler, alışveriş merkezleri olacaktır. Böylece daha fazla sayıda insanı bölgeye çekmek mümkün olacaktır.

Kongre turizminde Bomonti'de inşaat yapımı devam eden Kongre Merkezi'nin çekim merkezi haline gelmesi ve tercih edilmesini sağlayacak unsurlar arasında ulaşım imkanlarının kolaylaştırılmasının olacağı da söylenebilir. Çünkü ulaşım imkanları; kongre organizatörlerinin merkez seçerken dikkate aldıkları önemli bir konudur. Bu sebeple Bomonti Bölgesi'nde ulaşım olanaklarının gelişmesi de kaçınılmazdır. Gelen ziyaretçilerin havaalanından kongre merkezine, kongre merkezinden alışveriş merkezlerine, İstanbul'un tarihi ve turistik mekanlarına ulaşım kolaylığının sağlanması Bomonti için avantaj sağlayacaktır.

Bomonti ve Şişli bölgesine ulaşım hem karayolu hem de raylı sistemle sağlanmaktadır. Yol bağlantıları da yapılmıştır. Yeni yol bağlantılarının da yapılacağı düşünülmektedir. Metro ile bağlantısı, Boğaz Köprüsüne ulaşım kolaylığı, Mecidiyeköy, Levent ve Beşiktaş'a yakınlığı, burada kurulu iş ve yaşam alanlarının hızla artmasını sağlamaktadır. (Bkz: Harita 4) Ulaşım imkanlarının rahatlatılması kongre merkezinin tercih edilmesine fayda sağlamanın yanı sıra Bomonti ve hali hazırda çekim merkezi olan Şişli'nin daha fazla ön plana çıkmasını sağlayacaktır. Dünya markalarının ürünlerini sunabilen lüks alışveriş merkezlerinin, otellerin, turistik yatırımların da sayısının artacağı açıktır.

Harita 4: Şişli Ulaşım Haritası

Ulaşım ve yol yatırımlarının bölgede artması beraberinde pek çok gelişmeyi ve değişimi getirecektir. Bu hususlar da iyi takip edilmelidir. Ulaşım faaliyetlerinin genişlemesi Bomonti'de inşaatı devam eden Kültür ve Kongre Merkezi'nin tercih edilmesini sağlayacağı gibi, çevreye de getirisi olacaktır. Öncelikli olarak yeni yollar ve yol genişletme çalışmalarının her zaman için bölgedeki emlak fiyatlarında yükseliş sağlayacağı söylenebilir.

Konutun sosyal donatı alanlarına yakın olması, taşınmazın değerini belirlemede önemli rol oynamaktadır. Kongre-fuar merkezi, havaalanı, kampüs gibi gelişen alanların çevreleri kısa sürede gelişir, yani getirisi yüksek olmaktadır. Dolayısıyla çevrede yapılan yüksek pazarlama olanaklı projelerin bölgenin değerini arttıracığı beklenmektedir. Dolayısıyla bu değişimlerin yaşandığı Bomonti bölgesindeki kongre ve otel merkezinin ve üniversite kampüsünün yakın çevresinde konut fiyatları hızlı bir yükselişe geçeceği tahmin edilmektedir. Nitekim kira ve satılık daire fiyatları artmaya başlamıştır bile. Kampüs ve Kongre Merkezi faaliyete geçtiği zaman fiyatları daha da artacaktır.

Görüldüğü gibi Bomonti bölgesindeki arazi kullanımının değişimi bölgenin bütünüyle kimlik değiştirmesini de beraberinde getirmektedir. Birkaç yıl öncesine kadar hayal edilemeyen gelişmeler arazi kullanımının değişimi ile büyük bir hızla hayata geçmektedir. Şehir içi eski sanayi bölgesi bugünün ve geleceğin merkezi iş alanı, kültür, ticaret merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır. Az sayıda kalan küçük sanayi kuruluşları da satış mağazaları açarak veya bölgeden taşınarak bu değişim dalgasından etkilenecektir. Hatta zamanla hepsinin bölgeyi terk etmesi beklenmektedir.

Kongre turizminin gelişmesi için yapılan harcamaların geri dönüşü ciddi anlamda istihdam ve katma değer anlamına gelmektedir. Ayrıca dünya kongre turizminden ciddi pay almak anlamına gelmektedir. Dünya çapında önemli organizasyonları kendi dönemlerinde İstanbul'a getirebilmek belediye başkanlarınca Türkiye'de de dünyada da önemsenmektedir. Bu sebeple belediyelerce özellikle otel yatırımcılarına artı imar hakkı verilmektedir. Kongre ve toplantı pazarında belirleyici bir rol oynayan İstanbul'un bu alandan hak ettiği payı alabilmesi için yeni kongre merkezlerine gereksinimi olduğuna işaret edilirken, bu kapsamda yapımı devam eden

merkezlerin önemli olduğu belirtilmektedir. Bu tutum yatırımcıların ağırlıklı olarak kongre turizmine yönelmesini sağlamayı hedeflemektedir.

Ancak yatırımların yapılacağı yerler rantı önlemek amacıyla belli aşamaya gelinene kadar gizli tutulmaktadır veya belli çevrelerin bilgisi dahilinde gerçekleşmektedir. Bu durum, bölgeden belli kemsin rant sağlamasını engellerken, başka kesimler için bölgeyi rant merkezi haline getirmektedir. Rant kaygısı Bomonti Bölgesi'ne yapılacak olan yatırımları da doğrudan geliştirmektedir. Artık Bomonti bir sanayi bölgesi değil, ticaret ve hizmet sektörünün hızla geliştiği önemli bir merkez olmak durumundadır.

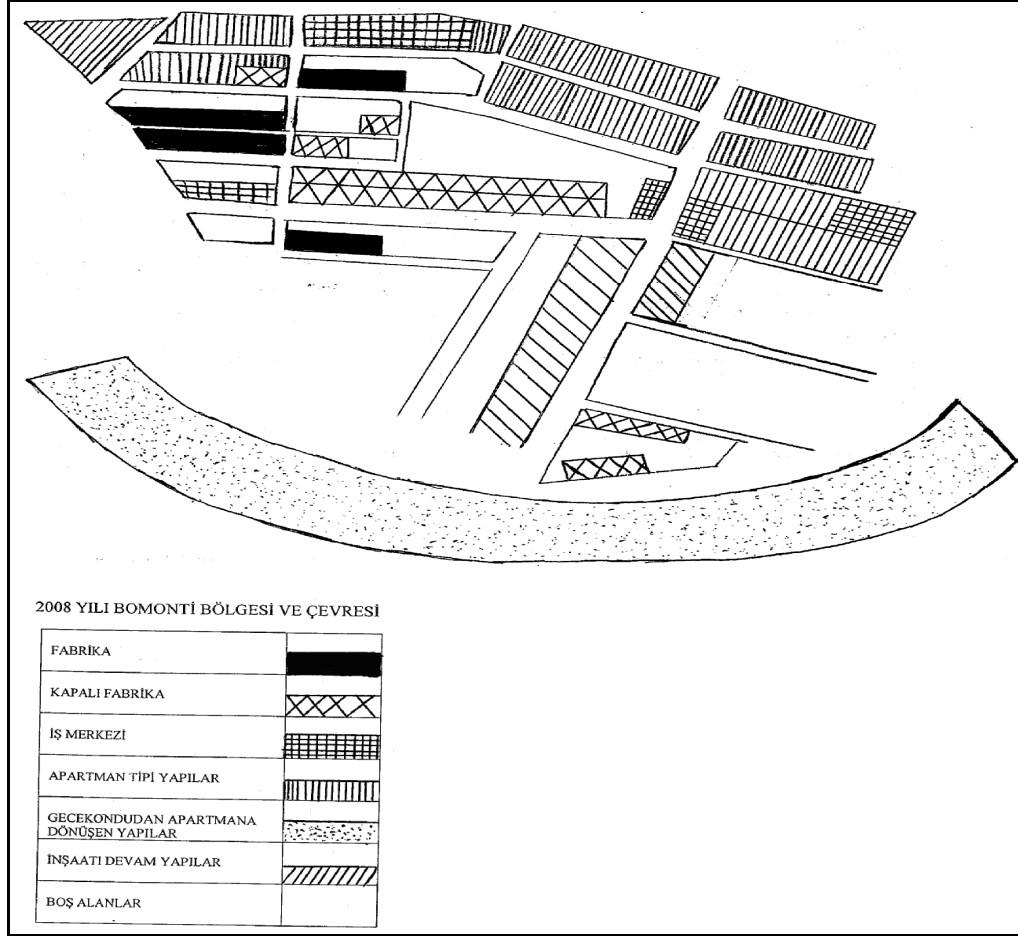
Bomonti'nin çehre değiştirmesi Bomonti'de çalışan nüfusun ve günlük hareket eden nüfusun çehresinin de değişimine neden olacaktır. Önceden şehir içi sanayi bölgesi olarak adlandırılan Bomonti'de çalışan nüfusun çoğunu mavi yakalı sanayi işçileri oluşturmaktaydı. Genellikle Bomonti yakınında yaptıkları gecekondularda oturan bu çalışanlar, düşük gelir grubunun birer parçasıydı. Akademik eğitim gerektirmeyen usta-çırak ilişkisiyle öğrenebilecek veya kol gücüne dayalı sektörde çalışanların oluşturduğu bu sosyal sınıf mensuplarının eğitim düzeyleri de düşüktü. Çoğunlukla da akraba ve hemşeri ilişkilerinin kurulduğu toplumsal gruplar oluşmaktaydı. Bu anlamda hemşeri ilişkileri temelli kendi içlerinde bir toplumsallaşma sergiledikleri söylenebilir. Çoğunluğunu İstanbul'a Türkiye'nin çeşitli yerlerinden göç edenlerin oluşturduğu gruplar, köyden kente göçün bütün karakteristiğini bünyesinde barındırmaktaydı. Bu durumun sanayileşme sürecini yaşayan toplumlarda da benzer bir seyir gösterdiği söylenebilmektedir. Dolayısıyla Bomonti'de sanayi faaliyetlerinin başladığı aşamada kırsal kesimden kente göç eden toplumsal gruplarda da böylesi eğilimlerin görülmesi şaşırtıcı olmamaktadır.

Bu durum bugün; sanayinin bölgeden çıkması ve Bomonti'nin merkezi iş alanı haline gelmesiyle kökünden değişmektedir. Değişimin ilk adımı büyük sanayi kuruluşlarının bölgeyi terk etmesiyle yaşanmıştır. Sanayinin bölgeyi terk etmesi bir bakıma sanayi işçilerinin de bölgeden çekilmesi anlamına gelmektedir. Bir önceki bölümde fotoğraflarla açıklandığı gibi pek çok gecekondulu apartman haline gelmiştir dolayısıyla Bomonti'nin daha çok güney kısmında ikamet olarak bir değişim olmasa da çalışan nüfusun niteliği değişmiştir. Bugün hali hazırda faaliyet gösteren iş hanları

ve ticaret merkezlerindeki çalışanlar bir önceki dönemden oldukça farklı niteliktedir. Bugün Bomonti bölgesinin çalışanlarının çoğunu; mesleki eğitimlerini tamamlamış beyaz yakalı çalışanlar oluşturmaktadır. Bu durum bölgede ikamet edenlerin durumunu da değiştirmiştir. Bomonti'nin çevresi de ikamet edenlerin ve gün içinde bölgede bulunanların ihtiyaçlarını karşılamak için değişim göstermiştir. Bunlardan en önemlileri bölgeye açılan bankalar, lüks restoranlar ve alışveriş mağazalarıdır. Bu anlamda postmodern toplum özelliklerinden günlük tüketim ürünlerinin çeşitlenmesinin bir boyutu Bomonti'de yaşanmaya başlanmıştır.

Önceki bölümlerde küresel iş kavramına değinirken yapılan araştırmalar sonucunda İstanbul'da iş konusunda iki farklı sektörün olduğuna değinmiştik. Birincisi kayıt-dışı çalışmanın belirleyici olduğu küçük ve orta ölçekli imalat ve hizmet faaliyetlerinden meydana gelmiştir. Böylesi bir sektörde istihdam zemini istikrarsızdır. Gitgide artan sayıda firma kent dışına çıktıkça, rasyonalizasyona gittikçe, üretimlerini otomasyona bağladıkça, özellikle yetersiz eğitimi olan ve bedeni emeğe olan talep azalmaktadır. İkinci tür iş sektörü ise, birincisinden epey farklıdır ve merkez büroları, beyaz gömlekli çalışanları, sanat, kültür ve eğlence endüstrisiyle küreselleşmekte olan bir kent görüntüsüne çok daha yakındır. İkinci sektördeki üretim faaliyeti, teknolojiye dayanmaktadır ve üretimde az işçi çalıştırılmakta; daha çok hizmet üreten ve beyaz yakalıları istihdam edilmektedir. İkinci türün ilk örneklerini İstanbul'un imalat alanları dışında veya onların boşalttığı bölgelerde bulmaktayız. Beşiktaş'tan Sarıyer'e uzanan Maslak hattı, Anadolu yakasında Altunizade ve Üsküdar bu yeni merkez bürolarının yerleşim alanları haline gelmekte ve ikinci İstanbul'un temelleri buralarda atılmaktadır.

Bu tanımlamalardan hareketle Bomonti'ye bakacak olursak benzer bir tablo ile karşılaşırız. Bomonti'nin kent içi sanayi bölgesi olarak geliştiği dönemde bölgede çalışanlar tahsil düzeyi düşük, el ve kol gücüyle çalışan düzensiz şekilde istihdam edilmiş bireylerden oluşmaktaydı. Sanayinin Bomonti'yi terk etmesiyle ise bu tabloyu değiştirmiştir. Mesleki alanda eğitim görmüş kalifiye elemanlardan oluşan grup Bomonti Bölgesi'nde çalışmaya başlamıştır. Bu donanıma sahip çalışanların da sayısının yakın gelecekte artacağı gözükmektedir.

Harita 5: 2008 Yılı Bomonti Bölgesi ve Çevresi

Bomonti'nin sanayi bölgesi olma özelliğinden sıyrılıp, ticaretin daha da yoğunlaştığı ve kongre turizminin başlayacağı bir merkez haline gelecek olması beyaz yakalı çalışanların sayıca artmasına neden olmanın yanı sıra yüksek gelir kültür grubundan bireylerin de bölgeye akmasını sağlayacaktır. Bu anlamda bilgi toplumunun bireyleri kongre merkezinde ve üniversite kampüsü dahilinde bir araya gelirken ticaretin merkezinde de beyaz yakalı kalifiye elemanlar bir araya gelecektir. Dolayısıyla artık Bomonti'de sanayi toplumuna ait bireylerin oluşturduğu gruplardan ziyade bilgi toplumunun oluşturduğu grupların bir araya geleceği bir toplumsallaşmanın yaşanacağı söylenebilir.

Bunun dışında özellikle Şişli'nin ana caddeleri ve kongre merkezi dahilinde açılması planlanan alışveriş mağazalarının tüketimi tetikleyeceği açıktır. Özellikle giyim, kozmetik, turistik eşya tüketimi üst sınırlarda olacaktır. Bomonti'ye kongre turizmi için, çalışmak için veya üniversite için gelenlerin gün içinde veya belli bir dönem

otel ikametiyle, tüketim yapacak grupların oluşacağını göstermektedir. Çizilen bu tablo ekseninde dünyada yaşanmakta olan bilgi toplumu ve tüketim toplumu uzantılarının Bomonti'ye yansıtacağı tahmin edilmektedir. (Bkz: Harita 5)

İstanbul'daki sektörel yapının mutlaka değişmesi gerektiği ve İstanbul'un bilgi ile hizmet üreten modern bir dünya kentine dönüşmesi gerektiği sıkça dile getirilen bir söylemdir. Bu açıdan bakıldığında Bomonti'deki değişim böylesi bir amacı yakalama yönünde atılan bir adımdır. Bomonti ve belli başka diğer merkezler özelinde İstanbul'un tarihi, kültürel ve doğal yapısı gibi yerel belirleyicilerin yanı sıra, ekonomik, ticari potansiyeller ve bilgi kenti olarak gelişme eğilimleri, küresel belirleyiciler olarak ön plana çıkarılacaktır. Bu anlamda da küresel, stratejik kent konumu güçlendirilebilmektedir. Bu tür bir stratejik kent olması için, İstanbul'da, Bomonti'de olduğu gibi yapısal değişimlerin desteklenmesi gerekmektedir.

Bomonti bilgi toplumunun devindiği bir bölge olma özelliğini oturtmaya çalışırken diğer yandan da ticaret ve kültür merkezi olma yöneliminin içine girmiştir. Bölgenin birden fazla işlevinin olacak olması dünya kentlerinin küresel sistem içinde birden fazla rolü ve işlevi olmasıyla paralellik göstermektedir. Ancak Bomonti için yetkin olduğu temel rolün belirlenmesi de bölgenin gelişiminin planlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda, Bomonti'nin sahip olduğu potansiyeller ve konumu ön planda tutulduğunda kongre ve kültür merkezi olma özelliği ağır basacak gibi görünmektedir. Bomonti'nin kongre merkezi ve üniversite kampüsü çerçevesinde bilgi dahilinde gelişmesi İstanbul'un da bilgi temelli sürdürülebilir gelişimi ve yaşanabilirliği gelişme stratejisi ile paralellik göstermektedir.

6- BOMONTI'DE YAŞANAN DEĞİŞİMİN TOPLUMSAL YANSIMALARI

Kentleri anlamak için mekansal biçimlerin oluşturulması ve dönüştürülmesine ilişkin mekanizmaları kavramak önemlidir. Kente, içinde toplumsal süreçle mekansal biçimlerin sürekli etkileşim halinde olduğu bir sistem olarak bakmak mantıklı olacaktır. Bu etkileşim kent kurgusunun zaman içerisindeki değişimini de içermektedir. Mumford'un da değindiği gibi; doğal mekanı dönüştürmek ve inşa etmek yaratılmış çevrenin ve sosyal formların katmanlarıdır; bunların tümü kentsel çevreyi oluşturmaktadır. Bu sebeple kent sosyal ve mekansal bir olgudur ve görülebilir zamansal bir boyuta sahiptir, zamanın bir ürünüdür.⁹² Mumford'un açıklamasından da anlaşılacağı gibi kent fiziksel mekanının kullanımı, o mekanda yaşayan bireyleri yakından ilgilendirmekte ve bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini etkilemektedir. Ayrıca kent mekanında yaşanan değişimin nasıl algılandığı ve toplumsal mekandan neler beklendiği mekanın kullanıcılarının kimliğine göre farklılık göstermektedir.

Bomonti'de yaşanan değişim rüzgarından bölgede yaşayan ve çalışan bireylerin nasıl etkilendiklerini araştırmak, değişimin toplumsal yansımalarını görebilmek adına faydalı olacaktır. Bu amaca ulaşmak adına öncelikle bir görüşme cetveli oluşturulmuştur. Bu görüşme cetveli çerçevesinde; Bomonti'deki değişimin kendileri üzerindeki yansımalarını sorgulayabilmek adına, en az on yıl veya daha uzun süreden beri bölgede oturmakta veya çalışmakta olma kriterine bağlı kalınarak yirmi görüşmeci seçilmiştir. Uzun yıllar bölgede oturan veya çalışanların, Bomonti bölgesini değişimden önce ve değişim aşamasında yakından tanıyan bireylerin görüşmeci olarak belirlenmesi, bize hem dönemsel bir kıyaslama imkanı hem de toplumsal etkilerin daha etraflıca tartışma imkanı sağlamaktadır. Bomonti'de mülakat öncesi mevcut durum analiz edilirken ortaya çıkan konular daha çok; ekonomik etkilenmelerin, arazi kullanımının değişiminin etkilerinin, sosyal ilişkilerin değişmesinin, sosyal ve mekansal çevre sorunlarının ön planda olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla da mülakatlarda da ön planda olan konular arasında bu başlıklar yer almaktadır.

---

⁹² Mumford, L., *The Culture Of Cities*, Seeker & Warbung, London'dan Aktaran M. Ebru Erdönmez, *Kent Ve Toplum İlişkisi, Açık Kamusal Mekanlar*

Bu çerçevede Bomonti’de yaşanan değişimin toplumsal yansımalarına bakacak olursak; toplumun farklı katmanlarındaki bireylerin gelişmelerden farklı etkilendiklerini, dolayısıyla da farklı tepkiler gösterdiklerini söyleyebiliriz. Bomonti’de; sanayinin bölge dışına taşınması ve boşalan yerlere iş merkezlerinin yapılması, büyük alışveriş, otel ve konut alanları inşaatlarının başlaması, bankaların açılması ile merkezi iş alanı olarak gelişme göstermesi kira ve satılık mülklerin fiyatlarını oldukça arttırmıştır. Bu durumdan bölgedeki kiracı ile mal sahibi farklı etkilenmekte ve gelişmelere farklı tepkiler vermektedir. Örneğin Bomonti’de oturan bir ev sahibi şöyle düşünmektedir:

“Bomonti Bölgesi’nde yaşanan değişimler benim işimin değişmesine sebep oldu ama ev fiyatlarının ve kira fiyatlarının artışa geçmesi kişisel olarak benim için iyi oldu çünkü oturduğum ev kendimin ve bir de annemden kalan evim var. O da kirada. Bu son gelişmeler kira fiyatlarını arttırdı.”(Erkek, 49, Oto Aksesuar Satıcısı)*

Bölgede çalışmakta olup, iş yerinde kiracı olanların tepkisi ise oldukça farklıdır:

“Ben bu sokakta büfeci olarak çalışıyorum. Şu küçük atölyelerde çalışan işçiler genellikle benden alışveriş yapıyor. Kazandığım para şimdilik bana yetiyor, daha doğrusu yettiriyoruz. Ama gelecekte ne olur bilmiyorum, çünkü ben burada mal sahibi değilim. Söylediklerine göre buralar hep değerlenecekmiş, kiralar artacakmış. Benim mal sahibi de kirayı arttırırsa çıkmak zorunda kalabilirim.”(Erkek, 43, Büfeci)

Mal sahibi ile arasında yakın ilişki kurmuş olan kiracılar için ise durum biraz daha farklıdır, çünkü yıllara dayalı bir komşuluk veya tanışıklık hikayesi olanlar kira artışı konusunda yalnızca ekonomik unsurları değil daha insani ve sosyal ilişkilerin ön planda tutulabileceğini düşünmektedirler:

“Dükkan sahibimle de artık ahab olmuşuk. O vefat edeli 3 yıl oldu. Çocukları da Almanya’da ben kirayı hesap numarasına yatırıyorum. Onların buradaki gelişmelerden haberi yok. Haberi olsa belki de beni buradan çıkarıp daha pahalıya dükkanlarını kiraya vermek isteyebilirle. Ama şu anda beni çıkarırlar diye bir kaygım yok, çünkü aramızda belli bir dostluk var.”(Erkek, 62, Yufkacı)

Bu örneklerden de görülebileceği gibi mal sahibi veya kiracı olmak, Bomonti’de son dönemde yaşanan gelişmelerden farklı etkilenmeye yol açmaktadır. Dolayısıyla da

---

* Mülakat yapılan kişilerin görüşlerinden alıntı yapılırken ad ve soyad verilmesi etik olarak uygun bulunmadığı için, sadece cinsiyet, yaş ve meslek gibi olgusal soruların cevapları belirtilmiştir.

değişimden farklı etkilenen toplumsal grupların olaylar karşısında gösterdikleri tepkiler de birbirinden farklı olmaktadır. Kiracı, kira bedelinin artacak olmasından dolayı ekonomik kaygı içine girerken, iş yeri kendisine ait olanlar bu kaygıyı taşımamaktadır. Kiracı ve ev sahibi arasındaki sosyal ilişkiler değişmektedir. Daha önce aralarında yakın ilişki olan kiracı ile mülk sahibi arasında ekonomik etkenler girebilmektedir. Dolayısıyla ekonomik beklentilerin değişme ihtimali kiracı-mülk sahibi arasındaki sosyal ilişkileri bozma olasılığı taşımaktadır. Bu durum da kiracı açısından belli tereddütlerin yaşanmasına neden olmaktadır.

Bomonti’de mal sahibi veya kiracı olmanın dışında farklı iş sektörlerinde çalışanların yaşanan değişim karşısındaki tutumları da gerek işlerinin yapısına bağlı olarak gerekse de iş hacimlerinin büyüklüğüne bağlı olarak değişmektedir. Örneğin küçük bir işletmeci, Bomonti’nin hızla gelişmesi sonucu, kendisinininkiyle aynı kolda fakat daha büyük hacimli bir işletme karşısında güç kaybetmektedir:

“10 yıldır bu bölgede pastanecilik yapıyorum. Burada yeni iş yerlerinin açılması ilk başta benim için iyiydi, çünkü başlangıçta çok fazla lokanta veya pastane yoktu. Dolayısıyla da yakın yerlerde çalışanlar benden alışveriş yapıyorlardı. Ama zamanla, özellikle son dört beş yılda büyük lokanta ve pastaneler açıldı. İnsanların tercih yapabilecekleri yerler çoğaldı. Bu da benim işlerimi azalttı. Şu an işim evimi geçindiriyor, bana şimdilik yetiyor ama sonrasında ne olur bilmiyorum.”(Erkek, 57, Pastane Sahibi)

Başka küçük çaplı bir işletmecide de benzer kaygılar gözlenmektedir:

“Ben yıllardır bu mahallenin bakkalıyım. Yıllardır evimi bu bakkalla geçindirdim, çocuklarımı bu bakkalda kazandığımla okuttum, büyüttüm. Ama küçük bir bakkalla bu kadar şeyi yapmak şimdilerde mümkün değil. Baksana her yerde o büyük marketlerden açıldı. Artık kimse bakkaldan doğru dürüst bir şey almıyor. Ya ekmek, gazete ya da çok acil bir ihtiyacını alıyor. Eskidense sipariş yetiştiremezdik. Gelen mal kısa zamanda satılırdı. Ama şimdi mallar haftalarca raflarda kalıyor. Artık uzun dayanmayacak olanları getirtmiyorum bile. Eskiden benim çırak vardı bir çocuk. Şimdi ben tek başıma yetiyorum.” (Erkek, 59, Bakkal)

Başka bir iş yeri sahibi de rekabetin getirilerinden kaynaklanan kaygılarını dile getirmektedir:

“Ben otuz sekiz yıldır aynı yerde kırtasiyeci olarak çalışıyorum, aynı apartmanda da oturuyorum. Burada değişim daha çok tekstil atölyelerinin kapanmalarıyla başladı. Şimdi de her yerde inşaatlar başladı. Benim tahminim beş yıl kadar sonra bu

değişimlerin etkileri daha iyi fark edilecektir. Ben kendi açımdan baktığımda etrafın hareketlenmesi işlerimin artmasını getirecektir. Ama yeni kırtasiye dükkanları da açılabilir. Bu da rekabet demektir.” (Erkek, 60, Kırtasiyeci)

Daha büyük çaplı işletmelere sahip olanlar ise farklı kaygıları taşımaktadır:

“Ben Bomonti’de restoran ve pastane işletmecisiyim. Önce restoran açtım, sonra da hemen yan taraftaki kafeteryayı hizmete soktum. Restoranda kafeye göre daha az müşterim oluyor. Restoran günün belli saatlerinde, özellikle de öğle yemeği saatinde en fazla iki saat işlek oluyor. Mesela şimdi saat üç ama dört kişi yemek yiyor. Ama kafeterya öyle değil. Orada gün içinde farklı saatlerde farklı yoğunlukta müşterim oluyor. Genel olarak hemen yan taraftaki bankada çalışanlarla, karşıdaki iş merkezinde çalışanlar öğle yemeğine geliyor. Şöyle diyebilirim ki restoran kendi kendini zor döndürüyor. Biz daha çok kafeterya ile ayakta kalıyoruz. Buraya üniversite gelecekmiş, benim tahminim o zaman özellikle kafeteryanın müşterisi artacaktır. Aksi taktirde işler böyle devam ederse gelen gideri ancak dengelemekte, yani çok fazla bir şey kazanamamaktayız, çünkü büyük işletmenin sorunları da büyük oluyor.”(Erkek, 36, Restoran-Pastane Sahibi)

Görüldüğü gibi benzer iş kollarında çalışanlar Bomonti’de yaşanan değişim rüzgarından farklı etkilenmektedirler. Küçük işletmeci daha büyük çaptakilerin tüketici tarafından tercih edileceğini düşünerek kaygılanmaktadırlar. Burada mahalle halkı yıllardır alışveriş yaptığı yerlerden değil, ürün çeşitliliğinin fazla olduğu ve aynı tür ürünleri farklı fiyat aralıklarında bulabildiği büyük çaplı yerlerden alışveriş yapabilmektedir. Büyük çaplı işletmeciler ise daha çok kar kaygısı yaşamaktadırlar. Hem mekana yaptıkları yatırım hem giderleri daha fazla oldukları için piyasadan beklentileri de daha fazladır. Gelir gider dengesini oturtup, kara geçmeye yönelik kaygıları bulunmaktadır.

Bomonti’de uzun zamandır aynı sektörde devam etmeye çalışan iş sahipleri ise bağlantılı oldukları alt iş kollarının değişmesiyle veya bölgeden taşınmasıyla, işlerini yenilemek zorunda kalmışlardır. Mesela tamircilerle çalışan oto yedek parça satıcısı iş sahasını değiştirmek zorunda kalmıştır:

“Ben yirmi yedi yıldır burada oto yedek parça ve aksesuarları satıyorum. Daha öncesinde babamındı burası, bana ondan kaldı. Yirmi beş otuz yıl kadar önce, burada ilaç fabrikaları varken bu bölge daha sakindi. Ama tekstil firmalarının bölgeye gelmesiyle buralar hareketlendi. Aslında on, on beş yıl öncesine kadar işlerim çok daha fazlaydı. O zamanlar burada tamirciler vardı. Biz de tamircilere yedek parça satıyorduk. Ama tamirciler bölgeden taşınınca bu sektör benim için kapanmış oldu. Ayrıca yerli üretimin kısıtlı hale gelmesi ve artık ithal modellerin

piyasada olması benim işlerimi duraklattı. Ben de oto aksesuar satımına başladım. Bugün tamircilerin boşalttıkları yerlerde büyük alışveriş merkezleri, lüks konutlar yapılacak.”(Erkek, 49, Oto Aksesuar Satıcısı)

Bu örnekte de açıkça görülebileceği gibi Bomonti’den taşınan iş kolları bölgedeki mevcut işlerin yapısını değiştirmektedir. Birbiriyle bağlantılı olan iş kollarından bazılarının bölgeden çıkması, bölgede kalanların farklı iş alanlarına yönelmelerine neden olmaktadır. Bazı iş kollarının bölgeden çıkması, bağlantısı olan ve bölgede kalmaya devam eden işlerin içerik değiştirmesine neden olmaktadır.

Üzerinde durulması gereken diğer bir konu ise Bomonti’de yaşayan veya çalışmakta olan insanların sosyal çevreye nasıl baktıklarıdır. Mahalleden hoşnutluk bireylerin genel yaşam kalitelerinin önemli bir bileşeni olarak kabul edilmektedir. Birçok insan için evi ve evinin çevresi, başka bir deyişle mahallesi, tüm yaşam boyu elde edebildiği en büyük tüketim aracı olmaktadır.⁹³ Yaşanılan veya çalışılan bir mahallenin içerisinde insan ve çevresinin ilişkileri planlama, sosyoloji, psikoloji, coğrafya gibi pek çok disiplinin araştırma konularına girebilmektedir, çünkü insanların gününün büyük çoğunluğunu geçirdiği mekanlardaki sosyal ilişkileri yaşamlarının büyük bir bölümüne yayılmaktadır. Sosyal bir varlık olan insanın ikamet ettiği veya çalıştığı mahalledeki komşularıyla veya müşterileriyle ilişkisi hiç eksilmeyen bir nitelik taşımaktadır.

Bomonti’de ikamet edenler veya iş yeri olanlar açısından bakıldığında konunun tamamen farklı bir boyutu su yüzüne çıkmaktadır. Komşuluk ilişkileri, müşteri-satıcı ilişkileri ve yıllarca devam etmekte olan dostluk ilişkilerinin yorumlanması bölgede ikamet eden bireylerin farklı bakış açıları geliştirmesine sebep olmaktadır. Yıllardır bölgede oturanlar Bomonti’deki değişimi kendi tecrübelerine göre farklı yorumlamaktadırlar. Bomonti’de uzun yıllar ikamet etmiş olanlardan bir kırtasiyecisi değişimi şöyle yorumlamaktadır:

“Benim eskiden kalma pek çok komşum var ama hepsi çok yaşlandı. Tabi pek çoğu da taşındı. Taşınanlardan bazıları ekonomik sıkıntıya girdi. Daha çok tekstil işiyle uğraşanların işleri kötü gitti. Dükkanlarını kapatıp buradan taşındılar, zaten onların

---

⁹³ Lu, M., Determinants of residential satisfaction: ordered logit vs. regression models, *Growth and Change*, 264-272’den aktaran Ümran TOPÇU*, Vedia DÖKMECİ, **İstanbul’un değişik mahallelerinde kullanıcı hoşnutluğunun karşılaştırılması**, 127

çoğu kiracıydı. Mesela Musevi komşularımız da çoktu, onlar da taşındılar. Ama onlar daha çok ticaretle uğraşıyorlardı. Onlar zenginleşip daha çok Etiler tarafına taşındılar. Eskiler gidince, komşuluk ilişkilerimiz de kalmadı. Emekli maaşıyla geçinmeye çalışan komşularımız da Feriköy tarafına taşındılar. Burada emlak fiyatları nasıl bu kadar arttı inanmıyorum. Ben ev sahibi olduğum için ve burada dükkanım olduğu için değişimi iyi görüyorum. Ama eski komşuluk ilişkilerimi bulamayacağımı da biliyorum.” (Erkek, 60, Kırtasiyecisi)

Bir başka çalışan ise eski komşularının aynı zamanda kendisinin müşterileri olduğunu belirtmektedir:

“Ben otuz üç yıldır bu mahallede yufkacı olarak çalışıyorum. Dükkanım kira ama evim benim. Otuz bir yıl önce evimi aldım. O zamandan beri aynı apartmanda oturuyorum. Burası çok değişmeye başladı. Biz de etkilenmeye başladık. İşlerim eskisi kadar iyi değil. Benimkisi çok kazandıran bir iş değil ama eskiden daha iyiydi. Müşterim eskiden daha çoktu. Ama onların oturdukları evler iş yeri olmaya başlayınca buradan taşınmaya başladılar. Mal sahibi için yerini apartman olarak değerlendirmektense iş yeri olarak değerlendirmek daha karlı. Burada da iş yerleri artınca benim işlerim azaldı. Eskiden daha çok işim olurdu. Eski müşterilerimle biz aile gibiydik. Yeni gelenler ise sadece müşteri, alışverişini yapıyor gidiyor. Çoğunu tanımıyorum bile.” (Erkek, 62, yufkacı)

Bir diğer değerlendirme ise hem komşusu hem de aynı zamanda çalışmanı olan iş yeri sahibinden gelmektedir:

“Yedek parça sattığımız dönemde yanımızda işçi çalıştırıyorduk. Dışarıyla ilgili pek çok işimiz oluyordu. Dışarıya hizmet veriyorduk, siparişlerin teslimatı gibi... Genellikle yakın çevrede oturanlara iş veriyordum. Çalışanlarım tanıdığım insanlardı. Şu an çoğu ile hala irtibatım vardır. Onlar bu bölgede yaşanan değişimden daha çok etkilendiler. İşlerini değiştirmek zorunda kaldılar. Mesela eski bir çalışmam bizim işlerin yoğunluğu azalınca, ilk önce sanayiye geçti. Sanayinin bölgeden çıkmasıyla da turizmde çalışmaya başladı. Benim de işim değişti. Yedek parça satışında oto aksesuar satışına geçtim. Şu anda da tek kişi olarak ben buraya yetiyorum. Silahşörler Caddesindeki iş merkezleri de beş altı yıl öncesine kadar konut yerleriydi. Buradaki Lala Şahin Sokak'taki iş yerleri de iki katlı konutlardı. O zamanlar Rumlardan ve Ermenilerden pek çok komşumuz vardı. Çoğu farklı nedenlerden ötürü buralardan taşındı. Mesela ermeni bir komşumuz, kızı evlendiği için onunla beraber Fransa'ya gitti. Bir başkasının ise işleri çok iyi gitti ve daha lüks bir semte taşındı.”(Erkek, 49, Oto Aksesuar Satıcısı)

Bu görüşmelerden de anlaşılacağı gibi demografik hareketlilik hem komşuluk ilişkileri hem de mahalledeki iş sahipleri açısından değişim yaratmıştır. Bölgede ikamet etmekte olan veya çalışmakta olanlar, yakın çevresiyle eskisi gibi sosyal ilişkilerini canlı tutamamaktadır. Bu bir anlamda sosyal ilişkilerin bozulmasına neden olmaktadır. Bomonti'de sanayinin yoğun olarak yaşanmakta olduğu dönemi

hatırlayacak olursak, o dönemdeki sıkı sosyal ilişkilerin ve aile, hemşerilik gibi sosyal kontrolü sağlayan unsurların etki alanı azalmakta olduğu görülmektedir.

Bu yaklaşımların dışında Bomonti’de sanayinin yoğun olduğu dönemle sonrasındaki sosyal yaşantının ne yönde farklılaştığını gösteren başka bakış açıları da dikkat çekmektedir:

“Benim buraya bakkal dükkanı açtığım yıllarda bu mahallede oturanların çoğu birbirini tanıdık akraba ya da hemşeriydi. Gider bütün gün fabrikada, atölyelerde buldukları işlerde çalışırlardı. Anadolu’dan, köyelerinden gelmişlerdi. Daha İstanbul’u falan tanımıyorlardı. Ama aralarında sıkı bağ vardı, birbirlerini tanıyorlardı. Sonra sanayi alanlarını buradan çıkardılar. O dönemin işçilerinin bir kısmı da sanayi ile birlikte buradan gitti. Yeni insanlar taşınmaya başladı.” (Erkek, 59, Bakkal)

Böylesi bir durumu yakından yaşamış olan biri de aynı konu üzerinde şöyle yorumlar yapmaktadır:

“Ben burada uzun zaman atölyelerde çalıştım. Kars’tan çıkıp geldiğimizde burada biri iki köylümüz vardı. Köyde geçinmek zordu. Tarlamız, arazimiz de pek yoktu. Biz de çıkıp geldik. Atölyede çok çalıştım. Ama buralardaki atölyeler hep kapandı, gitti Atölyemiz kapanınca pek çok kimse tutunamadı, iş bulamadı, başka atölyelerin olduğu yerlere gittiler. Ben burada kaldım. Benim oğlanlar yetişmişti, onlar da çalışmaya başlayınca bir ev alabildik. Benim oğlanlar buralara daha çabuk alıştılar. E tabi küçüktüler İstanbul’a gelince. Şimdi onların da çocukları oldu. Torunların her şeyi hepten değişik.”(Erkek, 71, Atölye İşçisi)

Bu yorumlardan da anlaşılabilceği gibi bölgeye göçle gelen ilk kuşak, dışa kapalı bir hayat sürmüş olup İstanbul ile bütünleşmede zorluklar yaşamışlardır. Ancak onların çocukları olan ikinci kuşaklar İstanbul’un mekansal ve sosyal hayatına daha kolay adapte olmuşlardır.

Bir diğer konuda sosyal ve mekansal çevre sorunları ile ilgilidir. Bu konuda ön plana çıkan konu güvenlik problemidir. Güvensizlik duygusu artan bir şekilde kentsel alanlarda yaşayanlarda sıklıkla görülen bir durum haline gelmektedir. Kentlerde güvenlik korkusu ile daha fazla suçtan etkilenebilir topluluklar oluştuğu gibi, geceleri dışarı çıkma, güvenli yerleri tercih etme, potansiyel suç alanlarından uzak durma gibi toplumsal iletişimi, toplumsal denetimi ve komşu ilişkilerini azaltan toplumsal

davranış düşüncelerinin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.⁹⁴ Dolayısıyla mekanda güvenlik duygusunun eksik olması bireyin yaşamını da sosyal ilişkilerini etkilemektedir. Harabeye dönmüş, eski boş fabrika alanlarının bugün fonksiyon kazanmakta olması Bomonti'ye güvenli ve temiz bir ortamı beraberinde getirmektedir. Bu konuda da Bomonti'de ikamet etmekte olan, çalışan veya bölgeyi geçiş alanı olarak kullanan kullanıcıların dikkatleri de bu noktada yoğunlaşmaktadır. Mekanı kullanan bir kullanıcı şu yorumda bulunmaktadır:

“Ben Bomonti'de yaşanan son gelişmeleri kendi açımdan olumlu buluyorum. Ben yirmi beş yıldır bu bölgede pazarlama alanında çalışıyorum. Bu bölge benim iş yerim gibi. Burada benim açımdan en büyük sorun güvenlikti. Mesela bu civarda bir firmaya geldiğimde arabamı güvenle park edemiyordum. Oto hırsızları ya da teyp hırsızları çok fazlaydı. Ama şimdi yavaş yavaş etraf daha güvenli olmaya başladı. Özellikle büyük iş yerleri ve iş merkezlerinin açılması ve bu şirketlerin güvenlik elemanlarının olması bölgenin güvenliğini artırdı.” (Erkek, 38, Pazarlama)

Bölgede aynı zamanda hem işyeri sahibi hem de ikamet edenler içinse durum daha da önem kazanmaktadır:

“Biz yirmi yıldır burada oturuyoruz. Bizim 1976 yılından beri burada kasap dükkanımız var. Eşim rahmetli olunca işe ben bakmaya başladım. Yanımıza bir de yardımcı aldık. Şimdi dükkanda o var. Dükkanımızı eşim açtı. O yıllarda Şişli gelişmekteydi, o yüzden burada dükkan açmayı seçmiş. Önceden hemen dükkana çok yakın oturuyorduk ama 20 yıl önce Cevahir Otelin buraya taşındık. Eski oturduğumuz evin olduğu sokak çok dardı. Rahat edemiyorduk. Burası daha açık bir alan. Tekstil atölyelerinin kapanmasıyla burası daha da rahatladı, çünkü onların sevkiyat günleri sokaklar yine çok daralıyordu. Şimdi atölyelerin yerine iş hanları açıldı. Orada çalışanlar sabah iş merkezine giriyorlar akşam çıkıyorlar. Atölyelerin olduğu zamanki gibi değil. Karmaşa pek yok, temizlik açısından da daha iyi.” (Kadın, 50, Kasap)

İşi ve evi Bomonti Bölgesi'nde olan başka bir mahalle sakini de benzer yorumları yapmaktadır:

“Bence eski fabrikaların değerlendirilmesi ekonomik açıdan olduğu kadar görüntü ve temizlik açısından da olumlu olmuştur. Benim evimle dükkan arası on dakika. Ben işe yürüyerek gelip gidiyorum. Geçtiğim sokaklar artık daha hareketli, daha çok insan var. Bu açılardan bakınca şimdiki durum eskisinden daha iyi.”(Erkek, 62, yufkacı)

---

⁹⁴ APAK Suat, Gökhan ÜLKEN ve Alper ÜNLÜ, “Yeni Bir Toplu Konut Yerleşmesinde(Güvenlik Duygusunun) Değerlendirilmesi”

Bu bakış açılarından da görülebileceği gibi mahallede, fabrika alanlarının boş mekanlar olarak kaldığı, hurdacıların ve eskicilerin yaygın olduğu, yıkık ve harabe konumundaki yerlerin çok olduğu döneme göre Bomonti'de yaşanmakta olan değişim ve merkezi iş alanı olarak yapılanma durumu bölgenin önemli bir eksiği olan güvenlik problemini de belli ölçüde gidermiştir. İş merkezlerinin ve iş hanlarının kendi bünyelerinde sağladıkları; kamera sistemi, özel güvenlik elemanları, bina girişi aydınlatması gibi güvenlik önlemleri mahalle halkını da rahatlatmaktadır. Bölgenin gelişiyor olması buraya yapılan belediye hizmetlerini de arttırmaktadır. Dolayısıyla yaşanan değişimler mahallenin güvenliğini de arttırmıştır.

Bomonti bölgesinde yaşanan değişimi ve bölgede çalışmakta ve yaşamakta olan bireylerin içinde yer aldıkları bölge ile ve bölgede bulunan diğer bireylerle kurdukları ilişkilerini, sosyal algılarını, tecrübelerini, kaygılarını düşünecek olursak; dünyayı etkisi altına almış ideolojilerin ve kavramların izlerine rastlayabiliriz.

Bu izlerin takibine öncelikle, Bomonti'nin sanayi bölgesi olarak var olduğu dönemdeki sosyal ilişkileri yorumlayarak başlayabiliriz. Modernizmin toplumsal yapıdaki yansıması; bir taraftan geleneksel ile modernin farklı şekildeki birlikteliğini bünyesinde barındırırken diğer taraftan da gelenekselden kopup geleceği kurma çabasını da içermektedir. Bu durum Bomonti'de özellikle sanayi bölgesi olarak gelişmeye başladığı dönemde ve kırdan kente göç eden ailelerin ve değişimden asıl etkilenen, ikinci kuşak olan çocuklarının yaşantı ve tecrübelerinde kendini göstermektedir. Güçlü bir sosyal kontrol, baskın olarak yaşanan akrabalık ve hemşerilik ilişkileri, aile kurmanın önemi gibi sanayi öncesi toplumunun örüntüsünü oluşturan konular Bomonti'ye kırdan göçle gelip sanayi işçisi olarak çalışan birinci kuşak için de geçerli olan bir yaşam biçimi olmuştur. Göçle gelen birinci kuşak kırsaldaki yaşam alışkanlıklarını, sosyal ilişki ağlarını devam ettirmeye çalışırken bir yandan da ikinci kuşak olan çocuklarına bu davranış ve düşünce kalıplarını yerleştirme çabası içinde olmuşlardır. Ancak modernizmin sosyal ilişkilerini bünyesinde barındırmaya başlayan ve sanayi bölgesi olarak gelişen Bomonti'deki toplumsal yapı ilk göç etme aşamasından sonra farklılaşmaya başlamıştır. Gelenekten kopma, İstanbul ile uyum sağlama çabası hakim olmaya başlamıştır. Modernizmin toplumsal yapıya etkilerinden olan; yaşam tecrübelerini devam

ettirmeye uygun ortamın olmaması, Bomonti'deki toplumsal grupların hayatlarında da kırsaldan göç ettiklerinde zihinlerinde olan tecrübelerini devam ettirememeleri ve birinci kuşak ile ikinci kuşak arasında yaşanan kopukluklarla kendini göstermiştir.

Bomonti'ye kırdan göç ederek gelen ve orada yaşamaya başlayan toplumsal grubun hayatlarını kazanma şekli de değişmiştir. Göç etmeden önce temel ekonomik uğraşı tarım veya hayvancılık olan toplumsal grubun, Bomonti'ye göç ettikten sonra ekonomik gelir elde ettikleri alan sanayi olmuştur. Dolayısıyla sermaye ve emeğin farklı bir aradalıkları hayatlarına girmiştir. Fabrikalarda ya da atölye tipi üretim yapan kapalı alanlarda, uzun saatler sanayi işçisi olarak çalışmaya başlamışlardır. Bu durum da Bomonti'de yerleşmeye başlayan sanayi toplumu yapılanmalarının, emek-sermaye oluşumlarının temelini atmıştır.

Sanayinin taşınması evresi ve sonrasında bölgenin merkezi iş alanı olarak gelişmesi günümüzde Bomonti'de farklı bir toplumsal sürecin yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Bomonti'de kendi işlerinde çalışanlar; işletmesinin hacmine veya kiracı ya da mülk sahibi olmasına bağlı olarak değişimden farklı etkilenmektedir. Küresel ekonomik düzende küçük işletmecilerin kendilerine yeterli pazar payını bulamıyor olması ve büyük işletmeler karşısında ayakta kalma olasılıklarının azalması bugün Bomonti'de de görülen bir süreçtir. Daha ucuza ve daha çeşitli ürünler sunması tüketicinin büyük işletmeleri alışveriş mekanlarını tercih etmesine neden olmaktadır. Postmodern tüketici toplumunda aynı tür üründen farklı seçeneklerin tüketiciye sunulması ve bu ürünler arasından tüketicinin seçim yapması süreci Bomonti'de de gözlenmektedir. Büyük işletmeler ise, kapitalist ekonominin devamı ideolojilerin benzer bir yansıması olarak kar payını yükseltme beklentisi içine girmektedirler. Dolayısıyla kendi işini yaparak Bomonti'de çalışanlar farklı boyutlarda ve farklı açılardan kaynaklanan ekonomik kaygıları taşımaktadırlar. Bomonti'de yaşanmakta olan bu durum gerek İstanbul'daki mevcut ekonomik seyirle gerekse dünyanın diğer gelişmiş metropollerindeki postmodern ekonomik panoramayla paralellik göstermektedir.

Kendi iş yerlerinde çalışanların dışında, Bomonti'de son yıllarda merkezi iş alanı olarak anılmasının nedenlerinden biri olan, merkezi iş alanlarının, iş hanlarının, şirketlerin veya bankaların yaygınlaşmaya başlamasıyla, bölgede beyaz yakalı

çalışanların sayısı da artmaktadır. Mesleki eğitimlerini tamamlamış, belli bir bilgi birikimine ve kalifiye iş gücüne sahip beyaz yakalı elemanlar Bomonti bölgesinde çalışmaktadır. Bu durum bizlere Bomonti'nin de, postmodern toplumlarda görüldüğü gibi bilgi etrafında örgütlenmesini göstermektedir.

Bomonti'de ikamet etmekte olanların toplumsal örüntüsü ise değişen sosyal ilişki biçimleriyle şekillenmektedir. Bomonti'de, toplumsal ilişkiler, toplumsal denetim mekanizmaları, komşuluk ilişkileri, gündelik hayat farklı metropollerde görülebilecek postmodern toplum ilişkilerin ekseninde değişim göstermeye başlamaktadır. Geleneksel toplum yapısına ait sıkı toplumsal denetim, çok yakın komşuluk ilişkileri ya da aynı mahalleli olma kültürü değişim göstermektedir. Günlük hayatın giderek kişiselleşmesi ve dolaylı iletişimin sınırlar, fazla mesai ve mesafelerle artması sosyal ilişki biçimlerinin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Komşu olmaktan ya da aynı mahallede oturmaktan ziyade, özellikle ekonomik çıkarların ön planda tutulması sosyal ilişkileri zayıflatmaktadır. Eski komşusu olduğu halde mahaldeki bakkaldan alışveriş yapmak yerine daha fazla seçenek sunan büyük marketlerin tercih edilmesi bu durumun örneklerindedir. Bu anlamda da İstanbul için de, dünyanın diğer büyük metropollerinin de kutuplaşan ve birbirlerine karşı çıkar yaklaşımları oluşturan toplumlara dönüşme tehlikesinin küçük çaplı bir boyutu Bomonti'deki sosyal gelişmelerin seyrinde de sezilmektedir.

Bu sebeple sosyal ilişki biçimlerinin daha iyi sağlanabileceği kamusal mekanların yaratılması, insanların birbirleriyle görsel ve fiziksel ilişkiye girebilmelerini sağlayacak mekanların oluşturulması Bomonti'deki toplumsal bağı güçlendirmede fayda sağlayacaktır. Bu noktada Bomonti'ye üniversite kampusunun taşınacak olması büyük önem taşımaktadır, çünkü üniversitenin bölgeye sağlayacağı ekonomik getirilerin yanı sıra, Bomonti'deki gündelik yaşamın hareketleneceği kuşkusuzdur. Benzer şekilde otel ve kongre merkezinin Bomonti'ye ekonomik katkılarının çok geniş kapsamlığı olacağı kesindir. Ancak diğer bir önemli katkısı da yine sosyal, kültürel hayata kazandırdıkları olacaktır. Tüm gelişmeler ekseninde Bomonti hem İstanbul metropolü içerisinde, İstanbul'un küresel kimliği örtüşmekte hem de belli dünya metropollerinin gelişim evrelerinin aşamalarını bünyesinde barındırmaya başlamaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma dahilinde Bomonti Bölgesi'nin mekansal ve toplumsal değişimi incelenmiştir. Tarihsel süreç içinde sanayi alanı olarak kullanılan Bomonti günümüzde merkezi iş alanı olarak gelişme göstermektedir. Dolayısıyla dönemsel olarak Bomonti; sanayi dönemi ve merkezi iş alanı dönemi olarak ikiye ayrılabilir. Yapılan araştırma sonucunda bu iki dönemselleştirme bünyesinde Bomonti'nin mekansal ve toplumsal yapısının iki dönemde birbirinden oldukça farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bu farklılıkların; bir yandan çalışmanın başlangıç bölümlerinde üzerinde durulan modernizm, sanayileşme ve postmodernizm, küreselleşme paradigmalarının etkisinde şekillendiği gözlenirken diğer yanda da Bomonti'nin yerel belirleyicileri ekseninde gelişme gösterdiği saptanmıştır. Bu sebeple girişte sorguladığımız Bomonti'de yaşanan mekansal ve toplumsal gelişmelerin küresel dalgaların etkisiyle mi yoksa yerel belirleyicilerinin etkisiyle mi şekillendiği sorusunun cevabı; her ikisiyle birlikte değiştiği olmaktadır. Bu durumun ne ölçüde ve nasıl yaşandığını değerlendirmek için konuyu açmakta fayda bulunmaktadır.

Bomonti'nin, sanayi alanı olarak 19.yüzyılın ikinci yarısında kurulmaya başladığı ve asıl hızlı gelişimini ise 1950'li yıllardan sonra yaşamaya başladığı gözlenmiştir. Bomonti'nin sanayi alanı olarak gelişmesi, bölgede hem mekansal hem de toplumsal olarak modernizmin ve sanayileşmenin kent hayatına ve toplumsal yaşantısına etkilerinin görülmesine neden olmuştur. Bu durumun somut göstergeleri; mekanda fabrikaların ve gecekonduların yerleşmesidir. Toplumsal yapıda görülen ise, kırdan kente göçle gelenlerin geleneksel ile modern yaşam arasındaki bocalamalarının belirmesi ve kol emeğine dayalı iş gücünün bölgede hakim olmasıdır.

Sanayileşme sürecinin kentlere yeni işlevler üstlendirmesi gerçeği, Bomonti'de de kendini göstermiştir. Bomonti'ye sanayi faaliyetlerinin girmesi, fabrikaların, atölyelerin bölgede yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bomonti'de üretilen sanayi ürünlerinin çeşitliliğini gösteren küçük sanayi kuruluşlarının ve kiralık atölye katlarının çok olması ve fabrikaların geniş bir alana yayılmış olması, kapitalizmin kent mekanında yarattığı sonuçların uzantısı olan sanayi unsurlarının Bomonti'de görülen örneklerinden olmuştur. Bomonti'ye göçle gelen nüfusun fabrikaların hemen

etrafında kendilerine gecekondular yapması da, fabrika işçilerinin sanayi alanı etrafında kendilerine yaşam alanı yarattığının göstergesidir. Bu durum da kapitalist süreçlerin ve sanayileşme evrelerinin kent mekanına fiziksel etkilerinin Bomonti’de de belirdiğinin göstergesi olmuştur.

Tam bu noktada giriş bölümünde değindiğimiz ve Bomonti’nin mekansal ve toplumsal değişimini araştırmaya çalıştığımız bölümlerde sorguladığımız bir soru karşımıza çıkmaktadır. Bu soru; Bomonti’nin yaşadığı gelişmelerde benzer gelişmeleri yaşayan diğer kentlerle ve İstanbul ile eş zamanlı bir değişim yaşayıp yaşamadığıdır. 1950’lerde hızlanan bir sanayileşme dönemi yaşayan Bomonti, tarihsel olarak gerek İstanbul’un gerekse de Avrupa kentlerinin oldukça gerisinde kalmıştır, çünkü Bomonti Osmanlı döneminde kullanılmayan, Cumhuriyet’in ilk yıllarında ise kısıtlı olarak kullanılan bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bomonti Sanayi Bölgesi olarak kurulduğunda şehrin kenarında kalmışken zaman içerisinde gelişerek şehir içi sanayi bölgesi halini almıştır. Bomonti’nin sanayi kuruluşları tarafından seçilmesi farklı dönemlerde farklı nedenlerden kaynaklanmıştır. Yeni kurulma aşamasında Bomonti’nin avantajı, şehrin kenarında bol ve ucuz arazinin olması ve pazara yakınlık olmuştur. Bölgenin hızlı bir gelişme göstermesi, ulaşımın kolaylaşması, yakın çevrede ticaret merkezlerinin artması, büro ve depo gibi kullanımların belirmesi gibi sebepler de bölgede sanayinin gelişmesinin tetiklenmesinde, bölgeyi cazip kılmıştır. Ancak tesislerin büyümesi, gecekonduların ve zamanla gecekonduların imar aflarıyla apartmanlara dönüşmesi ve bu yapıların bölgeyi örmesiyle Bomonti Sanayi Bölgesi, şehir tarafından çevrelenmiş ve sıkıştırılmıştır. Bomonti’deki topografik olumsuzlukların etkisi de sanayi faaliyetlerinin zorlaşmasını etkileyen diğer bir unsur olmuştur.

Sanayi kuruluşlarının hacimlerinin artması ve bölgenin mekansal olarak daralması, sokakların çok dar olduğu için sevkıyat ve boşaltmadan kaynaklanan zorlukların yaşanması, büyüme ihtiyacına cevap verememesi gibi nedenlerden ötürü büyüyen sanayi kuruluşları bölgeyi terk ederek başka sanayi bölgelerine yerleşmişlerdir. Onlardan geriye kalan alanların bir kısmı bugün boş kalırken, bir kısmına daha küçük sanayi kuruluşları yerleşmiş, bir kısmı ise iş hanı, ofis, büro veya depo olarak kullanılmaya başlanmıştır. Diğer dikkat çeken nokta ise, atölyelerin alt katlarında

halka açık perakende satış yerlerinin olmasıdır. Bomonti’de yer alan bu mağazaların büyük çoğunluğunu giyim eşyası ve ayakkabı oluşturmaktadır. Out-Let veya fabrika satış mağazası olarak adlandırılan bu mağazalarda sezon eşyalarının yanı sıra daha çok seri sonu veya küçük defoları olan ürünler satışa sunulmaktadır.

Yatay ve dikey gelişmenin 1990’lı yıllarda tamamen durduğu Bomonti’de bugün farklı hareketlenmeler görülmektedir. En önemli değişimi, kuşkusuz iş merkezlerinin ve iş hanlarının bölgede yaygınlaşması, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi’nin kampüsünün inşa edilmesi ve kampüsün karşısına otel ve kongre merkezi inşaatının yapılmaya başlanması oluşturmaktadır. Üniversite kampüsünün bölgeye katkısı hiç kuşkusuz çok olacaktır. Öğrencilerin günlük ekonomik girdi sağlamasının yanı sıra boş, bakımsız, terk edilmiş arka sokak olarak nitelenebilecek bir alan hareketlenecek ve canlı bir kamusal haline gelecektir. Üniversitenin kampüsünün yapılması yeni iş alanlarının türemesini sağlayacaktır. Otel ve yüksek kapasiteli kongre merkezinin inşası ise Bomonti’nin çehresini değiştirecek en önemli çalışmalardan biridir.

İş merkezlerinin ve iş hanlarının bölgeye olan etkisi; ekonomik gelir sağlanan alanların değişmesi, iş kollarının farklılaşması ve bölgenin mekansal olarak kullanımının değişmesi şeklinde görülmektedir. Bu değişimde kuşkusuz Şişli’nin ticaretin ve finansın önemli merkezlerinden biri haline gelmesi etkili olmaktadır. Bu durum teknolojik gelişmelerin, bilişim ve iletişim teknolojilerinin ekseninde gelişen ve mekansal engellerin çok daha rahat aşılır hale geldiği postmodernist mekanın Bomonti’de de şekillenmeye başladığının göstergeleri arasında bulunmaktadır. Ayrıca üst gelir grubuna hitap eden süper lüks konutların inşaatının da bölgede başlamış olması küresel kentlerde görülen eğilimlerin Bomonti’de yer aldığını göstermektedir.

Postmodern mekana ait unsurların Bomonti özelinde bulacağımız bir diğer örneği ise mekanın mevcut parçalı durumudur. Bu mekan, her türlü bütünlüğünden koparılmış, parça parça olmuş ve o şekilde algılanan bir mekandır. Bu parçaların kendi başlarına anlamları vardır. Dolayısıyla da postmodernist mekanda, mekan farklı aktivite alanlarını bünyesinde barındıran, parçaların olduğu bir mekandır. Bu bakış açısı ile Bomonti’ye baktığımızda benzer parçalı durumun Bomonti için de geçerli olduğunu görebiliriz. Bomonti’de bugün, oldukça farklı aktivite alanlarının

olduğu mekanların ve kuruluşların (küçük sanayi kuruluşları, üniversite kampüsü, otel ve kongre merkezi, prodüksiyon şirketleri, büyük bankalar, 6–7 katlı iş merkezi ve iş hanları, büyük firmaların halka satış yapan mağazaları) olduğu gözlenmektedir. Tüm bu gelişmeler; Bomonti'nin artık sadece şehir içi sanayi bölgesi olarak anılmayacağına göstergesidir. Kültür merkezi, üniversite kampüsü, lüks konut alanları ve artan iş merkezleri ile Bomonti artık merkezi iş alanı olarak anılmaya başlanmıştır. Ancak bölgedeki sanayi de tam olarak bitmiş değildir. Bu anlamda Bomonti bugün, merkezi iş alanı olarak silüetini değiştirmekte ve gelişmesine devam etmekteyken, diğer yandan da küçük sanayiye hala bünyesinde barındırmaktadır. Bu küçük sanayi alanlarının yakın gelecekte bölgeden çıkacağı tahmin edilmektedir. Ancak mevcut durum içinde faaliyetine devam eden küçük sanayiler bulunmaktadır. Dolayısıyla Bomonti'nin mevcut durumu, postmodernist mekanın parça parça olarak, farklı aktivite alanlarını bünyesinde barındırmasını yansıtmaktadır.

Toplumsal açıdan baktığımızda da küreselleşmenin ve postmodernizmin Bomonti'deki mevcut toplumsal yapı üzerindeki etkilerini görmek mümkündür. Öyle ki bugün Bomonti'de, mesleki eğitimlerini tamamlamış, belli bir bilgi birikimine ve kalifiye iş gücüne sahip beyaz yakalı çalışanlar bölgedeki iş gücünü oluşturmaktadır. Bu durum bizlere Bomonti'nin de, postmodern toplumlarda görüldüğü gibi bilgi etrafında örgütlenmeye başladığını göstermektedir. Bomonti'de, toplumsal ilişkiler, toplumsal denetim mekanizmaları, komşuluk ilişkileri, gündelik hayat da, farklı metropollerde görülebilecek postmodern toplum ilişkilerinin ekseninde değişim göstermeye başlamaktadır.

Sosyal hayata baktığımızda ise Bomonti'deki kültürel çeşitlilik ve bölge nüfusunun hızla arttığı görülmektedir. Genel olarak bölgedeki nüfus grafiklerine bakıldığında 2000'li yılların başından itibaren hızlı bir artış olduğu gözlenmektedir. Kültürel çeşitlilik de geçmişten gelen bir geleneğin yansımasıdır. Bomonti, hem Osmanlı İmparatorluğu'nun farklı kültürleri bir arada bulundurması özelliği ile hem de İstanbul'un kozmopolit yapısını yansıtmaya bakımından paralellik göstermektedir. Bu durum tarih boyunca farklı dini ve etnik kökenli insanların bir arada yaşaması bakımından İstanbul için bilindik bir tablo olmaktadır. Bomonti'nin yakın çevresinde olan konut yerleşmesinin olduğu bölümleri, Cumhuriyet ve Merkez Mahalleleri de bu tablonun benzerini yansıtmaktadır. Dolayısıyla, modernizmin söylemlerinden olan

tek bir kültür ve tarih anlayışına postmodernizmin karşı çıktığı noktanın uzantıları Bomonti’de görülmektedir. Çünkü farklı milletlerden insanların bir aradalığının mümkün olabileceğinin, çok farklı olan ihtiyaçlarının aynı mekanda karşılanabileceğinin örnekleri (mesela sinagog, kilise ve caminin aynı mahalde bulunması) Bomonti’de yer almaktadır.

Bomonti’nin bugün, postmodernist gelişmelerin ve küresel gelişmelerin mevcudiyetinin görüldüğü bir bölge olarak gözlenmektedir. Ancak sanayi ve modernleşme etkilerinin yaşandığı dönemdeki gibi yine tarihsel olarak diğer büyük dünya metropollerinin ve bölgelerinin gerisinden gelmektedir. Dünyayı sarsan dönüşüm dalgalarının her kentte veya kent içinde bir alanda aynı zamanda aynı etkiyi yaratması olası beklenti olamaz. Böyle bir durum, kendi içinde mekansal ve sosyal olarak oldukça farklı düzeyde gelişme alanlarının olduğu İstanbul metropoliten kenti için de, doğusu ile batısı arasında her açıdan uçurumun bulunduğu Türkiye için de olası bir beklenti olamaz. Dolayısıyla Bomonti’deki değişimlerin tarihsel olarak geriden gelmesinin, bölgenin yer aldığı İstanbul kentindeki ve ülkedeki kültürel, ekonomik, sosyal, siyasal gibi her türlü belirleyicilerinin öznel açımlarıyla ilgisi bulunmaktadır.

Tüm gelişmeler gözden geçirildiğinde Bomonti’nin İstanbul metropolünün içinde yer aldığı konumu ve bölgenin kendi tarihinin belirleyiciliği, ön plana çıkan yerel unsurlar ve dünyayı etkisi altına alan küresel paradigmlar ekseninde gelişmekte olduğu gözlenmektedir. Bölgenin merkezi iş alanı olarak şekillenmesi Bomonti’nin kaderini değiştiren bir gelişme olmuştur. Gerçekleştirilen alt yapı çalışmaları ve bölgeye yapılan özel sektör ve devlet yatırımları bu kimliği desteklemektedir. Bomonti’nin merkezi iş alanı olarak gelişen kimliği İstanbul metropolünün küresel ortamda çizmeye çalıştığı tabloyla da örtüşür niteliktedir. Bu anlamda Bomonti’nin yakın gelecekte İstanbul metropolü içinde ön planda bir mekan olarak karşımıza çıkacağı beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksoy,Asu**, 1996. Küreselleşme ve İstanbul'da İstihdam,İngilizce aslından çev.: Emrehan Zeybekoğlu, Fes Ozan Yayınları, İstanbul
- Aktan, C.Can&Tunç, Mehtap** , 1998. “Bilgi Toplumunun Doğuşu ve Gelişimi”, Yeni Türkiye Dergisi, Ocak-Şubat. s.118-134.
- Aslanoğlu, Rana**, 2000. Kent Kimlik Küreselleşme, Ezgi Kitapevi Yayınları, İst.
- Bauman, Zigmund**, 2000. Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları, çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Bell D**, 1987. The World And United States İn 2013. Daedalus, 116:3:1 – 31’den Aktaran Doç.Dr. **Kemal Sayar**, Küreselleşmenin Psikolojik Boyutları
- Best S. and D. Kellner**, 1998. Postmodern Teori: Eleştirel Soruşturmalar, çev.: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Berman, Marshall**, 1994. Katı Olan Herşey Buharlaşıyor, İletişim Yayınları, İst
- Bıçkı, Doğan**, 2004. “Modernizm ve Postmodernizm”, (http://www.isguc.org/arc_view) 11.06.2004
- Bilgin, İhsan**, 1998. “Modernleşmenin ve Toplumsal Hareketliliğin Yörüngesinde Cumhuriyetin İmarı”, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Ed: Yıldız Sey, TVY, İstanbul
- Connor, Steven**, 2001. Post-Modernist Kültür, Yapı Kredi Yayınları, İst
- Çabuklu, Metin**, 2004. Postmodern Toplumda Kriz ve Siyaset, Kanat Yayınları, İst.
- Çakılcıoğlu, Mehmet**, 2004. İstanbul Merkezi İş Alanının Gelişimi – Değişimi, Dünya Şehircilik Günü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara
- Çubukçu, A.** “ Kapitalizmin Değişen Derisi: Postmodernizm”, İnternet Adresi: <http://www.evrenselbasim.com/od/yazi.asp?id=318>, Erişim Tarihi; 10.04.2005davey, P. (2001), “Postmodern Kent”, Mimarist Dergisi, 3, s52-60
- Dökmeci Vedia, Topçu Ümran**, 2005. İstanbul’un Değişik Mahallelerinde Kullanıcı Hoşnutluğunun Karşılaştırılması, İTÜ Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım, cilt:4, sayı:1, s.126-134, İstanbul
- Dinçer, Ömer&Fidan,Yahya**,1999. İşletme Yönetimine Giriş, Beta Basım yayın,İst
- Doldur, Hüsnüye**, 1993. Bomonti Sanayi Bölgesi, İstanbul üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Erdönmez, Ebru**, 2006. Kent ve Toplum İlişkisi, Açık Kamusal Mekanlar, Mimarist 2006/4
- Erkan, Hüsnü**, 1998. Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul
- Eş, Muharrem, Güloğlu, Tuncay**, 2004. Bilgi Toplumuna Geçişte Kentlileşme ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği, Bilgi Dergisi **8**, 2004/1, Değişim Yayınları, İstanbul
- Fishmann, R.**, 2002. “20.yüzyılda Kent Ütopyaları: Ebenezer Howard, Frank Lloyd Wright, Le Corbusier”, Der., Çev.: Bülent Duru, Ayten Alkan, 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi, Ankara.
- Güvel, Enver Alper**, 2002. “Piyasa Ekonomisine Biyolojik Bir Yaklaşım: Biyonomik”, Piyasa Dergisi, Cilt:1, Sayı:4, Güz, Ankara
- Harvey, David**, 1999. Postmodernliğin Durumu, Çev.: Sungur Savran, Meti Yayınları, İstanbul.**İşık, Oğuz**, 1993. “Modernizm Kenti / Postmodernizm Kenti”, Birikim Dergisi, **53**, sf. 41-50
- İşık, Oğuz**, 1993. Modernizm Kenti / Postmodernizm Kenti, Birikim Dergisi, sayı 53, İstanbul

- Karakurt, E.**, 2002. Küreselleşme ve Küresel Yerel Süreçlerde Üst Gelir Grubu Konutu Örneği: Bursa - Bademli”, *Yüksek Lisans Tezi*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa
- Keskin A.,Diren, M.**,1992.”İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama Çalışmaları”, Türkiye’de 16. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, İstanbul
- Kubat, A.S.**, 1996. “Disney Dünyasında Postmodernizm”, Yapıdan 9 Seçmeler, Yem Yayınları, İstanbul
- Kuyucuklu, Nazif**,1985. İktisadi Olaylar Tarihi, Güray Matbaa, İstanbul
- Lefebvre, Henry**, 1991. The Production of Space. Oxford: Blackwell. ’dan aktaran Tarık Şengül, “Kapitalist Kentleşme Dinamikleri ve Türkiye Kentleri”, Evrensel Kültür Dergisi, Sayı **128**, İstanbul
- Ölçer, Şule**, 2001. Sanayi Kentinden, Hizmet Kentine Geçişte, Sanayi Desantralizasyon Sürecinin Kent Fizik Mekanına Etkileri “İstanbul Metropolitan Alanında, Sanayinin Desantralizasyon Sürecinde Değişim Ve Dönüşümlerinin İncelenmesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Özbek, Ramazan**, “Modernizm/Postmodernizm ve Kuantum Estetiği”, İnternet Adresi: www.kentli.org/makale/modernizm.html, Erişim Tarihi:12.02.2005
- Sayar, Kemal**, 2002. Özgürlüğün Baş Dönmesi, Kaknüs Yayınları, İstanbul
- Sazak, Şazuman**, 2002. Metropolitan Kentin Etki Alanında Kalan Kentlerin Çeperindeki Arsaların Dönüşüm Süreci Çorlu / Büyükkarıştıran Örneği, Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi B Serisi, Cilt 3, No 2, 102-111
- Sjoberg, G.**, "Cities In Developing And Industrial Societies" Hauser, D., Schnore, L., The Study Of Urbanisation, John, Wileyand Sons, New York, 1967 ‘Den Aktaran Doç.Dr. Rana A. Aslanoglu, Sjoberg'in Kuramsal Yaklaşımında Sanayi Kenti Analizi,Uludağ Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü
- Suat, APAK, ÜLKEN, Gökhan, ÜNLÜ, Alper**, 2002. Yeni Bir Toplu Konut Yerleşmesinde(Güvenlik Duygusunun) Değerlendirilmesi, İTÜ Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım, cilt:1, sayı:1, İstanbul
- Sungur,Mehmet Rıza**,2002. Yarının Dünya Düzeni, E Yayınları, İstanbul
- Şaylan,Gencay**, 2002. Postmodernizm, İmge Kitabevi, Ankara
- Tekeli, İlhan**, Cumhuriyet’in Çağdaşlaşma Projesinin Mekansal Boyutu ÜzerineBir Değerlendirme, V. Türk Kültürü Kongresi, Mimari ve Çevre Kültürü Oturumu, 17-21 Aralık 2002, Ank., <http://www.akmb.gov.tr/turkce/books/v.t.kongre/mimari>
- Tümertekin, Erol**, 1997. “İstanbul’da Bir Sanayi Bölgesi:Bomonti (Bir Tatbiki Coğrafya Çalışması)”, İstanbul İnsan ve Mekan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul
- Yalçınkaya,Timuçin**, Özsoy,Esin,Risk Toplumu: Bilgi Toplumunun Evriminde Yeni Boyut, Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü, www.bilgiyoneti.org
- Yeşilirmak,Asuman**,2008.Dönüşe Dönüşe Tüklenen ve Yeniden Üretilen Kent ve Kentliler,www.mimdap.org
- Yırtıcı, Hakkı**, 2005. Çağdaş Kapitalizmin Mekansal Örgütlenmesi, Bilgi Üni. Yay. İstanbul
- Zengel, R.**, 2002. “Yeni Bin Yılda Kentsel Açık Mekanlarda Kimlik Arayışı”,Arredamento Mimarlık: Tasarım Kültür Dergisi, **4**

Diğer Kaynaklar

İBB, 2002. Dünden Bugüne Yarınların İstanbul'u, İstanbul
İBB, 2006. 1/100000 Ölçekli Çevre Düzeni Plan Çalışması – Ticaret Grubu Raporu,
İstanbul
İstanbul Dolapdere ve Piyalepaşa Bulvarları ve Çevresi Nazım İmar Planı 1/5000
Planı Teknik Açıklama Raporu,1994
Sabah Gazetesi 12/11/2006
Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
Şişli Dolapdere Piyalepaşa Bulvarları ve Çevresi Uygulama İmar Plan Raporu
(Ö:1/1000), Şişli Belediyesi

EKLER

EK-1

MÜLAKAT CETVELİ

1- Cinsiyet K E

2- Kaç yaşındasınız ?

3- Mesleğiniz nedir ?

4- En az 10 yıldır burada ikamet ediyor veya çalışıyor musunuz ?

5- İş yerinizde/evinizde mal sahibi mi yoksa kiracı mısınız ?

6- Bomonti bölgesinde yaşanmakta olan değişim sizi etkiliyor mu ?

7- Bu değişimden ekonomik olarak nasıl etkilenmektedir?

8- Değişimden sosyal olarak (komşuluk ilişkileri, mahalle ilişkileri, vs.) nasıl etkilenmektedir ?

9- Bomonti'deki değişim sosyal ve mekansal çevre sorunlarını sizce ne yönde etkilemektedir?

ÖZGEÇMİŞ

1982 yılında İstanbul'da doğdu. İlköğretimini Marmara Koleji'nde tamamladı. Lise eğitimine İstek Özel Uluğbey Lisesi'nde devam etti.

2004 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünü bitirdi.

2004 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Kentsel Planlama yüksek lisans programına başladı.